Η ΠΑΝΔΩΡΑ.

ΑΝΔΡΙΑΝΑ.

(Συνέχεια. Ἴδε ἀριθ. 39.)

Ὅταν ὁ Ἰωσὴφ εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν, ἦν τοσοῦτον ὠχρὸς καὶ τοσοῦτον ἰσχυνὸς, ὥστε ὁ Χριστόφορος καὶ ὁ Ἰωάννης οἵτινες κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἐτελείωνον παιγνίδιον ζατρικίου ἠγέρθησαν ὅλως περίτρομοι διὰ τὸν ἀφανισμὸν τῆς ὄψεώς του· ἡ Ἰωάννα ἦλθεν εὐθὺς εἰς τὸν νοῦν των.

— Τί τρέχει ; τί συνέβη εἰς τὴν Ἀνδριάναν ;

— Τοιαύτη ἦν ἡ πρώτη φωνὴ ἀμφοτέρων. Ὁ Ἰωσὴφ εἶχε ῥιφθῆ ἐπὶ σκίμποδος, καὶ ἐκράτει τὴν κεφαλήν του κεκρυμμένην μεταξὺ τῶν χειρῶν του.

— Ὁμίλει λοιπὸν, δυστυχῆ ! ἀνέκραξεν ὁ Χριστόφορος, τινάσσων ἐκεῖνον ἐκ τοῦ βραχίονος.

— Τί ἀκολουθεῖ; ἐπανέλαβεν ὁ Ἰωάννης ἐναγώνιος.

— Τί συμβαίνει, ἀδελφοί μου ! εἶπε τέλος πάντων ὁ Ἰωσὴφ μετὰ τρεμούσης φωνῆς, ἐρωτᾶτε τί ἀκολουθεῖ ! πῶς, θεέ μου ! καὶ δὲν τὸ γνωρίζετε ;

— Ζῶον ! ἀνέκραξεν ὁ Ἰωάννης ποδοκτυπῶν, ἂν τὸ ἐγνωρίζομεν, δὲν θὰ τὸ ἐρωτούσαμεν.

— Λοιπὸν, εἶπεν ὁ Ἰωσὴφ βιάζων ἑαυτὸν, ἡ Ἰωάννα, ἡ ἀνεψιά μας, τὸ φίλτατον τέκνον μας, ἡ χαρὰ τῆς ἑστίας ταύτης, τὸ καύχημα τοῦ Κοετ-Δὸρ, ὁ ἥρως μας, ἡ ζωή μας τέλος πάντων . . .

— Ἀπέθανεν ! ἀνέκραξαν διὰ μιᾶς οἱ δύο ἀδελφοί.

— Εἶναι ἀποθαμένη διὰ ἡμᾶς, ἂν δὲν προσέξωμεν, εἶπεν ὁ Ἰωσὴφ μετ' ἀπελπισίας.

— Ὁμίλει λοιπὸν, ταλαίπωρε, ὁμίλει λοιπόν ! ἀνέκραξεν ὁ Χριστόφορος μετὰ θυμοῦ ἱκευτικοῦ.

Καλὸν ! λοιπὸν, ἀπεκρίθη ὁ Ἰωσὴφ, ὁ ξένος ἐκεῖνος ὃν ἐδέχθημεν ὑπὸ τὴν στέγην μας, ἐκεῖνος ὁ ἀξιωματικὸς, ἐκεῖνος ὁ Ἄγγλος, ὁ Γεώργιος . . . ἀδελφός

μου, ἐπικατάρατος ἡ ἡμέρα καθ' ἣν διέβη τὸ κατώφλιον τῆς οἰκίας μας!

Ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Χριστόφορος ἦσαν ἐπὶ ἀνθράκων κεπυρωμένων.

— Λοιπόν! ἀνέκραξαν ἐκεῖνοι, ἡ Ἰωάννα καὶ ὁ Γεώργιος . . .

— Ἐρῶνται!

Ἀερόλιθος διασχίζων τὴν στέγην τοῦ Κοετ-Δὸρ καὶ πίπτων πρὸ τῶν ποδῶν τῶν δύο ἀδελφῶν θὰ τὸν ἔπληττε δι' ὀλιγωτέρου θάμβους, δι' ὀλιγωτέρου τρόμου· ἔμειναν καταβεβλημένοι, ἄναυδοι, ὡς κεραυνόβλητοι.

— Εἶναι ἀδύνατον, εἶπε τέλος ὁ Χριστόφορος· ἡ Ἀνδριάνα Λεγὸφ δὲν δύναται νὰ ἀγαπᾷ Ἄγγλον.

— Ἡ Ἰωάννα δὲν δύναται νὰ ἠσημονήσῃ εἰς τοσοῦτον βαθμὸν τὸ ὅπερ ὀφείλει εἰς τὸ ὄνομά της, εἰς τὸν τόπον της, εἰς τὴν μνήμην τοῦ πατρός της, εἰς τὴν κόνιν τοῦ Ναπολέοντος.

— Ἡ Ἰωάννα εἶναι δεκαεξ ἐτῶν· ἐρᾷ καὶ ἠσημονεῖ τὰ πάντα, ἀνέκραξεν ὁ Ἰωσήφ.

Καὶ διηγήθη ὅσα εἶχεν ἰδῇ, ὅσα εἶχε παρατηρήσῃ ἀφ' ὅτου ὁ Γεώργιος εἰσῆλθεν εἰς τὸ Κοετ-Δὸρ· οὐ μόνον ἀπέδειξεν ὅτι ἐκεῖνοι οἱ δύο νέοι ἠρῶντο, ἀλλὰ παρέστησε σαφῶς ὅτι δὲν ἐδύναντο νὰ μὴν ἐρῶνται, καὶ ὅτι τὸ μόνον παράδοξον εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν σκηνὴν ἦν ἡ τύφλωσις καὶ τὸ ἀνύποπτον τῶν δύο θείων. Οὐδέν, ἐν τοσούτῳ, τῶν ὅσων ἐδυνήθη νὰ εἴπῃ ἦν λίαν τρομακτικόν, ἀλλὰ κινούμενος ὑπὸ τοῦ κεντῶντος αὐτὸν ζηλοτύπου αἰσθήματος, μετεχειρίσθη ὁ Ἰωσὴφ εἰς τὴν διήγησιν ταύτην τόσην συγκίνησιν καὶ τόσην θερμότητα, ὥστε οἱ δύο ἄλλοι ὤφειλον φυσικῷ τῷ λόγῳ νὰ ὑποθέσωσι τὴν συμφορὰν ἔτι μείζονα παρ' ὅσον καὶ ὁ ἴδιος Ἰωσὴφ τὴν ἐντοχάζετο.

— Κατάρα! ἀνέκραξεν ὁ Ἰωάννης, ἀφ' οὗ ἔβλεπες τὰ πάντα, πῶς δὲν ὡμίλεες πρότερον;

— Περιέμενον, ἀμφίβαλλον ἔτι, ἀπεκρίθη ταπεινῶς ὁ Ἰωσήφ· ἠλπιζον τὴν προσεχῆ ἀναχώρησιν τοῦ ξένου μας. ἐφοβούμην νὰ ταράξω ἀνωφελῶς τὴν ἡσυχίαν καὶ ὑρῶν καὶ τῆς Ἰωάννης.

Ὁ ναύτης καὶ ὁ στρατιώτης περιεπάτουν διὰ μακρῶν βημάτων εἰς τὸ δωμάτιον ὡς λύγκες ἐν τῇ γαλεάγρᾳ των· διὰ νὰ ἐννοήσωμεν καλῶς τὴν μανίαν καὶ τὴν ἀδημονίαν τῶν δύο ἐκείνων ἀνθρώπων, πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν ἤδη ὁποῖον ῥωρὸν ἔρωτα εἶχον διὰ τὴν ἀνεψιάν των. ἂς φανταζθῶμεν δύο ἄγρια θηρία ἀφ' ὧν ἀφηρέθησαν τὰ νεογά των.

— Ἄγωμαν, ἀνέκραξεν ἀποτόμως ὁ Χριστόφορος, ἁρπάσας ζεῦγος πιστολίων κρεμαμένων εἰς τὸ πρόσωπον τῆς ἑστίας ἐντὸς θήκης ἐκ κρασίνης σαγῆς, ἂς ἐκδικήσωμεν διὰ μιᾶς τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς καὶ τὴν τιμὴν τῆς παιδός!... Ἂν ἐγὼ θανατωθῶ, Ἰωάννη, θὰ μὲ ἀναπληρώσῃς. Ἂν δὲ καὶ ὁ Ἰωάννης πέσῃ, ἄπαξ ἐπὶ ζωῆς σου θὰ ῥανῆς οὐ ἀνδρεῖος; ἠρώτησεν ἐντόνως τὸν Ἰωσήφ.

— Ἂν δὲν ἔχῃς τὴν γενναιότητα νὰ τὸν προσκαλέσῃς εἰς μονομαχίαν, ὤμοσον ἐνώπιον τοῦ θεοῦ ὅτι θὰ τὸν κατάσχῃς δι' ἐπιβουλῆς ὡς ἐκεῖνος μᾶς κατέσχε, καὶ θὰ τὸν δολοφονήσῃς.

— Φόνευσέ τον ὡς κύνα εἶπεν ὁ Χριστόφορος.

— Εἶναι Ἄγγλος, ἀνέκραξεν ὁ Ἰωάννης. Οἱ ἄνθρωποι θὰ σὲ εὐλογήσουν, καὶ ὁ θεὸς θὰ σὲ συγχωρήσῃ.

Ἦσαν εἰλικρινεῖς ἐκεῖνοι εἰς τὸ μῖσός των καὶ ἐξεφράζοντο μετὰ μείζονος ἀπαθείας καὶ πεποιθήσεως παρ' ὅσον θὰ ἐδυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν. Ὁ εἰς τὰς καρδίας των ἐμφωλεύων ἔρως ἐδύνατο νὰ καθιστᾷ τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους ἢ κύκνας θωπευτικοὺς ἢ τίγρεις μανιώδεις.

— Ἰδοὺ τὸ ὅπερ ἐφοβούμην, ἀνέκραξεν ὁ Ἰωσὴφ μετὰ φρίκης· Ἰδοὺ διατί ἐδίσταζον, ἔτι καὶ σήμερον, νὰ σᾶς ὁμιλήσω περὶ αὐτῶν τῶν πραγμάτων. Ἀδελφοί μου, τὸ κακὸν δὲν εἶναι τόσον μέγα ὅσον τὸ φαντάζεσθε, καὶ θὰ τὸ ἐπιτείνωμεν φερόμενοι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Χάρις τῷ θεῷ ἡ τιμὴ τῆς Ἰωάννης δὲν εἶναι προσβεβλημένη· ἐδῶ πρόκειται μόνον περὶ τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς ἡσυχίας τῆς ἀνεψιᾶς. Συκοφαντεῖτε τὸ τέκνον μας καὶ τὸν ξένον μας. Ἐκεῖνοι ὑπέκυψαν μόνον, ἴσως χωρὶς νὰ τὸ ὑποπτεύωσιν, εἰς τὸ θέλγητρον τῆς νεότητος ἥτις τοὺς ἔσυρε πρὸς ἀλλήλους. Ἡ Ἰωάννα εἶναι ἐπίσης καθαρὰ ὅσον καὶ ὡραία. Ὁ Γεώργιος . . .

— Εἶναι σὐτιδανός! ἀνέκραξεν ὁ Χριστόφορος. Τὸν θεωρῶ ὡς ἄτιμον καὶ ἀναδέχομαι νὰ τῷ τὸ εἰπῶ κατὰ πρόσωπον!

Εἰς τούτους τοὺς λόγους ἡ θύρα ἠνοίχθη καὶ ὁ Γεώργιος εἰσῆλθε, σοβαρώτερος παρὰ κατὰ τὸ σύνηθες. Ἐφαίνετο τόσον ψυχρός, τόσον ἥσυχος καὶ τόσον ἀξιοπρεπής, ὥστε οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ ἔμειναν μίαν στιγμὴν ἄφωνοι ὑπὸ τὸ βλέμμα του. Τέλος ὁ Χριστόφορος ἔθεσεν ἐπὶ τραπέζης τὰ ὅπερ ἐκράτει πιστόλια, καὶ ἐβάδισε κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὸν ξένον.

— Ἐπαναλαμβάνω, κύριε, ὅτι σὲ θεωρῶ ὡς ἄτιμον! εἶπε, θέτων μίαν του χεῖρα ἐπὶ τοῦ ὤμου ἐκείνου.

Ἀρ' οὗ ἀπάσεισε δι' εὐγενοῦς τρόπου τὴν βαρεῖαν χεῖρα ἂν ὁ χριστόφορος εἶχε στηρίξῃ ἐπ' αὐτοῦ.

— Κύριε, ἀπεκρίθη ὁ Γεώργιος μετὰ τῆς συνήθους ψυχροτήτός του, ἀμφιβάλλω ἂν ὁ τοιοῦτος τρόπος τοῦ λέγειν ἀποτείνεται πρὸς ἐμέ.

— Πρὸς σὲ τὸν ἴδιον, κὺρ Γεώργιε, πρὸς σὲ μόνον. Ἄκουσον, κύριε, ἐπανέλαβεν εὐθὺς ὁ Χριστόφορος, χωρὶς νὰ τῷ δώσῃ καιρὸν ν' ἀποκριθῇ. Ὅταν ἔσωσα τὴν ζωήν σου, κινδυνεύσας τὴν ἰδικήν μου, ἐπλήρωσα τὸ χρέος μου. Δὲν τὸ καυχῶμαι. Ἅμα ἐξεπληρώθη τὸ χρέος ἐκεῖνο, ἐξώφλησα πρὸς σέ, καὶ οὐδὲν σοὶ ὤφειλον πλέον. Οὐδὲν μὲ ὑπεχρέωνε τῷ ὄντι νὰ σοὶ ἀνοίξω τὴν οἰκίαν ταύτην. Ἐν κινδύνῳ θανάτου ἦσουν ἄνθρωπος δι' ἐμέ, ζῶν καὶ πεπεισμένος δὲν ἦσουν πλέον εἰμὴ μόνον Ἄγγλος. Τὸ ἔθνος μας εἰς πάντα καιρὸν ἀπεστράφη τὸ ἐδικόν σας Ἡμεῖς οἱ Λεγὸφ σᾶς μισοῦμεν ὡς ἔθνος, ὡς κυβέρνησιν, ὡς ἄτομα· τὸ ὄνομα Ἄγγλος ἠχεῖ κακῶς εἰς τὰ ὦτα μας. Ἄγγλος ἐφόνευσε τὸν ἀδελφόν μας Ἱερώνυμον, καὶ ὅμως οἰκτείραντες τὴν δυστυχίαν σου, σὲ ἐδέχθημεν ὡς ἀδελφόν, ἔλαβες μέρος εἰς τὴν τράπεζάν μας, ἐκοιμήθης ὑπὸ τὴν στέγην μας· ἐν ἑνὶ λόγῳ ἔγινας ξένος

μας. Εἰπέ, παρέβημεν ποτὲ τοὺς νόμους τῆς φιλοξενίας; Ἀπήντησας ποτὲ ἐνταῦθα ἄλλας καρδίας καὶ ἄλλα πρόσωπα εἰμὴ καρδίας φιλικὰς καὶ πρόσωπα εὐνοϊκά;

— Δὲν θὰ λησμονήσω ποτέ, εἶπεν ὁ Γεώργιος, τὴν γενναίαν φιλοξενίαν μας.

— Πίστευτον ὅτι καὶ ἡ ἐδική μας μνήμη θὰ ἦναι ἐπίσης πιστή, κύριε, ὡς καὶ ἡ ἐδική σου, καὶ ὅτι θὰ ἐνθυμώμεθα πάντοτε κατά τινα τρόπον ἀνεγνώρισας ἐκείνην τὴν φιλοξενίαν, ἥτις ἂν ὄχι ἄλλο, ἦν τοὐλάχιστον καθαρά, ἐγκάρδιος, εἰλικρινής.

— Τί ἐννοεῖς; ἠρώτησεν ὁ Γεώργιος ὑπερηφάνως.

— Ἐννοῶ, κύριε, ἀνέκραξεν ὁ Χριστόφορος διὰ βροντώδους φωνῆς ὅτι κατεχράσθης αἰσχρῶς τὴν ἐμπιστοσύνην μας. ἐννοῶ ὅτι εἴχομεν ἕνα θησαυρὸν εἰς ὃν ἤμεθα προσηλωμένοι παρὰ εἰς τὴν ζωήν μας τὴν ἰδίαν, καὶ ὅτι εἰζήτησας ἀτίμως νὰ μᾶς τὴν ἀφαιρέσῃς. Ἐννοῶ ὅτι ἀναξίως μετεχειρίσθης τὴν νεότητά σου καὶ τὸ ἀνύποπτόν μας διὰ νὰ δελεάσῃς καρδίαν ἀγύλακτον. Ἐννοῶ τέλος ὅτι πρὸς ἀνταμοιβὴν τῆς ἧς ἀπελάμβανες ὑποδοχῆς ἔφερες εἰς αὐτὴν τὴν οἰκίαν τὴν ταραχήν, τὸ ὄνειδος καὶ τὴν ἀπελπισίαν,

— Αὐτὴ εἶναι πρᾶξις προδότου καὶ ἀγρείου, ἐπρόσθεσεν ὁ Ἰωάννης· εἴμεθα τρεῖς ἐνταῦθα διὰ νὰ ἐκδικηθῶμεν.

Ἀκίνητος εἰς τὴν γωνίαν του, ὁ Ἰωσὴφ δὲν ἐπρόφερε λέξιν. Εἶχεν ἀποσυρθῇ πλησίον τῆς ἑστίας, διὰ ν' ἀφήσῃ νὰ ἐκραγῇ ἡ ὑπονόμος, ἧς αὐτὸς εἶχεν ἀνάψῃ τὴν θρυαλλίδα.

— Σᾶς ἐννοῶ, κύριοι, εἶπε τέλος ὁ Γεώργιος μετ' ἀξιοπρεπείας. Εἶναι ἀληθές, ἐπρόσθεσεν ὑψῶν τὴν φωνὴν ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς τρεῖς ἀδελφούς, ἀγαπῶ τὴν ἀνεψιάν σας. Ἂν ἦναι ἀτιμία καὶ ἀχρειότης τὸ ὅτι δὲν ἐδυνήθην νὰ θεωρήσω χωρὶς νὰ τρωθῶ τόσην χάριν καὶ τόσον θέλγητρον, τόσην ἀθωότητα καὶ καλλονήν, δὲν ἀπατᾶσθε. Εἶμαι ἀχρεῖος καὶ ἄτιμος, ἀλλὰ μαρτύρομαι τὸν οὐρανόν, καὶ δύνασθε νὰ πιστεύσετε ἄνθρωπον ὅστις δὲν ἔμαθε νὰ ψεύδεται· πάντοτε μετ' εὐλαβείας ἤγγισα τὴν νέαν ἐκείνην καρδίαν ἣν μὲ κατηγορεῖτε ὅτι ἠθέλησα νὰ ταράξω καὶ νὰ ἀπατήσω. Πρὸς τὴν εὐγενῆ ἐκείνην παῖδα προσεφέρθη πάντοτε ὡς ἀδελφὸς σοβαρὸς καὶ αἰδήμων· Τὴν ἀγαπῶ, ἀλλὰ τὰ χείλη μου ποτὲ δὲν προέδωκαν πρὸς ἐκείνην τὸ μυστικὸν τῆς ψυχῆς μου.

— Ἂν τὴν ἀγαπᾶς, τόσον τὸ χειρότερον διὰ σέ, ἀπεκρίθη βαναύσως ὁ Χριστόφορος, ὅστις ἂν καὶ ἐνθαρρυνθεὶς ὡς πρὸς τὰς ὑποψίας, ἐστοχάσθη ὅτι ὁ Γεώργιος ἤθελε νὰ καταντήσῃ εἰς ζήτησιν γάμου. Ἄκουσον, κύριε, ἐπρόσθεσεν ἐκεῖνος δι' ἠπιωτέρου τρόπου, θὰ σὲ ὁμιλήσω εἰλικρινῶς. Ἡ ἀνεψιά μας, βλέπεις, εἶναι ἡ ζωή μας. Ὅστις μᾶς χωρίσῃ ἀπ' αὐτῆς εἶναι τὸ αὐτὸ ὡς νὰ ἐξέσπα τὰ σπλάγχνα μας καὶ τῶν τριῶν. Εἶσαι νέος, ὁ κόσμος εἶναι μέγας καὶ αἱ γυναῖκες δὲν εἶναι σπάνιαι. Δύνασαι νὰ εὕρῃς εἴκοσι ἀντὶ μιᾶς, χωρὶς νὰ δυσκολευθῇς εἰς τὴν ἐκλογήν. Ἡμεῖς προβαίνομεν πρὸς τὸ γῆρας, καὶ ἡ παῖς αὕτη εἶναι ὅλη μας ἡ εὐχαρίστησις. Τὴν ἀγαπῶμεν ὑπὲρ πᾶν ὅ,τι θὰ ἐδυνάμην νὰ ἐκφράσω. Ἐρώτησον τὸν Ἰωάννην καὶ τὸν Ἰωσήφ. Ἀμφότεροι θὰ σοὶ ἀποκριθῶσιν ὡς ἐγὼ ὅτι ἐν ὅσῳ εἷς ἐξ ἡμῶν ζῇ, ἡ Ἰωάννα δὲν θὰ ὑπανδρευθῇ.

— Καὶ τίς σᾶς λέγει, . . . ἀνέκραξεν ὁ Γεώργιος.

— Ὅ,τι καὶ ἂν προσθέσῃς εἶναι ἀνωφελές, εἶπεν ὁ Ἰωάννης διακόπτων ἐκεῖνον. Ἡμεῖς ἀπεφασίσαμεν ἡ Ἰωάννα ποτὲ νὰ μὴν ὑπανδρευθῇ, καὶ ἐννοεῖς, κύριε, ἐπρόσθεσεν ἐκεῖνος προφέρων ἐντόνως ἑκάστην λέξιν, ὅτι καὶ ἂν ποτὲ παρητούμεθα τῆς τοιαύτης μας ἀποφάσεως, δὲν θὰ ἦν βεβαίως πρὸς χάριν τῆς Ἀγγλίας.

— Δὲν θέλομεν. ἐπρόσθεσεν ὁ Χριστόφορος τὰ ὀστᾶ τοῦ ἀδελφοῦ μας νὰ ἐγερθῶσι διὰ νὰ μᾶς καταρῶνται.

— Οὔτε τὰ ὀστᾶ τοῦ Λὐτοκράτορός μας, εἶπεν ὁ Ἰωάννης, νὰ ὀρθωθῶσι διὰ νὰ μᾶς κατηγορήσωσιν ὅτι συνεμίξαμεν τὸ γαλλικὸν αἷμα μετὰ τοῦ αἵματος τοῦ Χούδσωνος Λόου.

— Κὺρ Γεώργιε, εἶπε τότε καὶ ὁ Ἰωσὴφ μετ' ἠπιότητος, ἂς δοκιμάσῃ ἡ καρδία σου νὰ μᾶς ἐννοήσῃ. Ἡ Ἰωάννα εἶναι τὸ λατρευόμενον τέκνον μας, εἶναι ἡ ἀὴρ ὃν ἀναπνέομεν καὶ ὁ ἥλιος ὃς μᾶς θερμαίνει. Στοχάσου ὅτι ἀπωλούμεθα, καὶ ὅτι ἡ οἰκογένειά μας ἐκινδύνευε νὰ σβεσθῇ εἰς τὸ αἶσχος καὶ εἰς τὴν ἀσωτίαν, ὅταν ὁ θεὸς, διὰ νὰ μᾶς ἀνελκύσῃ ἀπὸ τὴν ἀβύσσου, μᾶς ἔπεμψε τοῦτον τὸ σωτῆρα ἄγγελον! Ὅτον ἄξιος καὶ ἂν ἦσαι νὰ ἀπολαύσῃς τοιοῦτον θησαυρὸν, ποτὲ δὲν θὰ συγκατανεύσωμεν . . .

— Σᾶς ἐπαναλαμβάνω, κύριοι, ἀνέκραξεν ὁ Γεώργιος μετ' ἐλαφρᾶς τινος κινήσεως ἀνυπομονησίας, πρὸς τί ὅλαι αὗαι αἱ ὁμιλίαι; Δὲν σᾶς ζητῶ νὰ νυμφευθῶ τὴν κυρίαν Ἰωάνναν. Γνωρίζω ὑπὲρ ἄλλον τινὰ ἐπὶ τίνι λόγῳ ἡ τοιαύτη εὐτυχία μοὶ εἶναι ἐμποδισμένη, καὶ ὁποία θὰ ἦν ἡ μωρία μου ἂν ἀπέβλεπον εἰς αὐτήν. Μάρτυς μου εἶναι ὁ θεός, ἐπρόσθεσε μελαγχολικῶς, ὅτι οὔτε στιγμὴν μὲ ἐγαργάλισεν ἡ τόσον γλυκεῖα ἐλπίς, ὅτι πρό τινων ὡρῶν ἠγνόουν· ἐγὼ αὐτὸς τὸ μυστικὸν τῆς καρδίας μου. Ἅμα τὸ ἀνεκάλυψα, ἐνόησα ὅτι δὲν μοὶ ἦν ἐπιτετραμμένον εἰς τὸ ἑξῆς νὰ κατοικῶ μεταξύ μας χωρὶς νὰ προσκρούσω εἰς τὴν τιμήν, καὶ ἦλθον χωρὶς νὰ διστάσω νὰ σᾶς ἀποχαιρετήσω, ξένοι μου.

Εἰς τούτους τοὺς λόγους ὁ Χριστόφορος καὶ ὁ Ἰωάννης ἔμειναν ἐπίσης σχεδὸν κατάπληκτοι ὡς καὶ ὅταν ἤκουσαν τὰς ἀγγελίας τοῦ Ἰωσήφ. Ὁ δὲ Ἰωσὴφ ἠσθάνθη ἑαυτὸν ἐλαφρωμένον ἀπὸ μεγάλου βάρους, καὶ ἤρχισε νὰ ἀναπνέῃ ἐλευθερώτερον· καὶ οἱ τρεῖς ἐπήνεσαν τὴν τιμιότητα τοῦ Γεωργίου, ἔσπευσαν δὲ νὰ τὴν λάβωσι κατὰ γράμμα, μὴ θέλοντες νὰ κρατήσωσιν ἐπὶ πλέον τοιοῦτον ξένον, καὶ στοχαζόμενοι δικαίως ὅτι ὁ τιμιώτερος λύκος τοῦ κόσμου δὲν θὰ ἦν καλῶς κατῳκημένος εἰς ποίμνην· ἄλλως τε, καὶ τοι ἀναγνωρίζοντες ὅτι ὁ Γεώργιος εἰς ὅλον τοῦτο ἐφέρθη ὡς τίμιος ἄνθρωπος, οὐχ ἧττον ἦσαν διατεθειμένοι κατ' αὐτοῦ ἐκ ζωηροῦ αἰσθήματος μνησικακίας καὶ ζηλοτυπίας.

— Τούτου δοθέντος, κύριε, εἶπε μετ' ἀρκετῆς ξηρότητος ὁ Χριστόφορος, ἀποσύρω τὰς τραχείας ὀλίγας λέξεις ἃς σοὶ ἀπέτεινον εἰς κίνησιν θυμοῦ ὃν τότε ἐνόμιζον δίκαιον. Ἂν ἐγνώριζον ἄλλην τινὰ εὐαρεστοτέραν εἰς σὲ ἱκανοποίησιν, δὲν θὰ ἐδίσταζον νὰ σοὶ τὴν προσφέρω.

— Δὲν ἔχω ἀνάγκην ἱκανοποιήσεως, ἀπεκρίθη ὁ Γεώργιος μετ' εὐγενείας· αἱ λέξεις ἃς ἀπέτεινες πρὸς ἄτιμον ἄνθρωπον δὲν ἔφθασαν μέχρις ἐμοῦ.

— Ἀναγνωρίζομεν τὸν κὺρ Γεώργιον ὡς τίμιον, εἶπεν ὁ Ἰωσήφ.

— Βεβαίως, βεβαίως, ἐπρόσθεσεν ὁ Ἰωάννης, καὶ ἐπειδὴ ὁ κὺρ Γεώργιος ἐπιθυμεῖ ἄφευκτως νὰ κοιμηθῇ αὐτὴν τὴν νύκτα εἰς τὸν ἅγιον Βριεῦκον, θὰ προστάξω νὰ τῷ ἑτοιμάσωσιν ἕνα ἵππον. ὁ Ὕβων θὰ τὸν συνοδεύσῃ.

— Ἐπεδὴ πρόκειται μᾶλλον περὶ τῆς σῆς ἢ τῆς ἡμῶν ἀναπαύσεως, εἶπεν ὁ Χριστόφορος, στοχάζομαι, κύριε, ὅτι θὰ ἦν ἀπρεπὲς νὰ θελήσωμεν νὰ σὲ κρατήσωμεν περισσότερον. Ἡ τιμιότης τοῦ χαρακτῆρός σου μᾶς δίδῃ βεβαίαν ἐγγύησιν ὅτι δὲν θὰ θελήσῃς πλέον νὰ ἴδῃς τὴν ἀνεψιάν μας.

— Σᾶς δίδω τὸν λόγον, ἀπεκρίθη ὁ Γεώργιος, μεθ' ἡρωϊκῆς καρτερίας.

Δύω ἵπποι ἐπισαγμένοι καὶ χαλινωμένοι περιέμενον εἰς τὴν αὐλήν· εἰς τὴν στιγμὴν τοῦ νὰ ἀναχωρήσῃ, ὁ Γεώργιας περιέφερε μακρὸν καὶ θλιβερὸν βλέμμα περὶ τὸ δωμάτιον ἐκεῖνο ὃ ἔμελλε νὰ καταλείψῃ διὰ παντός. Ἔπειτα δι' ἐπισήμου φωνῆς,

— Ξένοι μου, εἶπε, χαίρετε! χαῖρε εἰλικρίνεια, τιμὴ καὶ εὐθύτης ἃς εὗρον παρακαθημένας εἰς αὐτὴν τὴν ἑστίαν! Χαῖρε χάρις καὶ ὡραιότης ἧς φέρω τὸ ἄρωμα ἐν τῇ καρδίᾳ μου! χαῖρε κοτσικία φιλόξενος ἧς ἡ ἐνθύμησις θὰ μὲ ἀκολουθήσῃ πανταχοῦ! Ἂν αἱ εὐχαί μου ἀναβῶσι μέχρι τοῦ οὐρανοῦ, ξένοι μου θὰ ζήσετε βίον μακρὸν, ἐλεύθερον δυστυχημάτων καὶ θλίψεων, καὶ θὰ γηράσετε ἐν τῇ ἀγαλλιάσει τῆς ψυχῆς σας, ὑπὸ τὰς πτέρυγας τοῦ ἐν τῷ μέσῳ ὑμῶν κατοικοῦντος ἀγγέλου. Χαίρετε, κύριοι, ἐπρόσθεσεν αὐτὸς τείνων τὴν χεῖρα πρὸς ἐκείνους· ἡ χεὶρ μου εἶναι ἀξία νὰ ἐγγίσῃ τὰς ἐδικάς σας.

Εἰς αὐτὴν τὴν ὑπερτάτην στιγμὴν οἱ τρεῖς Λεγὸφ ἠσθάνθησαν ἑαυτοὺς συγκεκινημένους. Εἶχον συλλάβει δι' ἐκεῖνον τὸν νέον ἀγάπην ζωηρὰν καὶ εἰλικρινῆ. Ὁ Ἰωσὴφ ὁ ἴδιος λησμονῶν ὅσας τὸν εἶχε ποτίσει πικρίας κατὰ τὴν εἰς τὸ Κοετ-Δὸρ διαμονήν του, δὲν ἐδυνήθη νὰ μὴν ὁμολογήσῃ τὰς εὐαρέστους ἰδιότητας τοῦ Γεωργίου. Ὅταν τὸν εἶδεν ἕτοιμον νὰ ἀναχωρήσῃ ἐδάκρυσεν· ὁ Χριστόφορος τῷ ἤνοιξε τὰς ἀγκάλας του, καὶ τὸν ἐκράτησε πολλὴν ὥραν ἐνηγκαλισμένον. Ὁ Ἰωάννης τὸν ἐνηγκαλίσθη ὡσαύτως πολλάκις κατ' ἐπανάληψιν. Ὅταν δὲ ἦλθεν ἡ σειρὰ τοῦ Ἰωσήφ, συνεσφίχθησαν ὁ εἷς μετὰ τοῦ ἄλλου, καὶ ἔχυσαν δάκρυα ἄφθονα. Ἔπασχον ἐκ τοῦ αὐτοῦ πάθους, καὶ ἐφαίνετο ὡς αἱ θλίψεις των νὰ συνεννοοῦντο.

— Εἶναι εὐγενὴς καρδία! ἀνέκραξεν ὁ Ἰωσὴφ μετ' ὀλολυγμοῦ.

— Ἀλλὰ τί διάβολον! εἶπεν ὁ Χριστόφορος, ἀπομάττων τοὺς ὀφθαλμούς του. Τί ἤθελεν αὐτὸς ὁ καλὸς νέος νὰ ἐρωτευθῇ τὸ μικρὸν ἐκεῖνο κοράσιον;

— Ὁ διάβολος νὰ πάρῃ τοὺς ἔρωτας! ἐπρόσθεσεν ὁ Ἰωάννης μετὰ χειρονομίας θυμοῦ.

— Χαίρετε! χαίρετε! ἀνέκραξεν ὁ Γεώργιος διὰ φωνῆς σπαρακτικῆς ἀποσπώμενος τῆς ἀγκάλης τοῦ Ἰωσήφ. Διὰ τελευταίαν φορὰν χαίρετε!

Λέγων τούτους τους λόγους, ἐξῆλθεν ὡς ἐκφρων, ἐρρίφθη ἐπὶ τοῦ ἐφιππείου τοῦ περιμένοντος ἵππου, καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ Ὕβωνος, ἀνεχώρησε καλπάζων, καὶ δὶν ἐστάθη εἰμὴ εἰς τὸν Ἅγιον Βριεῦκον.

Ἐν τούτοις τί ἔκαμνεν ἡ νέα κόρη; Ἡ χαρὰ εἶναι ὡς καὶ ἡ θλῖψις φίλη τῆς στωπῆς. Ἡ Ἰωάννα, ἐπιστρέψασα εἰς τὸ Κοετ-Δὸρ, εἶχεν ἀποσυρθῇ εἰς τὸ δωμάτιόν της, καὶ, ἐν ᾧ ὁ Γεώργιος ἐμακρύνετο τούτων τῶν τόπων διὰ νὰ μὴν ἐπιστρέψῃ πλέον, ἡ παῖς προσεκολλᾶτο μετὰ μέθης εἰς τὴν φεύγουσαν ἀπ' αὐτῆς εὐτυχίαν. παρεδίδετο ἀφρόνως εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ μέλλοντος, καὶ ἔκτιζε μετὰ ψυχικῆς εὐχαριστήσεως τὴν χαρίεσσαν οἰκοδομὴν τῆς τύχης της. Εἰς τὴν ἡλικίαν ἐκείνην ὁ ἔρως δὲν βλέπει ἐμπόδια. Εἰθισμένη ἄλλως τε νὰ βλέπῃ τοὺς θείους της νὰ ὑποτάσσωνται ὡς δοῦλοι καὶ εἰς τὰς κουφοτέρας ἰδιοτροπίας της, ἡ νέα αὕτη βασίλισσα ἐδύνατο νὰ ὑποθέσῃ ὅτι θὰ ἀντιτείνωσιν ἐκεῖνοι εἰς ἐπιθυμίαν σπουδαίαν τῆς καρδίας της; οὐδὲ ἦλθε κἂν εἰς τὴν ἰδέαν της νὰ τὸ ὑποπτεύσῃ. Δὲν ἠθέλητο νὰ καταβῇ τὴν ὥραν τοῦ γεύματος, ἐπειδὴ τοιαῦται εἰσὶν αἱ ἀληθεῖς τρυφαὶ τοῦ ἔρωτος, ὥστε ἐνίοτε προτιμῶσι τὴν μόνωσιν, τῆς παρουσίας τοῦ ἐρωμένου ὄντος. Ἡ Ἰωάννα εἶχεν ἀνάγκην νὰ ἦναι μόνη, διὰ νὰ ἀκροάζηται τὰς γλυκείας τερπνὰς φωνὰς τὰς ἀδούσας ἐντὸς τοῦ στήθους της. Κατὰ πρῶτον ἤδη ἐνησμενίσθη νὰ θεωρήσῃ ἑαυτὴν εἰς τὸ κάτοπτρόν της, καὶ νὰ παρατηρήσῃ ὅτι εἶναι ὡραία. Ἔκλαιε καὶ ἐγέλα συγχρόνως· ἐρρίπτετο ἐπὶ τῆς κλίνης της ὅλως ἔνδακρυς, ἔπειτα ἔτρεχεν ὅλως περιχαρὴς εἰς τὸ παράθυρόν της διὰ νὰ θεωρήσῃ μετ' αἰσθήματος εὐγνωμοσύνης τὴν θάλασσαν, τὴν ἧττον πλατεῖαν καὶ ἧττον βαθεῖαν τῆς πληρούσης τὴν ψυχήν της εὐθυμονίας, τὴν θάλασσαν ἐκείνην ἧς εὐλόγει οὕτω τὰς μανίας, διότι ἡ Ἰωάννα ἀνεπώλει μεθ' ἡδονῆς τὴν θυελλώδη ἐκείνην νύκτα, ἣν εἶχε διέλθῃ ὁλόκληρον ὀρθὴ εἰς αὐτὴν τὴν ἰδίαν θέσιν, ἐνῷ τὸ τηλεβόλον ἐτρότει ἐν μέσῳ τῶν μυκηθμῶν τοῦ κλύδωνος. — Εἶναι τεθλιμμένος, ἔλεγε καθ' ἑαυτὴν, θὰ τὸν παρηγορήσω· εἶναι πτωχὸς βεβαίως, θὰ τὸν καταστήσω πλούσιον. Ἀγαπᾷ τὴν Γαλλίαν, θὰ τὴν ἀναδείξω πατρίδα του· θὰ μοὶ ὀφείλει τὸ πᾶν, καὶ ἐγὼ θὰ τῷ ἦμαι ὑπόχρεως· θὰ ζήσωμεν εἰς τὸ Κοετ Δὸρ, καὶ θὰ τὸ καλλωπίσωμεν διὰ τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης μας· οἱ θεῖοι μας θὰ γηράσωσι πλησίον μας, ἡ εὐτυχία μας θὰ τοὺς ἀνανεώσῃ, καὶ αἱ θυσίαι τῶν τέκνων σας θὰ εὐφράνωσι τὸ τέλος τῆς ζωῆς των. — Εἰς τὴν εἰκόνα ταύτην ἐχειροκρότει, καὶ ἐβυθίζετο εἰς μακρὰς περιπαθείας μεμιγμένας μετὰ δακρύων καὶ μειδιαμάτων.

Ὁ Ὕβων τὴν κατέλαβεν ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν τῶν

ὀνειροπολήσεων, αὐτῶν τῶν ἐκστάσεων. Εἰσῆλθεν ἀψοφητὶ, τῇ ἐνεχείρησεν ἐπιστολὴν κρυφίως, ὡς ἡ Ἰωάννα νὰ μὴν ἦν μόνη, ἔπειτα ὑπέφυγε λαθραίως διὰ τρόπου μυστηριώδους χωρὶς νὰ προφέρῃ λέξιν.

Τὸ ἔγγος τοῦ θανάτου εἰσῆλθεν εἰς τὴν καρδίαν τῆς νέας κόρης. Ὠχρίασε καὶ ἔμεινε στιγμάς τινας τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐστηριγμένους μετὰ τρόμου ἐπὶ τῆς ἐπιστολῆς ἐκείνης ἣν ἐκράτει χωρὶς νὰ τολμήσῃ νὰ ἀνοίξῃ. Τέλος ἔλυσε τὴν σφραγῖδα, ἀνέπτηξε διὰ τρεμούσης χειρὸς τὸ εἰς τὸ περικάλυμμα περιεχόμενον χαρτίον, καὶ ἀνέγνω δι' ἑνὸς καὶ μόνου βλέματος τὰς ἑξῆς ἐν σπουδῇ χαραχθείσας γραμμάς.

»Ἐβιάσθην νὰ μακρυνθῶ χωρὶς νὰ σὲ ἰδῶ· πλέον δὲν θέλω ν' ἀναχωρήσω χωρὶς νὰ σοὶ πέμψω τὸν αἰώνιον ἀποχαιρετισμόν. Ἡ ζωή σου θὰ εἶναι εὐφροσυνος, ἂν ὁ οὐρανὸς, καθὼς τὸν παρακαλῶ, προσθέσῃ τὸ μέρος τῆς εὐτυχίας μου εἰς τὴν ἐδικήν σου. Εἴθε ἡ τύχη νὰ μὲ ἀποζημιώσῃ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, νέα φίλη! Ὑπάγω νὰ ἀναλάβω τὸ φορτίον τῶν ἡμερῶν μου. ἀλλ' ὑπάρχει ἄστρον ὅπερ θὰ βλέπω καὶ εἰς τὰς σκοτεινοτέρας νύκτας μου. Κάθου ἐνίοτε ἐπὶ τῆς χλόης τῆς καλυπτούσης τὰ λείψανα τοῦ ἀγαπητοῦ μου Ἀλβέρτου ἐνθυμοῦ ὅτι ἐκεῖνος ἦν ἐπὶ πολὺν χρόνον τὸ ἀντικείμενον ὅπερ μᾶλλον ἠγάπησα ἐπὶ τῆς γῆς. Ὅταν τὸ ἔαρ θὰ κατακοσμῇ τοὺς λειμῶνας, σύλλεγε ἄνθη τινὰ ἐπὶ τοῦ τάφου του, καὶ ῥίπτει τὰ ἓν πρὸς ἓν εἰς τὴν θάλασσαν. Συχνάκις οἱ ὀφθαλμοί μου θὰ τὰ ζητῶσι καὶ θὰ νομίζωσι νὰ τὰ βλέπωσιν εἰς τὸν δληὸν τοῦ πλοίου μου. εἶσαι νέα, θὰ μὲ λησμονήσῃς βεβαίως. Ἐπιθύμουν νὰ σοὶ ἀφήσω σημεῖον τι ὅπερ νὰ μὲ ἐνθυμίζῃ ἀπαύστως εἰς τὴν καρδίαν σου· ἀλλὰ τὰ κύματα οὐδὲν μοὶ ἀφῆκαν, οὐδὲν πλὴν τοῦ μικροῦ τούτου ἁγίου λειψάνου. Φόρει το κυρία Ἰωάννα, πρὸς ἐνθύμησίν μου. Πολλάκις τὸ ἐσυμβουλεύθην. Πολλάκις καταλαλύπτων αὐτὸ διὰ τῶν φιλημάτων μου καὶ τῶν δακρύων μου, ἐζήτησα νὰ μάθω παρ' αὐτοῦ τὸ μυστικὸν τῆς τεθλιμμένης ζωῆς μου. Ἐπεδὴ οὐδὲν περιμένω πλέον εἰς τοῦτον τὸν κόσμον, δέξου το, τοῦτο εἶναι ἡ μόνη κληρονομία μου. Ἐκκρεμῶν αὐτὸ ἀπὸ τοῦ τραχήλου μου, θὰ χαίρω στοχαζόμενος ὅτι τὸ ἐκρέμασες εἰς τὸ ἐδικόν σου.«

Γεώργιος.

Εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην περιείχετο μικρὸν ἅγιον λείψανον ἀργυροῦν, κρεμάμεναν εἰς ἅλυσιν ἐκ τριχῶν παραλελυμένων ἐκ τοῦ χρόνου καὶ τῆς προστρίψεως·

Ἀνατρεφεῖσα ἐν πλήρει ἐλευθερίᾳ, φύσις ἄδολος καὶ ἀρχαίτυπος, ἡ Ἰωάννα ἠγνόει τὴν ὑπόκρισιν καὶ τὴν προσποίησιν, ὡς καὶ τὴν καρτερίαν καὶ τὴν ὑπομονήν. Τόσον σώφρων καὶ τόσον ἁγνὴ, ὥστε οὐδὲ ὑπώπτευε κἂν τὴν ὑπὸ τῶν καθηκόντων ἐπιτιθεμένη, εἰς τὸ πάθος ευστολὴν, ἣν ἑπόμενον προσβληθεῖσα καιρίως, νὰ κινηθῇ αὐτομάτως, ἀσκέπτως, ἄνευ χαλινοῦ καὶ ἄνευ κωλύματος. Δι' ἑνὸς ἅλματος εὑρέθη ἀπὸ τοῦ δωματίου της εἰς τὴν αἴθουσαν.

Οἱ τρεῖς Λεγὸφ εὑρίσκοντο ἔτι συνηγμένοι ἐκεῖ, καθήμενοι περὶ τὴν ἑστίαν, συνεβουλεύοντο κατὰ τίνα τρόπον ἔπρεπε νὰ φερθῶσι, διὰ νὰ ἀναγγείλωσιν εἰς τὴν Ἰωάνναν τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Γεωργίου. Συνῃσθάνοντο ὅτι τοῖς ἔμενον ἔτι μεγάλαι δυσχέρειαι, καὶ ὅτι δυσκόλως θὰ ἔπειθον τὴν ἀνεψιάν των. Ὁ Ἰωσὴφ πρὸ πάντων, ὃς εἶχεν ἐμβατεύσει εἰς ἐκείνην τὴν καρδίαν, προῃσθάνετο μετὰ φρίκης τὰς ἐπαναστάσεις καὶ τὴν ἀπελπισίαν αὐτῆς· τοὺς διετάραττε προσέτι καὶ τοὺς τρεῖς τὸ μέλλον, διότι ἐγνώριζον ἤδη ἐκ πείρας πόσον νέα κόρη εἶναι θησαυρὸς δυσφύλακτος.

— Ἐλπίζω, ἔλεγεν ὁ Ἰωάννης, ὅτι ἐθεραπεύθημεν διὰ πολὺν καιρὸν τοῦ πάθους τῆς φιλοξενείας! Ὁ Οὐράνιος πατὴρ ἂν ἔλθῃ νὰ κρούσῃ ὁ ἴδιος τὴν θύραν τοῦ Κοετ-Δὸρ, δὲν θὰ τὸν ἀνοίξω.

— Ἀδελφέ μου, ἀπεκρίθη ὁ Ἰωσὴφ ὃν ἐξεφόβιζε πάντοτε ἡ ἀσέβεια τοῦ παλαιοῦ λογίου, ἐνθυμήσου ὅτι διότι ἐμπόδισε τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ νὰ καθήσῃ ἐπὶ τοῦ βάθρου τῆς θύρας του ὁ περιπλανώμενος Ἰουδαῖος, κατεδικάσθη νὰ περιπατῇ ἄνευ οὐδὲ παύσεως οὐδὲ ἀναπαύσεως.

— Ὁ διάβολος νὰ σᾶς πάρῃ καὶ τὸν περιπλανώμενον Ἰουδαῖον σου! ἀνέκραξεν ὁ Ἰωάννης, ἐγείρων τοὺς ὤμους μετὰ θυμοῦ. Στοχάζεσαι ὅτι εἶναι νόστιμον νὰ ἔχῃς εἰς τὴν οἰκίαν σου ἕνα ἀλήτην ὅστις νὰ κωθωνίζῃ τὸν οἶνον σου τῆς Βουρδιγάλλης, καὶ νὰ σοὶ ἐκφράζῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του, ἁρπάζων τὴν καρδίαν τῆς ἀνεψιᾶς σου;

— Ὅλοι ἂν πνιγοῦν ὡσὰν ποντικοί! ἐπρόσθεσεν ὁ Χριστόφορος, ἃς μὲ κρεμάσουν, ἂν τοῖς δώσω τὴν ἄκραν κἂν ἑνὸς σπαρτίου.

— Ναί, εἶπεν ὁ Ἰωάννης, τὸν ἔσωσες καὶ τὸν ἐπρόκοψες! νόστιμη ἔκβασις, ἠμπορεῖς νὰ καυχᾶσαι δι' αὐτήν!

— Ἀδελφοί μου, ἀπήντησιν ὁ Ἰωσὴφ, δὲν ἁρμόζει νὰ μεταμελώμεθα δι' ὅπερ ἐδυνήθημεν νὰ πράξωμεν καλόν. ὁ Θεὸς μᾶς ἀντεμείβει τέλος πάντων ἢ ἐδῶ κάτω ἢ ἐκεῖ ἐπάνω, εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον ἢ εἰς τὸν ἄλλον.

— Εὐχαριστῶ! εἶπεν ὁ Ἰωάννης. ἐν τούτοις ἐπάλλαξόν μας ἀπὸ τοῦτο, ἐπρόσθεσεν αὐτὸς, βλέπων τὴν θύραν τῆς αἰθούσης νὰ ἀνοιχθῇ βεβαίως καὶ νὰ φανῇ ἡ Ἰωάννα ὠχρὰ ὡς μάρμαρον, ἔχουσα τὴν κόμην ἐν ἀταξίᾳ καὶ τὸ ὄμμα σπινθηροβόλον.

— Ὁ Γεώργιος, ποῦ εἶναι ὁ Γεώργιος; ἠρώτησεν ἐκείνη διὰ τρεμούσης φωνῆς.

— Ἀγγελάκι μου, ἀπεκρίθη ὁ Χριστόφορος διὰ τοῦ γλυκυτέρου ἤθους καὶ διὰ τῆς θωπευτικωτέρας του φωνῆς· ὁ Γεώργιος ἔλαβε διαταγὴν νὰ ὑπάγῃ ἀμέσως εἰς τὸν ἅγιον Βριεῦκον. Πλοῖον ἀναχωροῦν διὰ τὴν Ἀγγλίαν ἐκεῖνον μόνον περιέμενε διὰ ν' ἀποπλεύσῃ. Ὁ ξένος μας μεγάλως ἐλυπήθη διότι δὲν ἐδυνήθη νὰ φιλήσῃ τὸ χέρι σου πρὶν τῆς ἀναχωρήσεώς του· ἀλλ' ἐννοεῖς ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ χάσῃ καιρόν . . .

— Ἀνεχώρησεν! ἀνέκραξεν ἡ Ἰωάννα διὰ φωνῆς ζωηρᾶς καὶ βραχείας. Εἶναι ἀδύνατον, θεῖοι μου, ὁ Γεώργιος δὲν πρέπει νὰ ἀναχωρήσῃ.

— Ἀγαπητὴ κόρη, εἶπεν ὁ Ἰωσὴφ, ὁ Γεώργιος ὀφείλει νὰ ἐκπληρώσῃ σοβαρὰ καθήκοντα· ὀφείλει νὰ δώσῃ λόγον ἐνώπιον τοῦ συμβουλίου τῆς ναυαρχίας

Κινδυνεύει πλέον παρὰ ἡ ζωή του, διότι κινδυνεύει ἡ τιμή μου.

— Σᾶς λέγω, ἐγώ, ὅτι εἶναι ἀδύνατον, ἀνέκραξεν ἡ Ἰωάννα μετὰ σταθερότητος. Ὑπάρχουσι λόγοι δι' οὓς ὁ Γεώργιος δὲν πρέπει νὰ ἀναχωρήσῃ. Πρέπει νὰ τρέξετε καὶ νὰ τὸν ἐπαναφέρετε. Ὁ Γεώργιος δὲν κατέλιπεν αὐτοθελήτως αὐτοὺς τοὺς τόπους, τὸ γνωρίζω· τὸ αἰσθάνομαι, εἶμαι βεβαία. δὲν ὑπάρχει πλοῖον εἰς τὸν Ἅγιον Βριεῦκον ἕτοιμον ν' ἀναχωρήσῃ διὰ τὴν Ἀγγλίαν. Ὁ ἄνεμος εἶναι ἐναντίος· δὲν μὲ λανθάνει· μὲ ἀπατᾶτε.

— Αἴ, αἴ, εἶπεν ὁ Ἰωάννης κολακευτικῶς, ἰδοὺ λόγοι παιδαριώδεις! Τέλος πάντων ὁποία μεταβολὴ ἔγινεν ὡς πρὸς σέ; Δὲν ἤμεθα πλέον ἡμεῖς οἱ παλαιοὶ θεῖοι σου;

— Ναί ἀπεκρίθη ἐκείνη, μεταβᾶσα εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐπάρσεως εἰς τὴν ταπείνωσιν. καὶ, εἴσθε πάντοτε οἱ παλαιοὶ θεῖοι μου, οἱ καλοί μου καὶ παλαιοὶ φίλοι. Δὲν εἶναι ἀληθὲς; Ναί, εἶμαι πάντοτε τὸ τέκνον σας τὸ φίλτατον, ἐπρόσθεσε διὰ φωνῆς ἱκετικῆς, μεταβαίνουσα ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸν ἄλλον, καὶ ἀσπαζομένη αὐτοὺς ἀμοιβαδὸν. Θεῖε μου ναύαρχε, σὺ μοὶ ἔδωκες τὸ ὄνομα τοῦ βρεφικοῦ σου. Θεῖε μου συνταγματάρχα, σὺ εἶναι ὁ ἀναδοχός μου. Ἔχω τὸ ὄνομά σου. Σὺ μικρὰν μὲ ἀπεκοίμιζες ἐπὶ τοῦ εὐγενοῦς στήθους σου. Σὺ μ' ἐδίδαξες ν' ἀγαπῶ τὰ ὅπλα τῆς Γαλλίας καὶ τὴν δόξαν τοῦ αὐτοκράτορός σου. Καὶ σὺ καλέ μου Ἰωσήφ, σὺ οὗ αἱ δεήσεις εἰσὶ τοσαῦτον εὐάρεστοι πρὸς τὸν θεόν, εἶμαι ἡ μαθήτριά σου, ἡ ἀδελφή σου, ἡ σύντροφός σου.

— Αἴ! σειρήν! αἴ! ὄρι! ἐψιθύρισεν ὁ Χριστόφορος, πάσχων ἀλλὰ μάτην νὰ νικήσῃ τὴν συγκίνησιν τῆς ψυχῆς του.

— Ἐπειδὴ μὲ ἀγαπᾶτε, ἐπανέλαβεν ἐκείνη, δὲν θέλετε βεβαίως νὰ ἀποθάνω. Διότι ἀποθνήσκει ἡ Ἰωάννα σας.

— Ν' ἀποθάνῃς! ἀνέκραξαν καὶ οἱ τρεῖς συμπυκνωθέντες περὶ τὴν ἀνεψιάν των.

— Θεῖοι μου, εἶπεν ἡ Ἰωάννα μετ' εὐγενοῦς ὑπερηφανείας, ἀγαπῶ τὸν Γεώργιον καὶ ὁ Γεώργιος μὲ ἀγαπᾷ. Τὸν ὠνόμασα ἤδη ἐν τῇ καρδίᾳ μου σύζυγόν μου. Ἂν τὸν στερηθῶ, ἡ ἀνεψιά σας εἶναι χήρα, καὶ καὶ δὲν τῇ μένει ἄλλο παρὰ ν' ἀποθάνῃ.

Τί ἀνοησία! εἶπεν ὁ Ἰωάννης. Ἕνα οὐτιδανὸν μικρὸν ἀξιωματικόν, ὅστις δὲν ἔχει λεπτόν!

Ἐγὼ τὸν ἀγαπῶ καὶ εἶμαι πλουσία, ἀπεκρίθη ἡ νέα κόρη.

— Ἕνα κακοκέφαλον, ὅστις δὲν γνωρίζει οὔτε τὰ πρῶτα στοιχεῖα τοῦ ἐπαγγέλματός του, καὶ ὃν ἡ βρετανικὴ ναυαρχία ἔπρεπε νὰ μαστιγώσῃ εἰς μίαν τῶν πλατειῶν τοῦ Λονδίνου!

— Τί πρὸς τοῦτο, ἀφ' οὗ τὸν ἀγαπῶ; ἀπεκρίθη ἡ Ἰωάννα μεθ' ὑπερηφανείας.

— Ἕνα νέον, εἶπεν ὁ Ἰωσήφ, οὗ οὔτε τὰ προηγούμενα οὔτε τὴν οἰκογένειαν γνωρίζομεν.

— Τὸν ἀγαπῶ, καὶ θέλω νὰ γίνω σύζυγός του, ἀπεκρίθη ἡ ἄκαμπτος κόρη.

— Ἀλλά, Ἰωάννα, δὲν συλλογίζεσαι! ἀνέκραξεν ὁ Χριστόφορος. Ἀγνοεῖς ὅτι ὁ Γεώργιος εἶναι Ἄγγλος, καὶ ὅτι Ἄγγλος ἐφόνευσε τὸν πατέρα σου καὶ σὲ κατέστησεν ὀρφανὴν εἰς τὸ λίκνον!

— Στοχάσου, τέκνον μου, εἶπεν ὁ Ἰωσήφ, ὅτι ὁ Γεώργιος εἶναι βεβαίως τῆς θρησκείας τῶν διαμαρτυρομένων!

— Ὅλα αὐτὰ ἀδιάφορα, ἀπεκρίθη ἡ Ἰωάννα· τὸν ἀγαπῶ καὶ τὸν θέλω σύζυγον.

Τοιουτοτρόπως ἐφιλονείκουν ἀφ' ἑνὸς ὁ ἐγωϊσμὸς τοῦ ἔρωτος καὶ ἀφ' ἑτέρου ὁ ἐγωϊσμὸς τῆς οἰκογενείας, καὶ ἀμφότεροι ἦσαν ἄκαμπτοι. Ἤρχισαν κατὰ πρῶτον ἀμφότερα τὰ μέρη διὰ δεήσεων καὶ δια δακρύων, καὶ κατήντησαν ἐπὶ τέλους εἰς ἀντεγκλήσεις καὶ εἰς θυμόν. ὁ Χριστόφορος, ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Ἰωσήφ ὁ ἴδιος ἐστοχάζοντο ὅτι ὁ ἔρως τῆς Ἰωάννης ἦν παιδαριώδης ὁρμή. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἐμέτρων ὅλην αὐτοῦ τὴν βαρύτητα οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, ποτὲ δὲν συγκατένευον νὰ δώσωσι τὴν Ἰωάνναν εἰς τὸν Γεώργιον, τόσον ἦσαν πεπεισμένοι ὅτι ὑπανδρευομένη κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ἀνεψιά των θὰ ἀπώλετο δι' ἐκείνους. Μάτην λοιπὸν αὕτη τοὺς καθικέτευεν, ἐκεῖνοι ἐφάνησαν ἀσπαγχνοι· μάτην οὗτοι ἐπροσπάθησαν νὰ τὴν φέρωσιν εἰς τὸ φρόνημά των· τὴν εὗρον ἀκλόνητον

— Ἀγαπητή καὶ σκληρὰ παῖ, ἀνέκραξεν ὁ Ἰωσήφ ὃς ἠθέλησε νὰ δοκιμάσῃ καὶ τοῦτο τὸ ἔσχατον, δὲν εἶσαι λοιπὸν ἱκανῶς εὐτυχὴς καθὼς εἶσαι; καὶ ὁποία ἀνάγκη ἀνόητος σε βιάζει νὰ ἀνταλλάξῃς τὴν νεαν ἐλευθερίαν σου πρὸς τὰς μερίμνας τῆς ὑπανδρείας; Μόλις ἄρχεται ἡ ζωή σου, καὶ θέλεις ἤδη νὰ δεσμευθῇς δι' αἰωνίων ἀλύσεων; Τί λείπει εἰς τὴν εὐτυχίαν σου;

— Ὁ Γεώργιος, ἀπεκρίθη ἡ Ἰωάννα μετ' ἀδυτωπήτου ψυχρότητος.

Ὁ πτωχὸς Ἰωσὴφ δὲν ἐδυνήθη νὰ ἐξακολουθήσῃ ὁμιλίαν ἧς τὸ προοίμιον ἔσχε τόσον λαμπρὰν ἔκβασιν.

— Αἴ, εἶσαι ἀχάριστος! ἀνέκραξεν ὁ Ἰωάννης μετὰ πικρίας.

— Ναί, ἀνέκραξεν ὁ Χριστόφορος μετὰ θυμοῦ, στοχάζομαι ὅτι δὲν ὑπῆρξεν εἰς τὴν ὑφήλιον καρδία τόσον ἀχάριστος ὅσον ἡ ἐδική σου. Ἀησμόνησον λοιπὸν ὁποῖοι οἱ θεῖοι σου ἐφάνησαν πρὸς σέ. Σπεύσον νὰ ἐξαλείψῃς ὅλως διόλου τὴν ἐνθύμησιν αὐτήν, ἂν δὲν θέλῃς ἡ ἰδία σου συνείδησις νὰ μὴν ἐπαναστῇ διὰ νὰ σὲ καταρασθῇ.

— Σᾶς ἐννοῶ, εἶπεν ἡ Ἰωάννα κλαίουσα, καὶ βλέπω τέλος πάντων ἀνοικτὰς τὰς ψυχάς σας. Αἴ, δὲν μὲ ἠγαπήσατε ποτέ! Ὄχι, ποτὲ δὲν μὲ ἠγαπήσατε, βάρβαροι! Ἀνακαλύπτω ἤδη τὸ μυστικὸν τῆς ἐγωϊστικῆς σας φιλοστοργίας. κατ' ἀρχὰς μὲ εἴχατε παίγνιον, διατριβήν, διασκέδασιν· θραδύτερον ἡ ἀλαζωνία σας μὲ ἐκύμησε καὶ οὐχὶ ἡ ἀγάπη σας. Εἰς τὴν κενοδοξίαν σας ὠφείλω τὰ θωπεύματά σας καὶ τὰ δῶρα σας. Εὐηρεστήθητε νὰ καθαρεύσετε τὴν νεότητά μου διὰ νὰ ἐμψυχώσητε τὴν οἰκίαν σας· διὰ νὰ εὐφραίνετε τὰς ὥρας τῆς ἀργίας σας· καὶ ταύτην τὴν ὥραν ὅτι τρέμετε μὴ μὲ στερηθῆτε, οὐχὶ ἐκ φιλοστοργίας, ἀλλ' ἐξ ἐγωϊσμοῦ, ὅστις ἐπανίσταται καὶ ἀγανακτεῖ, φοβούμενος μήπως ἡ τύχη μου δὲν θὰ δυνηθῇ πλέον νὰ περιορισθῇ εἰς τὸ νὰ τέρπῃ τὰς ἀργάς σας ἡμέρας. Καὶ κατηγορεῖτε ἐμὲ λοιπὸν διὰ σκληρότητα καὶ ἀ-

χαριστίαν! Ἂν ἐδυνάμην νὰ σᾶς ἀνοίξω αὐτὴν τὴν καρδίαν, θὰ ἐβλέπετε ἐκεῖ, ἄσπλαγχνοι ἄνθρωποι, ὅτι σᾶς συνεμίγνυον μετὰ χαρᾶς μετὰ πασῶν τῶν ὀνειροπολήσεων τῆς εὐτυχίας μου· καὶ ἂν ἤμην ἀχάριστος ἄλλως τε! ἀνέκραξεν αὐτὴ μετ' ἀπελπισίας· εἶναι σφάλμα μου, ἂν εἰς Κοντ Δὸρ ἀποθνήσκει τις ἐκ θλίψεως καὶ ἀνίας; εἶναι σφάλλα μου ἂν δὲν ἦθε σεῖς οἱ τρεῖς μόνοι ὁ κόσμος ὅλος καὶ ἡ ζωή ὁλόκληρος; τί μοι χρησημεύουσιν αἱ στολαί σας, οἱ ἀδάμαντές σας, τὰ κοσμήματά σας, ἂν πρέπῃ νὰ ἦμαι νέα καὶ ὡραία μόνον διὰ τοὺς γλάρους τῶν αἰγιαλῶν τούτων; Θεῖοι μου, προσέχετε· ἔχω ἐκ τοῦ αἵματός σας εἰς τὰς φλέβας μου. Μὲ ὠνομάσατε Ἀνδριάναν. εἶμαι κόρη ἱκανὴ νὰ σᾶς ἀποδείξω ὅτι ἤμην ἀξία νὰ ὀνομάζωμαι οὕτω.

— Ἀλλὰ δυστυχὴς πεπλανημένη! ἀνέκραξεν ὁ Χριστόφορος, ἐμπνευσθεὶς ὑπὸ τοῦ διαβόλου, οὐδὲν λοιπὸν βλέπεις, οὐδὲν λοιπὸν ἐννοεῖς! Τὸ μυστήριον δι' οὗ ἐκάλυπτεν ἑαυτὸν ὁ Γεώργιος, ἡ μελαγχολία τοῦ νέου ἐκείνου, ἡ δυσχέρειά του εἰς τὸ μᾶς ἀναφέρῃ περὶ τοῦ βίου του καὶ περὶ τοῦ ὑποκειμένου του, ὅλα αὐτὰ οὐδὲν σοὶ εἶπον; Δὲν σοὶ συνέβη ποτὲ νὰ ἀναρωτηθῇς ὅτι ἐκεῖνος ὁ Γεώργιος δὲν ἦν ἐλεύθερος; καὶ ὅτι ἦν νυμφευμένος ἴσως;

Τοῦτο ἔπληξε τὴν Ἰωάνναν ὡς ἀκτὶς φωτὸς φριχαλέου. Ἠγέρθη, ἐβάδισε τινὰ βήματα, ἐξέφερε φωνὴν ὡς πτηνοῦ τρωθέντος, καὶ ἔπεσε νεκρὰ εἰς τὰς ἀγκάλας ἰτοῦ Ἰωσήφ, ὃς εἶχε πλησιάσει διὰ νὰ τὴν ἀναλάβῃ.

— Αἴ! ἀνέκραξεν ὁ Ἰωσήφ, τὸ ἰατρικὸν εἶναι χεῖρον τῆς νόσου. Ἐθανάτωσες τὸ τέκνον μας! καὶ ἔπειτα, τοῦτο εἶναι ψεῦδος, Χριστόφορε, καὶ ὁ θεὸς δὲν ἐπιτρέπει τὴ ψεῦδος εἰς κάμμίαν περίστασιν.

— Ψεῦδος! ποῦ ἠξεύρομεν; ἴσως εἶναι καὶ ἀλήθεια.

— Τῷ ὄντι, ἐπρόσθεσεν ὁ Ἰωάννης, αὐτοὶ οἱ Ἄγγλοι κάθε τί δύνανται νὰ πράξουν.

Ἔφερον τὴν Ἰωάνναν εἰς τὸ δωμάτιόν της. Τὴν λιποθυμίαν διεδέχθη πυρετὸς καυστικὸς ἐπῆλθεν ἔπειτα φρενητίασις, καὶ ἐφοβήθησαν δια τὴν ζωήν της. Ὁ Ἰωσὴφ ἔμενε πλησίον της, διότι οὗτος ἦν ὁ μόνος ὃν ἡ ἀσθενὴς ὑπέφερε νὰ βλέπῃ εἰς τὸ προσκεφάλαιόν της. Τοὺς ἄλλους δύο τοὺς ἀπώθει μετὰ φρίκης. Τίς δύναται νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἀπελπισίαν τοῦ Χριστοφόρου καὶ τοῦ Ἰωάννου, πρὸ πάντων δὲ τίς δύναται νὰ εἴπῃ τὰς τύψεις τοῦ συνειδότος τοῦ Ἰωσήφ; Αἴ! δυστυχὴς ἐγώ, ἀνέκραζεν ἐκεῖνος τὴν νύκτα, γονυπετὴς πλησίον τῆς κλίνης τῆς ἀνεψιᾶς του καὶ κρατῶν εἰς τὰς χεῖρας τὰς πυριφλέκτους χεῖρας τῆς παιδός. Ἐγὼ ἔπραξα ὅλον τὸ κακόν! Θεέ μου συγχώρησόν με! ἀγαπητή μου δυστυχής! — Ἀλλὰ ἡ Ἰωάννα δὲν τὸν ἤκουεν. Ἐκάλει ἐκείνη τὸν Γεώργιον μετὰ πόθου ἐρωτικοῦ, ἔπειτα εὐθὺς ἐξέφερε φωνὴν σπαραζιπάρδιον, καὶ ἔκρυπτε τὴν κεφαλήν της ὑπὸ τὰ πεπλώματα, ὡς διὰ νὰ μὴν ἴδῃ ἀπειλητικόν τι φάντασμα τιθέμενον πάντοτε μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ μνηστῆρος της. Μάτην ὁ Ἰωσὴφ τῇ ἔλεγε μεγαλοφώνως ὅτι τὴν ἠπάτησαν, καὶ ὅτι ὁ Γεώργιος ἦν ἐλεύθερος. Ἡ δυστυχὴς ἤκουε μόνον τὴν φωνὴν τῆς καρδίας της. Ἐνώπιον τόσον μεγάλης θλίψεως ὁ Ἰωσὴφ εἶχε πνίξει τὰς κακὰς κλίσεις του εἰς τὰ δάκρυα τῆς μετανοίας. Θὰ ἐδίδεν εὐχαρίστως ἐκεῖνος τὴν ζωήν του διὰ ν' ἀσφαλίσῃ τὴν εὐτυχίαν τῆς ἀγαπητῆς του πασχούσης, καὶ νὰ ἐξαγοράσῃ τοιουτοτρόπως μίαν στιγμὴν ἁμαρτίας καὶ ἀποπλανήσεως. Πολλάκις παρεκάλεσε τοὺς δύο του ἀδελφοὺς ν' ἀνακαλέσωσι τὸν Γεώργιον· ἀλλ' ὁ Χριστόφορος καὶ ὁ Ἰωάννης ἀπεκρίνοντο, ὁ μὲν νὰ ἰδῶμεν, ὁ δὲ πρέπει νὰ περιμείνωμεν. Μεταξὺ τοῦ ἐγωϊσμοῦ των καὶ τοῦ φίλτρου των ἠγέρθη, ὡς ἕκαστος δύναται νὰ συμπεράνῃ, πάλη λυσσώδης καὶ τρομερά, καὶ βεβαίως τὸ φίλτρον θὰ ὁπερίσχυε τέλος· ἀλλ' ὁ κίνδυνος διήρκεσε μόνον μίαν ἡμέρκν, καὶ ἅμα αὐτὸς παρῆλθεν, ὁ ἐγωϊσμὸς ἐθριάμβευσεν.

Ἡ φρενητίασις εἶχε παύσει, ἡ θέρμη εἶχε λάβῃ ὕφεσιν· ἡ Ἰωάννα ἐφαίνετο παραδεδομένη μετὰ καρτερίας εἰς τὴν τύχην της· ἀλλ' ὅστις ἔβλεπε τὸ ὠχρὸν καὶ τεθλιμμένον της πρόσωπον, ἐδύνατο εὐκόλως νὰ ἐννοήσῃ ὅτι εἶχεν ἐκείνη νεκρωθῇ πρὸς πᾶσαν χαρὰν καὶ πρὸς πᾶσαν ἐλπίδα. Ὁ Χριστόφορος καὶ ὁ Ἰωάννης εὕρισκον καιρὸν κατὰ τὴν ὥραν τοῦ ὕπνου της, διὰ νὰ ὑπεισδύωσιν διὰ θήματος σιγαλέου εἰς τὸ δωμάτιόν της, διότι ἐπέμενε πάντοτε ἐκείνη πεισματωδῶς εἰς τὸ νὰ μὴν τοὺς δέχεται. Ἐπλησίαζον εἰς τὴν κλίνην, τὴν ἐθεώρουν φιλοστόργως καὶ ἀνεχώρουν κλαίοντες ὡς ἠλῆθῃ νήπια ὁποῦ ἦσαν.

— Ἄκουσε, εἶπε μίαν ἡμέραν ὁ Ἰωάννης πρὸς τὸν Χριστόφορον, σχίζεται ἡ καρδία μου νὰ τὴν βλέπω εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν. Στοχάζομαι ὅτι θὰ ἐκάμναμεν καλὰ ν' ἀνακαλέσωμεν ἐκεῖνον τὸν λυσσισασμένον Γεώργιον. Δὲν τὸν ἀγαπῶ, φωτιὰ νὰ τὸν κάψῃ, ἀλλὰ βλέπεις, Χρηστόφορε, ἢ ἐκεῖνος ἢ ἄλλος θὰ διασθῶμεν τέλος πάντων ἀπ' ἐκεῖ νὰ περάσωμεν.

— Δὲν ἐννοῶ, ἀπεκρίθη ὁ Χριστόφορος τί μανίαν ἔχουν τὰ μικρὰ κοράσια νὰ θέλουν νὰ ὑπανδρεύωνται!

— Τί διάβολον θέλεις, καϊμένε μου Χριστόφορε! ἀπεκρίθη ὁ Ἰωάννης στενάζων· φαίνεται ὅτι παντοῦ εἶναι τὸ ἴδιον.

— Πρέπει νὰ ἴδωμεν, πρέπει νὰ περιμείνωμεν, εἶπεν ὁ Χριστόφορος. Ἄλλωστε ὁ Γεώργιος ἀνεχώρησε.

— Ποῖος τὸ ἠξεύρει; εἶπεν ὁ Ἰωάννης.

— Εἶμαι βέβαιος ὅτι ἀνεχώρησεν, ἀπεκρίθη ὁ Χριστόφορος μετὰ πεποιθήσεως.

— Τότε λοιπὸν, ἐπρόσθεσεν ὁ Ἰωάννης μετὰ τινας ἐνδομύχου εὐχαριστάσεως, ἡμεῖς ἐκάμαμεν τὸ χρέος μας, καὶ δὲν ἔχομεν καμμίαν τύψιν συνειδήσεως.

Περίστασις ἀπροσδόκητος μετέβαλε διὰ μιᾶς τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων.

Κατὰ τὰς νύκτας ἃς εἶχε διέλθῃ πλησίον τῆς Ἰωάννης ὁ Ἰωσήφ, εἶχε παρατηρήσει ὅτι συχνάκις ἔφερεν ἐκείνη εἰς τὰ χείλη της ἅγιον λείψανον κρεμάμενον εἰς τὸν τράχηλόν της. Ὁ εὐσεβὴς ἄνθρωπος, χωρὶς νὰ ὑποπτεύσῃ ἄλλο τι, ἔχαιρε βλέπων ὅτι ἐν μέσῳ τῶν θλίψεών της ἡ ἀνεψιά του κατέφευγεν εἰς τοὺς ἁγίους τοῦ παραδείσου.

— Τοιοῦτοι εἰσὶν, ἔλεγον ἐκεῖνος καθ' ἑαυτόν, οἱ καρποὶ θρησκευτικῆς ἀνατροφῆς! Ὅταν τὰ πάντα μᾶς

ἐγκαταλείπωσιν ἐπὶ τῆς γῆς, οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ ἅγιοι καταβαίνουσιν ἐξ οὐρανοῦ διὰ ν' ἀπομάξωσι τὰ δάκρυά μας.

Ἐν τούτοις μίαν νύκτα καθ' ἣν ὁ Ἰωσὴφ ἠγρύπνει μόνος εἰς τὸ δωμάτιον τῆς νέας κόρης, εὗρε κατὰ τύχην τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Γεωργίου ἣν ἡ Ἰωάννα ἐν τῇ προσβολῇ τῆς καταπληξάσης αὐτὴν ταραχῆς εἶχεν ἀμελήσῃ νὰ κρύψῃ. Ὁ Ἰωσὴφ ἀνέγνω τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην εἰς τὸ φῶς τοῦ κεκαλυμμένου λύχνου. Αἱ τελευταῖαι γραμμαὶ τὸν ἐτάραξαν, ἠγέρθη καὶ ἔδραμεν εἰς τὴν κλίνην τῆς Ἰωάννης. Ἡ παῖς ἐκοιμᾶτο ἥσυχος καὶ σχεδὸν γαλήνιος· ὁ Ἰωσὴφ κλίνων ἠρέμα, παρετήρησε περὶ τὸν τράχηλόν της τὴν ἐκ τριχῶν ἅλυσιν τὴν κρατοῦσαν τὸ ἅγιον λείψανον τοῦ Γεωργίου· ὅταν εἶδε τοῦτο, αἱ δυνάμεις του παρελύθησαν, καὶ ἐδιάσθη νὰ καθήσῃ ἐπὶ τοῦ χείλους τῆς κλίνης· τέλος, διὰ τρεμούσης χειρὸς ἀπέσπασε τὴν ἅλυσιν, ἐπλησίασεν εἰς τὸν λύχνον, καὶ ἡ αὐγὴ τῆς ἡμέρας τὸν εὗρεν εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν, ὠχρὸν, ἀκίνητον καὶ ἔχοντα τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐστηριγμένους ἐπὶ τῆς ἁλύσεως καὶ τοῦ ἁγίου λειψάνου.

Τὸ ἐωθινὸν ψύχος τὸν ἐξήγαγε τῆς βαθείας ἐκστάσεως εἰς ἣν ἦν βεβυθισμένος· ἔφερε τὰς χεῖράς του εἰς τὸ πρόσωπόν του διὰ νὰ βεβαιωθῇ ὅτι ἦν ἔξυπνος, καὶ ὅτι τοῦτο δὲν ἦν ὄνειρον.

— Ὦ θεέ μου! ἀνέκραξεν ἐκεῖνος γονυπετῶν, οἱ σκοποί σου εἰσὶν ἀνεξιχνίαστοι. Μᾶς καταβάλλεις διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς καὶ μᾶς ἀναγείρεις διὰ τῆς ἄλλης. Ἡ ἀγαθότης σου εἶναι μείζων ἢ ὅτι αἱ ὀργαί σου εἰσὶ τρομεραί. Ἔσο εὐλογημένος, Κύριε, καὶ εὐδόκησον ὁ νέος ἐκεῖνος νὰ μὴ κατέλειπεν ἔτι τοὺς αἰγιαλούς μας!

Λέγων ταῦτα, ἐρρίφθη ἔξω τοῦ δωματίου, εἶπε καὶ ἑτοίμασαν ἵππον, καὶ χωρὶς νὰ εἰδοποιήσῃ τοὺς ἀδελφούς του, ἀπεμακρύνθη καλπάζων, καὶ διευθύνθη πρὸς τὸν ἅγιον Βριεῦκον.

— Εὐδόκησον, θεέ μου, νὰ μὴν ἀνεχώρησεν! ἐπανελάμβανεν ἐκεῖνος πλήττων τὰ πλευρὰ τοῦ ἵππου του.

Πλησιάζων εἰς τὴν πόλιν, ἐστάθη διὰ νὰ ὁμιλήσῃ πρός τινας ἐργάτας τοῦ λιμένος, ἐπαρχομένους εἰς τὰς ἐργασίας των. Ὁ Ἰωσὴφ τοὺς ἐρώτησεν ἂν πλοῖον τι εἶχε προσφάτως ἀποπλεύσῃ διὰ τὰ παράλια τῆς Ἀγγλίας.

— Ὄχι, εἶπεν εἷς ἐκείνων, ἂν μόνον ὁ πλοίαρχος τοῦ Οὐάβερλεῦ δὲν ἀνήχθη αὐτὴν τὴν νύκτα, ὡς ἐσκόπευεν.

— Ἀδύνατον! εἶπεν ὁ ἄλλος. Ὁ ἄνεμος ἦν ἐναντίος.

— Κατὰ τὰ μεσάνυκτα ὁ ἄνεμος ἐγύρισε, ἐπρόσθεσεν εἷς τρίτος, ὅστις ἔλεγεν ὅτι εἶδε, πρὸς τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς ἀκτῆς πλοῖον ἀναγόμενον πλησίστιον εἰς τὸ πέλαγος.

— Τότε λοιπὸν, εἶπεν ὁ πρῶτος, ἔπεται νὰ ἦν ὁ Οὐέβερλεῦ.

— Ἢ ὁ Οὐάσιγκτων διευθυνόμενος πρὸς τὴν Ἀμερικὴν, εἶπεν ὁ δεύτερος.

— Νομίζω μᾶλλον, ἐπρόσθεσεν ὁ τρίτος, ὅτι ἦν τὸ βρίκιον τοῦ πλοιάρχου Λεφλὸχ πορευόμενον εἰς Ῥοχέλλαν ἢ εἰς Βουρδιγάλλην.

Ἐν ᾧ ἐκεῖνοι ἐριλογείκουν, θέλοντες ἕκαστος νὰ ὑποστηρίζῃ τὸν λόγον του, ὁ Ἰωσὴφ, ὅλως ἐναγώνιος, ἐξηκολούθησε τὸν δρόμον του, καὶ ἐστάθη εἰς τὴν θύραν τοῦ Ἄγγλου πραξένου.

Μαθὼν ὅτι ὁ Οὐέβερλεῦ δὲν ἐξῆλθε τοῦ λιμένος, καὶ ὅτι ἐπειδὴ ἐπεσκευάζετο, ἐπὶ ἡμέρας τινὰς δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ ἐκπλεύσῃ, ὁ Ἰωσὴφ εὐχαρίστησε τὸν οὐρανὸν καὶ ὡδηγήθη εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ Γεωργίου. Ὅταν εἰσῆλθεν, ὁ Γεώργιος ἦν ἐνηγκωνισμένος ἐπὶ τραπέζης, ἔχων τὴν κεφαλὴν μεταξὺ τῶν χειρῶν του. Εἰς τὸν ἦχον τῆς ἀνοιχθείσης θύρας ἐστράφη, καὶ ἐγνώρισε τὸν Ἰωσήφ· ἡ πρώτη του δὲ φωνὴ ἦν διὰ τὴν κυρίαν Ἰωάνναν. Ἀλλ' ὁ Ἰωσὴφ ἀντὶ νὰ ἀποκριθῇ, ἐστάθη καὶ ἤρχισε νὰ τὸν παρατηρῇ μετ' ἀλάλου καὶ ἐνθέρμου περιεργείας. Τέλος ἐξήγαγε τοῦ κόλπου του τὴν ἅλυσιν καὶ τὸ ἅγιον λείψανον ὅπερ εἶχεν ἀποσπάσῃ ἀπὸ τοῦ τραχήλου τῆς ἀνεψιᾶς του, καὶ παρουσιάζων αὐτὰ εἰς τὸν Γεώργιον,

— Παρὰ σοῦ, κύριε, εἶπε πρὸς ἐκεῖνον διὰ φωνῆς τεταραγμένης, ἔλαβεν ἡ ἀνεψιά μου αὐτὸ τὸ ἅγιον λείψανον καὶ αὐτὴν τὴν ἐκ τριχῶν ἅλυσιν;

— Ναὶ, κύριε, παρ' ἐμοῦ, ἀπεκρίθη σοβαρῶς ὁ ἀξιωματικός.

— Δὲν δύναται νὰ μοὶ εἴπῃς ἔτι, ἐπανέλαβεν ὁ Ἰωσὴφ, παρά τινος ἔλαβες αὐτὰ τὰ πράγματα; Ἡ ἐρώτησίς μου δὲν εἶναι ἀδιακρισία, κύριε. Πρόκειται περὶ τῆς εὐτυχίας ὅλων ἡμῶν. Τίς σοὶ ἔδωκεν αὐτὴν τὴν ἅλυσιν καὶ αὐτὸ τὸ ἅγιον λείψανον; Ποῦ τὰ εὗρες; Πρὸ πόσου καιροῦ τὰ εἶχες πρὶν τὰ δώσῃς εἰς τὴν Ἰωάνναν;

— Κύριε, εἶπεν ὁ Γεώργιος εἰς ὃν εἶχεν ἤδη μεταδοθῇ ἡ ψυχικὴ συγκίνησις τοῦ Ἰωσήφ, πρὸ πολλοῦ ἀπέτεινα καὶ ἐγὼ τὰς αὐτὰς ἐρωτήσεις εἰς τὴν μοῖραν μου. Τί δύναμαι νὰ σοὶ ἀποκριθῶ; Ἡ μοῖρα μου δὲν μοὶ ἀπεκρίθη.

— Ἀλλὰ κύριε Γεώργιε, τουλάχιστον γνωρίζεις παρὰ τίνος ἔλαβες αὐτὸ τὸ ἅγιον λείψανον καὶ αὐτὴν τὴν ἅλυσιν; ἀνέκραξεν ὁ Ἰωσὴφ διὰ φωνῆς θηησκούσης.

Μόλις ἐκρατεῖτο καὶ ἐδιάσθη, διὰ νὰ μὴν πέσῃ, νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῆς ῥάχιος μιᾶς ἕδρας.

— Τὸ ἀγνοῶ, κύριε, ἀπεκρίθη ὁ Γεώργιος, ὅστις καὶ αὐτὸς ἠσθάνετο τὰ γόνατά του νὰ κάμπτωνται, διότι ἡ ταραχὴ τοῦ Ἰωσὴφ μετέβαινεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὰς αἰσθήσεις του. Τὸ μόνον ὅπερ δύναμαι νὰ σοὶ εἴπω εἶναι ὅτι μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν τὸ ἀπέσπασα διὰ νὰ τὸ πέμψω εἰς τὴν κυρίαν Ἰωάνναν ὡς σημεῖον τῆς εὐσεβέστου ἀγάπης μου, τὸ ἅγιον λείψανον τοῦτο ἔμενε πάντατε ἐπὶ τῆς καρδίας μου.

— Πάντοτε! ἀνέκραξεν ὁ Ἰωσήφ.

— Πάντοτε, ἐπανέλαβεν ὁ νέος. Ἀλλὰ, κύριε, ἐπρόσθεσεν ἐκεῖνος, δὲν δύνασαι καὶ σὺ νὰ μοὶ εἴπῃς ποῦ τείνουσιν ὅλαι αὐταὶ αἱ ἐρωτήσεις;

— Λέγεις λοιπὸν, ἀνέκραξεν ὁ Ἰωσὴφ ἐξακολουθῶν τὴν σειρὰν τῶν ἰδεῶν του, λέγεις ὅτι τὸ ἅγιον λείψανόν τοῦτο ἔμεινε διαπαντὸς ἐπὶ τοῦ στήθους σου! ἀγνοεῖς, λέγεις, ὁποία χεὶρ τὸ ἐκρέμασεν εἰς τὸν τράχηλόν σου! Ἀλλὰ τότε, κύριε, ἐπρόσθεσεν αὐτὸς μετά τινος δισταγμοῦ καὶ ὡς διάζων τὸν ἑαυτόν του....

δὲν ἐγνώρισας ποτὲ τὴν οἰκογένειάν σου;

— Ἔπρεπε, κύριε, ἀπεκρίθη ψυχρῶς ὁ Γεώργιος, νὰ τὸ ἐννοήσῃς ἐκ τῆς σιωπῆς μου καὶ ἐκ τῆς θλίψεώς μου ὁσάκις εἰς τὸ Κοετ-Δὸρ μὲ ἐτιμήσατε δι' ἐρωτήσεων περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου. Ἔπρεπε πρὸ πάντων νὰ τὸ συμπεράνῃς ἐκ τῆς ταχείας μου αὐταπαρνήσεως ὅταν παρέστη ἡ ἀνάγκη τοῦ ν' ἀπομακρυνθῶ τῶν τόπων ἐκείνων εἰς οὓς κατελίμπανον ὁλόκληρον τὴν ψυχήν μου.

— Ὁμίλει, κύριε, ὁμίλει! ἀνέκραξεν ὁ Ἰωσήφ· σὲ καθικετεύει περὶ τούτου εἷς φίλος σου. Ἐξέτασον τὴν ἐνθύμησίν σου, συμβουλεύθητι ἁπλῶς τὰς ἀναμνήσεις σου, διηγήθητι ὅ,τι γνωρίζεις περὶ τοῦ βίου σου.

— Ἐν ἀληθείᾳ, κύριε, ἀπεκρίθη ὁ Γεώργιος ἐκστατικὸς ἐνταῦτῷ καὶ τεταραγμένος, ἀγνοῶ ἂν ὀφείλω...

— Ἂν ὀφείλῃς! ἀνέκραξεν ὁ Ἰωσὴφ ἐκτὸς ἑαυτοῦ. Ἂν ὀφείλῃς! ἐπανέλαβεν ἐκεῖνος παλλάκις. Αὕτη ἡ ἅλυσις ἐπλέχθη ἐκ τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς τῆς μητρός μου. Τοῦτο τὸ ἅγιον λείψανον ἐγὼ τὸ προσήλωσα, τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου της εἰς τὸν τράχηλον τοῦ νεωτάτου τῶν ἀδελφῶν μου· ναὶ τοῦτο τὸ ἴδιον· ἰδοὺ τὸ ἔτος ὅπερ ἐγὼ αὐτὸς ἐχάραξα ἐπ' αὐτῆς δι' ἄκρας μαχειριδίου.

Εἰς τούτους τοὺς λόγους ὁ Γεώργιος ὠχρίασε, καὶ ἔμειναν ἀμρότεροι στιγμάς τινας θεωραῦντες ἀλλήλους ἐν σιωπῇ.

Ὦ θεέ μου! ἐψιθύρισεν ὁ Γεώργιος, ὁμιλῶν πρὸς ἑαυτ[illegible] ὡς ἄνθρωπος πάσχων νὰ ἐνθυμηθῇ. Ποσάκις δὲν μοὶ ἐφάνη ὑπὸ τὴν στέγην τῶν ξένων μου νὰ ἀκούω ὡς ἠχὼ τινα ἄποπτον τῶν νέων μου χρόνων! ποσάκις δὲν ἐνόμισα ὅ[illegible] νωρίζω αὐτὰς τὰς μονήρεις ὄχθας! ποσάκις [illegible] τάσθην ὅτι ἐζήτουν τὸ ἴχνος τῶν βρεφικῶν μου ποδῶν ἐπὶ τῆς ἄμμου αὐτῶν τῶν αἰγιαλῶν!

Ἔπειτα ἐπανέ[illegible] μετά τινων στιγμῶν βαθὺν συλλογισμόν.

— Οὐδὲν γνωρίζω περὶ τῆς νηπιότητός μου. Νομίζω ὅτι ἡ θάλασσα ἦν τὸ πρῶτ[illegible] μου λίκνον. Ὅ,τι δὲ ἠδυνήθησαν νὰ μοὶ εἴπωσιν ἐκεῖνοι οἵτινες μὲ ἀνέθρεψαν, εἶναι ὅτι κατὰ [illegible] Φεβρουάριον τοῦ ἔτους 1817 μὲ παρέλαβεν ἀπὸ [illegible]ρας κύματος προσκεκολλημένον εἰς πλευρὰ λέμβου βρίκιον Ὁλλανδικὸν ὅπερ καὶ τοῦτο ἐξώκειλεν ἔπειτα πρὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀγγλίας.

— Πρόσμεινε, πρόσμεινε! ἀνέκραξεν ὁ Ἰωσὴφ διακόπτων ἐκεῖνον. Κατὰ τὸν Φευβρουάριον, λέγεις; κατὰ τὸν Φευρουάριον τοῦ ἔτους 1817! Τῷ ὄντι, ἰδοὺ ἡ αὐτὴ χρονολογία, ἐπρόσθεσε παρατηρῶν τὰ στοιχεῖα ἅπερ ὁ ἴδιος εἶχε χαράξῃ κατὰ τὸ ὄπισθεν τοῦ ἁγίου λειψάνου καὶ ὅπερ ὁ χρόνος κατὰ μέρος μόνον εἶχεν ἐξαλείψει.

— Σωθεὶς καὶ παραληφθεὶς ἐκ δευτέρου, ἐπανέλαβεν ὁ Γεώργιος, υἱοθετήθην ὑπὸ γέροντος καὶ καλοῦ τινος Ἄγγλου ναυκλήρου, ὅστις μὲ ἀνέθρεψε μετὰ τοῦ υἱοῦ του Ἀλβέρτου. Ὁ ναύκληρος ἀπέθανε, καὶ ἐγὼ ἤμην ἔτι πολὺ νέος· εἶδα μετὰ ταῦτα τόσους πολλοὺς τόπους, ὥστε ὅλαι ἐκεῖναι αἱ ἐνθυμήσεις εὑρίσκονται ἄκρως συγκεχυμέναι εἰς τὴν μνήμην μου. Ὡμίλησα τόσας διαφόρους γλώσσας, ὥστε δὲν ἐνθυμοῦμαι πλέον τίνα ἐψέλλισα πρώτην. Οὐδέποτε δὲ ὡμίλησα τὴν ἐδικήν σας χωρὶς ὁλόκληρος ἡ καρδία μου νὰ κινηθῇ εἰς τὸν ἦχον τῆς ἰδίας φωνῆς μου. Ἐνόμιζα πάντοτε ὅτι αὕτη ἦν ἡ γλωσσατῆς μητρός μου.

— Λοιπὸν, εἶπεν ὁ Ἰωσὴφ ἐνατενίζων εἰς ἐκεῖνον, ὅταν σὲ ἔσωσαν, ἦσαν μικρὸν παιδίον;

— Μόλις ἐξελθὸν τοῦ λίκνου.

— Καὶ εἶχες εἰς τὸν τράχηλον...

— Ταύτην τὴν ἅλυσιν καὶ τοῦτο τὸ ἅγιον λείψανον. Ἀλλὰ καὶ σὺ, ὁμίλησον, κύριε, ὁμίλησον· εἰπέ, τί ἔχεις νὰ μοὶ ἀναγγείλῃς;

Ὁ Ἰωσὴφ, ὅστις εἶχε ῥιφθῇ ἐπὶ ἕδρανου, ἠγέρθη μεθ' ὁρμῆς, ἤνοιξε διὰ τῶν δύο του χειρῶν τὸ ὑποκάμισον τὸ καλύπτον τὸ στῆθος τοῦ Γεωργίου, καὶ γνωρίσας τὴν σύλλην πληγῆς τινος ἧς ὁ ἴδιος ἐπεμελεῖτο ποτὲ τὴν θεραπείαν ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ Ἡέρτου, ἔρριψε τοὺς βραχίονάς του ἐπὶ τοῦ τραχήλου του, καὶ ὑλίβων αὐτὸν ἐπὶ τῆς καρδίας του,

— Σὺ εἶσαι; ἀνέκραξε διὰ πνιγομένης φωνῆς, τελευταῖε υἱὲ τῆς μητρός μου, σὺ εἶσαι;

Ε.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ὥρας τινὰς μετὰ τὴν εἰς ἅγιον Βριεῦκον συμβᾶσαν σκηνὴν, ἡ Ἰωάννα ἐξύπνησεν ἐκ μακροῦ βύθους. Ἀνοίξασα τοὺς ὀφθαλμοὺς εἶδε καθημένους εἰς τὸ προσκεφάλαιόν της τὸν Ἰωάννην, τὸν Ἰωσὴφ, τὸν Χριστόφορον καὶ τὸν Γεώργιον, ὃν οἱ ἄλλοι τρεῖς ὠνόμαζον ἀδελφόν των. Ἡ χαρὰ καὶ ἡ εὐχαρίστησις ἦταν διακεχυμέναι ἐπὶ ὅλων τῶν προσώπων. Ὁ Γεώργιος καὶ ὁ Ἰωσὴφ ἐκράτουν ἕκαστος μίαν χεῖρα τῆς Ἰωάννης.

— Ὄνειρον τερπνὸν! μὴ μ' ἐξυπνᾶτε, ἐψιθύρισεν ἐκείνη· καὶ, κλείσασα ἡσύχως ἐκ νέου τὰ βλέφαρα, ἔπεσε πάλιν εἰς ἐκεῖνον τὸν ἡμίυπνον ὅστις εἶναι πρὸς τὴν ψυχὴν ὡς τὸ λυκαυγές, δὲν εἶναι πλέον ἡ νὺξ καὶ δὲν εἶναι ἐτέτι ἡ ἡμέρα. Τέλος, κινουμένη ὑπὸ συγκεχυμένου αἰσθήματος τῆς ὀντότητος, ἤνοιξεν ἐκ νέου τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ ἐννοήσασα ἤδη ὅτι δὲν ἦν ὄνειρον, ἔπεσεν εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Ἰωσὴφ, καὶ δὲν ἀπεσπάσθη ἐπ' αὐτῶν εἰμὴ διὰ νὰ καλέσῃ εἰς τὰς ἑαυτῆς τὸν θεῖον της τὸν ναύαρχον καὶ τὸν θεῖον της τὸν συνταγματάρχην. Πρὸς τὸν Γεώργιον, οὔτε νεῦμα, μόλις ἓν βλέμμα· πρὸς δὲ τοὺς ἄλλους τρεῖς τὰ ζωηρότερα θωπεύματα, τὰ περιπαθέστατα φιλήματα. Ἐν τοσούτῳ ὑπόκρυφός τις ἀνησυχία ἤχει ἔτι εἰς τὸ βάθος τῆς εὐτυχίας της, καὶ ἡ ὄψις της ἐξαίφνης ἠμαυρώθη. Ἡ Ἰωάννα ἐστράφη πρὸς τὸν Χριστόφορον καὶ διὰ τρεμούσης φωνῆς,

— Θεῖέ μου, ἀνέκραξεν ἐκείνη, μοὶ εἶπες ὅτι δὲν ἦν ἐλεύθερος.

— Σὲ εἶπα, τὴν ἀλήθειαν, ἀπεκρίθη ὁ Χριστόφορος μειδιῶν.

— Θεῖέ μου, μοὶ εἶπες ὅτι ἦν νυμφευμένος.

— Ναὶ, ἀνέκραξεν ὁ Χριστόφορος, καὶ ἰδοὺ ἡ σύ-

ζυγός του, ἐπρόσθεσεν ἐκεῖνος, καταφιλῶν τὴν κεφαλὴν τῆς ὡραίας παιδός.

Οἱ τέσσαρες ἀδελφοὶ εἶχον συμφωνήσει μεταξὺ των ἡ ἀνεψιά των νὰ μὴ μάθῃ ὅλην τὴν ἀλήθειαν εἰμὴ μόνον κατὰ τὴν ὥραν τῆς ὑπανδρείας της. ἤρεσκεν εἰς τὸν Γεώργιον νὰ παρατείνῃ μυστήριον ἐπιτρέπον αὐτῷ τὴν εὐχαρίστησιν τοῦ νὰ αἰσθάνεται ἑαυτὸν ἀγαπώμενον δι' ἑαυτόν. δὲν ἀπήρεσκε καὶ εἰς τοὺς τρεῖς θείους νὰ φαίνωνται ὅτι ἐνέδωκαν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν μόνου τῆς ἀνεψιᾶς των καὶ νὰ τὴν ἀφήσωσι νὰ πιστεύσῃ πρὸς ὀλίγον εἰς τὴν ἀπάρνησιν τῶν συμφερόντων των.

— Δὲν ἔχω πατρίδα, ἔλεγεν ὁ Γεώργιος.

— Ἔχεις τὴν Γαλλίαν, ἀπεκρίνετο ἡ Ἰωάννα. ὠνειρεύθης ποτὲ ὡραιοτέραν πατρίδα;

— Δὲν ἔχω καταστατικὸν, ἐπρόσθετεν ἐκεῖνος.

— Ἀχάριστε! ἔλεγεν ἡ Ἰωάννα μειδιῶσα.

— Δὲν ἔχω οἰκογένειαν.

— Ἀησμονεῖς τοὺς θείους μου.

— Στοχάσου ὅτι δὲν ἔχω ὄνομα.

— Γεώργιος! ἔλεγεν ἡ Ἰωάννα, κλείουσα τὸ στόμα του διὰ τῆς χειρός της.

— Ἐπειδὴ τὸ ἠθέλησες, ἀνέκραξεν δ' Ἰωάννης, ἔπρεπε νὰ σὲ τὸ δώσωμεν αὐτὸ τὸ κὺρ Γεώργιος!

— Σοὶ ἀπεποιήθημεν ποτὲ τί; εἶπεν ὁ Χριστόφορος.

— Αἴ! εἶσθε καλοί, ἀνέκραξεν ἡ Ἰωάννα, ἕλκουσα αὐτοὺς ἐπὶ τῆς καρδίας της.

Φαίνεται ὡς ὁ οὐρανὸς νὰ εἶχεν οἰκτείρῃ τὸν ἐγωϊσμὸν καὶ τὴν φιλοστοργίαν τῶν δύω ἐκείνων ἀνθρώπων ὡς καὶ τοῦ Ἰωσὴρ τοῦ ἰδίου, συναρμολογήσας τὰς περιστάσεις τοιουτοτρόπως ὥστε ἡ Ἰωάννα νὰ δυνηθῇ νὰ ὑπανδρευθῇ χωρὶς νὰ μεταβάλῃ στέγην, ὄνομα καὶ οἰκογένειαν· βιαζόμεθα ἀλλ' ὅλως νὰ προσθέσωμεν ὅτι ὁ Χριστόφορος καὶ ὁ Ἰωάννης δὲν ἐδέχθησαν μετὰ ζωηροῦ ἐνθουσιασμοῦ τὰς ἀποφάσεις τῆς θείας προνοίας. ὁ Ἰωάννης μάλιστα ὃς μὴ γνωρίσας ποτὲ τὸν μικρὸν Ὑβέρτον, ὀλίγον ἐφρόντιζε περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ νέου αὐτοῦ Μωϋσέως.

— Αἴ! εἶπεν ἐν ἐσπέρᾳ πρὸς τὸν Χριστόφορον, λαβὼν αὐτὸν κατὰ μέρους, καὶ εἶσαι λοιπὸν βέβαιος ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ μικρὸς Ὑβέρτος; ὅλον αὐτὸ τὸ βλέπω, ἐγώ, ὡς ὀλίγον φαντασιῶδες καὶ σχεδὸν μυθῶδες.

— Οὐδεμία ἀμφιβολία, ἀπεκρίθη ὁ Χριστόφορος, σείων τὴν κεφαλήν· ἐγνώρισα ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ του βραχίονος τὴν εἰκόνα τοῦ βρικίου ἡ Ἀνδρεία ἣν ἐγὼ ὁ ἴδιος ἐχάραξα διὰ πυρίτιδος ἐπὶ τοῦ βραχίονος τοῦ νέου ἀδελφοῦ μας.

— Ἔστω, εἶπεν ὁ Ἰωάννης, πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ὁ γενναῖος εἶναι πολλὰ εὐτυχής. τὸν ἀναθρέψαμεν τὴν γυναῖκα του μέσα εἰς τὰ βαμβάκια. πρέπει πρὸς τούτοις νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ὁ πατήρ μας συνέλαβεν ἀστείας ἰδέας κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀπουσίας μου.

— Τί θέλεις; ἀπεκρίθη ὁ Χριστόφορος. τὸ ἔλεγες ὁ ἴδιος, ἡ πρῶτα ἡ ὕστερα ἔπρεπε τέλος πάντων νὰ περάσωμεν ἀπ' ἐκεῖ. κάλλιον λοιπὸν ὁ Ὑβέρτος παρὰ κάθε ἄλλος. ἡ Ἰωάννα δὲν θὰ ἔβγῃ ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν. θὰ φέρῃ τὸ ὄνομά μας καὶ θὰ διαιωνίσῃ τὴν γενεὰν τῶν Λεγόρ.

— Εἶναι ἀληθές, ἀπεκρίθη ὁ Ἰωάννης ὅστις δὲν ἐδυνήθη νὰ μὴν πεισθῇ εἰς αὐτοὺς τοὺς λόγους. εἶναι δὲ βέβαιον ὅτι αὐτὸς ὁ κύριος δὲν εἶναι ἄξιος λύπης. μία ἀνεψιά, μία σύζυγος, ἓν ἑκατομμύριον προῖκα, μία καλὴ οἰκογένεια, ἕνα ὄνομα ἔνδοξον εἰς τὰ στρατιωτικὰ καὶ ναυτικὰ χρονικά, καὶ ὅλα αὐτὰ διὰ μίαν χαμένην φρεγάταν! τὰ ναυάγια εἰς καλὸν τὸν ἐβγῆκαν. εἶχε δυνατὴν τὴν ζωήν, ὁ μικρός. ἀμή, φωτιὰ νὰ τὸν κάψῃ, ἐπρόσθεσε μετὰ θυμοῦ, ἐκεῖνος ὁ ψευδοευλαβὴς Ἰωσὴφ εἶχε τῷ ὄντι μεγάλην ἀνάγκην νὰ δίσῃ ἕνα κουδουνάκι εἰς τὸν λαιμὸν ἐκείνου τοῦ μυξιάρη Ὑβέρτου!

— Αἴ! αἴ! κὺρ Ἰωάννη, εἶπεν ὁ Χριστόφορος, τέλος πάντων ὅταν σὺ ἐπέστρεψες ἀνυπόδητος ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ρωσσίας, δὲν σὲ ἐκακοφάνη νὰ εὕρῃς τὴν καλύβαν σου μεταβεβλημένην εἰς παλάτι καὶ ἓν ἀκατομμύριον διὰ προσκέφαλον.

— Ναὶ ἀπεκρίθη ὁ Ἰωάννης, πλὴν ἐγὼ δὲν θὰ πάρω γυναῖκα τὴν ἀνεψιάν μου.

— Ὦ! τοῦτο τὸ πιστεύω, ἀνέκραξεν ὁ Χριστόφορος. αὐτὸ μόνον μᾶς ἔλειπεν.

Ἂς σπεύσωμεν νὰ προσθέσωμεν ὅτι, ἀφ' οὗ παρῆλθεν αὕτη ἡ πρώτη ὁρμὴ τῆς ζηλοτυπίας καὶ τοῦ ἐγωϊσμοῦ, ἐδέχθησαν οὗτοι ἀσμένως τὸ εἰς τὸ δρᾶμα μέρος των, καὶ εὐχαρίστησαν τὴν τύχην ἥτις τοῖς ἔπεμψε διὰ τὴν Ἰωάνναν τὸν σύζυγον ὅστις ἐδύνατο νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις. ὁ δὲ Ἰωσὴφ ἔψαλλεν ὕμνους πρὸς τὸν Κύριον, καὶ ἐθεώρει ἀκορέστως τὰς δύο νέας κεφαλὰς ἃς τοσάκις εἶχε καταφιλήσῃ καὶ τὴν μίαν καὶ τὴν ἄλλην εἰς τὸ λίκνον.

Ἡ εὐτυχία καὶ ὁ ἔρως εἰσὶ μεγάλοι ἰατροί. μετὰ μίαν ἑβδομάδα ἡ Ἰωάννα ἀνέλαβεν ὅλως διόλου. εἶχε συμφωνηθῇ ὅλη ἡ οἰκογένεια νὰ συνοδεύσῃ τὸν Γεώργιον, διότι, ἂν καὶ εἶχεν ἀνακτήσῃ ἐκεῖνος τὴν πατρίδα του, τὸ ὄνομά του καὶ τὴν οἰκογένειάν του ὁ Ὑβέρτος, ἔμενε πάντοτε, μέχρι δευτέρας διαταγῆς, ταπεινὸς ὑπήκοος τῆς Ἀγγλίας. καὶ τῷ ὄντι ἐπέβησαν πάντες εἰς τὸν Οὐάβερλεῦ, καὶ ἦν αὕτη ὄντως θαλασσοπλοία μαγευτική, ἐκτὸς μόνον ὡς πρὸς τὸν Χριστόφορον καὶ τὸν Ἰωάννην οἵτινες μετὰ δυσκολίας ἀπεφάσισαν νὰ πατήσωσι τὸ ἔδαφος τοῦ ἀπίστου Ἀλβίου. ἐκήρυξαν ὅτι τὸ Λονδῖνον ἦν ἀθλία κωμόπολις, πολὺ κατωτέρα διὰ τὰ ἀρχεῖα μνημεῖα, τοῦ Βιγνὶκ καὶ κυρίως τοῦ ἁγίου Βριεύκου. ἐθεώρουν εἰς τὰς ὁδοὺς τοὺς ἀνθρώπους διά τινος τοιούτου τρόπου, ὥστε πολλάκις ἐκινδύνευσαν νὰ περιπέσωσιν εἰς δεινὰ πράγματα ὁ Ἰωάννης ὅστις ἐνόμιζεν ἕως τότε ὅτι ἡ Ἁγία Ἑλένη ἦν φυλακὴ τοῦ Λονδίνου, ἐζήτησε νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν εἰρκτὴν ἐν ᾗ ὁ Αὐτοκράτωρ του ἀπέθανεν. ἐν διαστήματι ὀλίγων ἡμερῶν ὁ Γεώργιος ἀπεπεράτωσε τὴν πρὸς τὸ συμβούλιον τῆς βρεταvικῆς ναυαρχίας ἀπολογίαν του, καὶ ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Χριστόφορος ἐπαρουσιάσθησαν εἰς αὐτὴν, διὰ νὰ δώσωσι τὴν μαρτυρίαν των. ὁ Ἰωάννης εὗρε τὸν τρόπον νὰ προτείνῃ τὴν μεσολάβησιν τῆς μεγάλης σκιᾶς τοῦ Ναπολέοντος, καὶ ἐξεφράσθη διὰ λέξεων τόσον ἀτόπων ὡς πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, ὥστε ἐβιάσθησαν νὰ τῷ ἐπιβάλωσι σιωπὴν καὶ νὰ τὸν ἐκβάλωσι μετ' εὐγενείας ἔξω τὴν θύρας. ὁ νέος ὅμως οὐχ ἧττον κατώρθωσε τὸν σκοπὸν του; ἐζήτησε τὴν παραίτησίν του καὶ τὴν ἔλαβε, καὶ μετὰ ἕνα μῆνα ἀφ' ὅτου ἀνεχώρησαν ἐπανῆλθον πάλιν εἰς τὰ παράλια τῆς Γαλλίας. εἰς τὴν δημαρχίαν κατὰ πρῶτον ἔμαθεν ἡ Ἰωάννα ὅτι ὑπανδρεύετο τὸν θεῖον της. Καθεὶς δύναται νὰ κρίνῃ περὶ τῆς χαρᾶς της καὶ τῶν συγκινήσεων τῆς ψυχῆς της ὅταν εἶδεν ὅτι ἐξακολουθεῖ νὰ φέρῃ τὸ ὄνομα ὅπερ ὁ Ἰωσὴφ, ὁ Χριστόφορος καὶ ὁ Ἰωάννης τὴν εἶχεν μάθῃ νὰ ἀγαπᾷ.

Καθ' ἣν ὥραν ἀποπερατοῦμεν τὸ διήγημα τοῦτο ἑπτὰ ἔτη παρῆλθον ἀπὸ τῆς ὑπανδρείας τῶν δύο μας νέων· ὁ αὐτὸς ἔρως καὶ τὸ αὐτὸ φίλτρον ὑπάρχουσι πάντοτε εἰς τὰς καρδίας των· ἡ χάρις καὶ ἡ καλλονὴ τῆς Ἰωάννης κατ' οὐδὲν ἠλαττώθησαν. σοβαρὰ καὶ μειδιῶσα ὡς πρέπει εἰς νέαν μητέρα, εἶναι ὑπὲρ ἄλλοτε τὸ καύχημα καὶ ἡ χαρὰ τοῦ Κοετ-Δόρ. δύο ὡραῖα βρέφη παίζουσι πρὸ τῶν ποδῶν της, καὶ οἱ γέροντες θεῖοι της ἀποδίδουσι διπλασίως σέβας καὶ λατρείαν περὶ αὐτήν. — Διότι, σὺ εἶσαι, κόρη μου, τῇ λέγουσι σύζυγός μου, ναὶ σὺ εἶσαι, ἥτις μᾶς ἄνοιξες τοὺς εὐλογημένους δρόμους τοῦ χρέους τῆς οἰκογενείας.

ΤΕΛΟΣ.

ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΣ ΠΙΤΤ Ο ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ.

(Κατὰ Μακωλαΐν).

—

(Συνέχεια. Ἴδε φυλλάδιον ΛΘ')

Τὸ ὑπουργεῖον ἐπέτυχεν εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1754 ἔτους· ἀλλὰ ἡ ὄψις τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων ἦτο ἀπειλητική. Εἰς τὴν Ἰνδικὴν, πρὸ καιροῦ οἱ Ἄγγλοι καὶ οἱ Γάλλοι ἐνηγχολοῦντο εἰς τὸ νὰ ἀλληλοκτονῶνται· τὸ αὐτὸ δὲ ἤρχισαν νὰ πράττωσι πρὸ μικροῦ καὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν, ὥστε τὰ πάντα προεμήνυον, ὅτι ἐπικρέμανται καιροὶ ταραχώδεις, καιροὶ ἀπαιτοῦντες ἄνδρας ἄλλους παρὰ τὸν Νεοκαστελλίας καὶ τὸν Ῥοβινσῶνα.

Κατὰ Νοέμβριον συνῆλθε τὸ Παρλαμέντον, καὶ πρὶν ἔτι τελειώσῃ ὁ μὴν αὐτὸς, ὁ νέος Γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας εἶχεν ὅλως ἀποκάμει ἀπὸ τῶν ἀνηλεῶν προσβολῶν τοῦ Γενικοῦ ταμίου τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ὑπουργοῦ. Ὁ Φὸξ ἐπετέθη κατ' αὐτοῦ μετὰ πλείστης ὁρμῆς καὶ πικρίας· ὁ δὲ Πὶττ πρὸς μὲν τὸν ἀθῶον Ῥοβινσῶνα ἐπεδείκνυεν ὑβριστικὴν εὐμένειαν, χυρίως δὲ ἔστρεψε τὰ ὅπλα αὐτοῦ κατὰ τοῦ Νεοκαστελλίας. Καί ποτε ἠρώτησε, διὰ τῆς κεραυνώδους αὐτοῦ φωνῆς, ἐὰν τὸ Παρλαμέντον συνεδριάζῃ μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ παραδέχεται τὰ βουλεύματα τοῦ πέρα τοῦ δέοντος ἰσχύοντος ἐκείνου ὑπηκόου; Ὁ δοὺξ ἐξέστη τοῦ φρονεῖν· ἐφοβεῖτο ν' ἀπολύσῃ τῆς ὑπηρεσίας τοὺς αὐθάδεις αὐτοὺς πολεμίους· ἐφοβεῖτο δὲ καὶ νὰ τοὺς προβιβάσῃ· ἐν τούτοις ἦτο ἀπαραίτητον νὰ πράξῃ τι. Ὁ Φὸξ, ὡς ὁ ἧττον ἀγέρωχος καὶ ἀπειθὴς τοῦ σφαδάζοντος ἐκείνου ζεύγους, προτιμήθη, καὶ προετάθη αὐτῷ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ ὑπουργεῖον ἐπὶ τῷ ὅρῳ, ὅτι θέλει ὑποστηρίξει αὐτὸ εἰς τὴν βουλήν· αὐτὸς δέ, εἰς ἀπαισίαν διὰ τὴν τύχην καὶ τὴν φήμην αὐτοῦ ὥραν, παρεδέχθη τὴν πρότασιν καὶ διέλυσε τὴν πρὸς τὸν Πὶττ συμμαχίαν, ὅστις οὐδέποτε ἐλησμόνησε τὴν προδοσίαν ταύτην.

Ὁ Ῥοβινσῶν, ὑπὸ τοῦ Φὸξ ἤδη ὑποστηριζόμενος, κατώρθωσε νὰ διέλθῃ ἀκόπως τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ἔτους, ὁ δὲ Πὶττ περιέμενε καιρὸν ἐπιτηδειότερον διὰ νὰ ἐκδικηθῇ. Αἱ μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας διαπραγματεύσεις ἐλάμβανον ὀσημέραι δυσμενεστέραν ὄψιν. Περὶ τὰ τέλη τῆς συνόδου, ὁ βασιλεὺς ἀνήγγειλεν εἰς τὴν βουλὴν, ὅτι ἀνάγκη νὰ παρασκευασθῶσιν ὡς ἐπὶ πόλεμον, ἡ δὲ βουλὴ ἀπήντησεν εὐχαρίστως καὶ ἐψήφισε τὴν ζητηθεῖσαν πίστωσιν. Ἐπὶ τῶν βουλευτικῶν διακοπῶν, τὸ ἀρχαῖον μεταξὺ τῶν δύο ἐθνῶν μῖσος παρωξύνθη διὰ πολλῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα δὲν ἐπεδέχοντο συνδιαλλαγήν· ἀπόσπασμα Ἀγγλικῶν στρατευμάτων, ἠχμαλωτεύθη εἰς τὴν Ἀμερικὴν, πολλὰ δ' ἐμπορικὰ Γαλλικὰ πλοῖα συνελήφθησαν εἰς τὴν Ἰνδικὴν θάλασσαν. Ἦτο πρόδηλον, ὅτι ὁ πόλεμος ἀπέβη ἀναπόδραστος.

Ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ βασιλέως ἦτο νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν Ἀννοβερίαν, πρόθυμον δὲ εἶχεν εἰς τοῦτο τὸν Νεοκαστελλίας. Ὅθεν, κατὰ τὸ ἔθος τοῦ καιροῦ ἐκείνου, συνωμολογήθησαν, μετὰ πολλῶν Γερμανῶν ἡγεμονίσκων, συνθῆκαι, δι' ὧν αὗτοι ὑπεχρεώθησαν νὰ δώσωσι στρατιώτας, ἐὰν ἡ Ἀγγλία δώσῃ χρήματα· ἐπειδὴ δὲ φόβος ἦτο μήπως καὶ ὁ βασιλεὺς τότε τῆς Πρωσσίας Φρεδερῖκος Β'. ὁ Μέγας ἀναδειχθῇ ἐπίσης πολέμιος, ἐμισθώθη καὶ ἡ Ῥωσσία, ἵνα συνέχῃ τὴν Πρωσσίαν.

Ἅμα αἱ συνθῆκαι αὗται ἔγιναν γνωσταὶ, ἠγέρθη ἀπανταχόθεν τοῦ κράτους γογγυσμὸς, τὸν ὁποῖον πᾶς ἔμφρων ἄνθρωπος ἠδύνατο νὰ θεωρήσῃ ὡς πρόδρομον τρικυμίας μεγάλης. Τὴν διαγωγὴν τοῦ Νεοκαστελλίας κατέκρινον καὶ αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι τοὺς ὁποίους ἀείποτε ὡς ὄργανα αὐτοῦ ἐθεώρει, καὶ αὐτοὶ οἱ περὶ τὸν νέον τοῦ θρόνου διάδοχον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ ἄνθρωποι. Ἐν τῇ ἀμηχανίᾳ ταύτῃ, ὁ Νεοκαστελλίας ἐκάλεσε τὸν Πὶττ, ἠπάτησε αὐτὸν, ἐγέλασεν, ἐδάκρυσε καὶ ἐψιθύρισε τοὺς μεγαλητέρους ἐπαίνους καὶ τὰς λαμπροτέρας ὑποσχέσεις. Ὁ βασιλεὺς, ὅστις μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐδείκνυτο πρὸς αὐτὸν ὅσον ἐνδέχεται σκυθρωπὸς, ἐφάνη ἤδη εὐμενέστατος. Εἶπον δὲ εἰς τὸν Πὶττ, ὅτι θέλει διορισθῇ ὑπουργὸς, ὅτι θέλει ἐρωτᾶται περὶ πάντων, ἀρκεῖ νὰ εὐδοκήσῃ νὰ ὑποστηρίξῃ τὰς Γερμανι-

κὰς συνθήκας εἰς τὴν Βουλήν. Ὁ Πίττ ἀπεποιήθη μὲ ψυχρότητα τὴν προταθεῖσαν αὐτῷ ἐν τῷ ὑπουργείῳ θέσιν, ἐξέφρασε βαθυτάτην ἀροσίωσιν καὶ εὐλάβειαν πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ προσέθηκεν, ὅτι, ἂν ἡ Α.Μ. τοσοῦτον περὶ πολλοῦ ποιεῖται τὰς Γερμανικὰς ἐκείνας συνθήκας, θέλει παρεκτραπῆ τῆς γραμμῆς ἣν ἑαυτῷ ἐχάραξε, καὶ θέλει, πρὸς χάριν τοῦ κυριάρχου, ὑποστηρίξει τὰς συνθήκας ταύτας. « Καλόν, καὶ τὴν Ῥωσσικὴν λοιπὸν » συνθήκην, » εἶπεν ὁ Νεοκαστελλίας. « Ὄχι, » ἀπεκρίθη ὁ Πίττ « διότι τότε ἤθελον ὑποστηρίξει ὁλόκληρον τὸ » πολιτικὸν σύστημά σας. » Ὁ δοὺξ ἐπεκαλέσθη καὶ δι' ἄλλων τὴν συνδρομὴν τοῦ Πίττ, ἀλλ' οὗτος ἔμεινεν ἀδυσώπητος. Ὁ Μυρρώ; δὲν ἤθελε νὰ πράξῃ τι· ὁ Ῥοβινσὼν δὲν ἤξευρε τί νὰ πράξῃ. Ὅθεν ἀνάγκη ἐγένετο νὰ καταφύγωσιν εἰς τὸν Φόξ. Καὶ ὁ μὲν Φὸξ διωρίσθη γραμματεὺς τῆς ἐπικρατείας, ἀπόλυτον λαβὼν τὸ κράτος τοῦ ὑπουργικοῦ ἡγεμόνος τῆς Βουλῆς, ὁ δὲ Κ. Θωμᾶς Ῥοβινσὼν μετέβη εἰς τοὺς συνταξιούχους.

Κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1755 συνῆλθον αἱ βουλαί, ἐν μέσῳ σφοδρᾶς τοῦ κοινοῦ συγκινήσεως. Μετὰ δέκα γαλήνια ἔτη, ἔμελλε πάλιν νὰ ἀναφανῇ ἀντιπολίτευσις, ὑποστηριζομένη μὲν ὑπὸ τοῦ ἐπιδόξου διαδόχου τῆς βασιλείας, ἀγομένη δὲ ὑπὸ τοῦ λαμπροτέρου ῥήτορος τῆς ἐποχῆς. Ἡ περὶ τῆς ἀπαντήσεως εἰς τὸν βασιλικὸν λόγον συζήτησις παρέμεινεν ἐπὶ πολὺν χρόνον εἰς τὴν μνήμην τῆς γενεᾶς ἐκείνης, ὡς εἷς τῶν μεγίστων αὐτῆς βουλευτικῶν ἀγώνων. Ἡ συζήτησις αὕτη, ἀρξαμένη τὴν 3 ὥραν μ. μ., διήρκεσε μέχρι τῆς 5 ὥρας τῆς ἀκολούθου πρωΐας. Τὴν νύκτα ἐκείνην ἀπέκτησε τὸ μέγα αὐτοῦ ὄνομα ὁ Γεράρδος Ἀμιλτων· ἡ εὐγλωττία αὐτοῦ ἠμαύρωσε τὴν λαμπρότητα ὅλων τῶν λοιπῶν ῥητόρων, ἐκτὸς τοῦ Πίττ, ὅστις, ἐπὶ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν, μετὰ θαυμαστῆς δεινότητος καὶ ἐνεργείας, ἠγόρευσε κατὰ τῶν εἰς τὰς ξένας ἐπικρατείας διδομένων χορηγήσεων. Ἡ δύναμις ἐκείνη τοῦ λόγου, ἡ ἄλλοτε φρίκην ἐμποιήσασα εἰς τὰς πλειονοψηφίας τοῦ Οὐαλπολίου καὶ τοῦ Καρτερετίου, ἐπεφάνη ἤδη ὡς οὐδέποτε ἀκμαία εἰς ἀκροατὰς, οἵτινες δὲν ἦσαν συνειθισμένοι εἰς τοιαῦτα ἀριστοτεχνήματα. Σώζεται ἔτι, ὁπωσοῦν ἀκέραιον, ἀπόσπασμά τι τοῦ περιφήμου ἐκείνου λόγου, τὸ περιέχον τὴν παραβολὴν τῆς συμμαχίας τοῦ Φὸξ καὶ τοῦ Νεοκαστελλίας, μετὰ τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Ῥοδανοῦ καὶ Ἄραρος. « Εἰς Λούγδουνον διασρίδων », εἶπεν ὁ Πίττ, « ἔβλεπον πάντοτε μὲ περιέργειαν τὸ » σημεῖον, ἐν ᾧ συνέρχονται ἐπὶ τὸ ἓν οἱ δύο ποτα- » μοί, ὁ μὲν ταπεινὸς, νωθρὸς, σιγηρὸς, καὶ οὐδὲν « ἧττον μηδόλως βαθὺς, ὁ δὲ ταραχώδης καὶ ῥαγδαῖος » ἀλλὰ ὅσον ἀντίθετα καὶ ἂν ὦσι τὰ ῥεύματα ταῦτα, » ἐπὶ τέλους ὅμως συγχωνεύονται. » Ἡ ὑπὸ τῆς ἀντιπολιτεύσεως προταθεῖσα τροπολογία ἀπερρίφθη διὰ πλειονοψηφίας μεγάλης, καὶ ὁ Πίττ ἀμέσως ἐπαύθη τῆς ὑπηρεσίας.

Ἐπὶ πολλοὺς μῆνας, ὁ ἀγὼν ὑπῆρξεν ἐν τῇ βουλῇ πικρότατος. Ἡ Κυβέρνησις εἶχε μὲν πάντοτε τὴν πλειονοψηφίαν, ἀλλὰ ἡ φήμη τῆς εὐγλωττίας τοῦ Πίττ καὶ ἡ ἰσχὺς τῆς μεγαλορροσύνης αὐτοῦ δὲν ἔπαυσαν προαγόμεναι δι' ὅλης τῆς συνόδου, τὰ δὲ μετὰ τὴν παῦσιν αὐτῆς ἐπελθόντα γεγονότα κατέστησαν ἀδύνατον εἰς πάντα ἄλλον τὴν κυβέρνησιν τῆς βουλῆς καὶ τοῦ ἔθνους. Ὁ πόλεμος ἤρχισε, καὶ ἡ Ἀγγλία ἔπαθεν ἀπανταχοῦ γῆς ἐπονειδίστους συμφορὰς, ἡ δ' αἰσχροτέρα τῶν συμφορῶν τούτων ὑπῆρξεν ἡ ἅλωσις τῆς ἐλάσσονος τῶν Βαλεαρίδων νήσων (τῆς Μινόρκας). Ὁ δοὺξ Ῥιχελιεὺς, γερόντιον μωρὸν, κατατρίψαν τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἅπασαν, ἀπὸ τοῦ 16 ἔτους μέχρι τοῦ 60, περὶ τὴν τῶν γυναικῶν διαφθορὰν, ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν νῆσον ἐκείνην, καὶ κατώρθωσε νὰ ὑποτάξῃ αὐτήν. Ὁ ναύαρχος Β γγιος, ἐκπεμφθεὶς, ἀπὸ Κάλπης, εἰς ἐπικουρίαν, δὲν ἐθεώρησε κατάλληλον νὰ συνάψῃ μάχην πρὸς τὸν Γαλλικὸν στόλον, καὶ ἐπανῆλθεν ἄπρακτος. Ὁ λαὸς παρωξύνθη μέχρι μανίας, καὶ ἐζήλωσε τὴν ἀγανάκτησιν αὐτοῦ εἰς τρόπον καταπληκτικόν. Τὰ ἐργαστήρια ἐπληρώθησαν λοιδώρων συγγραφῶν καὶ γελοιογραφιῶν. Οἱ τοῖχοι ἐκαλύφθησαν σατυρῶν. Τὸ ἄστυ τοῦ Λονδίνου ἐζήτησεν ἐκδίκησιν, καὶ ἡ φωνὴ αὐτοῦ ἀντήχησεν εἰς ὅλας τὰ γωνίας τοῦ βασιλείου. Ἀφ' ὅλας τὰς ἐπαρχίας ἦλθον ἔντονοι πρὸς τὸν θρόνον ἀναφοραὶ, καὶ παραγγελίαι πρὸς τοὺς βουλευτὰς νὰ ἀπαιτήσωσι τὴν ἐξέτασιν τῶν αἰτιῶν τῶν ἀτυχημάτων· τινὲς μάλιστα τῶν βουλευτῶν προσεκλήθησαν νὰ μὴ ψηφίσωσι τὸν προϋπολογισμόν.

Ὁ Νεοκαστελλίας ἤρχισε νὰ τρέμῃ διὰ τὴν θέσιν του, καὶ προσέτι διὰ τὸ μόνον πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐθεώρει πολυτιμότερον τῆς θέσεώς του, δηλαδὴ διὰ τὴν ζωήν του· διότι ὁ λαὸς, ἐν τῇ ὀργῇ αὐτοῦ, ἀπῄτει τὴν ἐσχάτην τῶν ἐνόχων τιμωρίαν· καὶ κατὰ τὸ παρὸν μὲν ἠδύνατο νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τὴν θυσίαν τοῦ Βυγγίου, ἀλλ' ἐὰν ἐπήρχοντο νέαι συμφοραὶ; ἐὰν συνέπιπτεν, ἀποθανόντος τοῦ γηραιοῦ βασιλέως, ν' ἀναβῇ εἰς τὸν θρόνον ὁ δυσμενῶς πρὸς τὸν πρωθυπουργὸν ἐκιεῖνον διακείμενος διάδοχος; ἐὰν ἐξελέγετο τυχὸν πολεμία βουλή;

Τελευταῖον, κατὰ Ὀκτώβριον, ἐπῆλθεν ἡ κρίσις· ὁ νέος γραμματεὺς τῆς ἐπικρατείας (ὁ Φὸξ) εἶχε πρὸ καιροῦ ἀπαυδήσει ἀπὸ τὴν ἀπιστίαν καὶ τὴν κουφόνοιαν τοῦ πρώτου Λόρδου τοῦ θησαυροφυλακίου, καὶ ἤρχισε νὰ φοβῆται, μήπως χρησιμεύσῃ ὡς ἀποπομπαῖος τράγος, ἵνα σωθῇ ὁ γέρων ῥαδιοῦργος, ὅστις, ὅτῳ ἀμβλύνους καὶ ἂν ἐφαίνετο, ἦτο πολυμήχανος ὁσάκις προέκειτο νὰ ἀποφύγῃ κίνδυνον. Ὁ Φὸξ παρῃτήθη τῆς θέσεως αὐτοῦ. Ὁ Νεοκαστελλίας κατέφυγε πρὸς τὸν Μυρρώ· ἀλλ' ὁ παρὰ τῷ ἀνωτάτῳ δικαστηρίῳ εἰσαγγελεὺς ἔβλεπεν ἤδη κενωθεῖσαν τὴν θέσιν τοῦ ἀρχιδικαστοῦ, εἰς ἣν πρὸ πολλοῦ ἀπέβλεπε, καὶ εἶχεν ἀμετάθετον ἀπόφασιν, ἢ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν θέσιν ταύτην, ἢ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν. Οἱ ὑπουργοὶ προέτειναν αὐτῷ ἀξιώματα λαμπρότερα, εὐπροσοδωτερα· καὶ ὅταν εἶδαν τὸν ἄνθρωπον ἐπιμένοντα, παρεκάλεσαν αὐτὸν θερμῶς, νὰ ἀναβάλῃ τὴν ἀντιπολίτευσιν αὐτοῦ, νὰ τὴν ἀναβάλῃ ἐπὶ μίαν σύνοδον, ἐπὶ ἕνα μῆνα, ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα, ἐπὶ μίαν ἡμέραν. Δὲν ἦτο ἄρά γε δυνατὸν νὰ ἐμφανισθῇ ἄπαξ ἔτι τοὐλάχιστον εἰς τὴν βουλήν; νὰ ὁμιλήσῃ τοὐλάχιστον ὑπὲρ τῆς ἀπαντήσεως; Ὁ Μυρρώ; ὑπῆρξεν ἀδυσώπητος, καὶ εἶπε ῥητῶς, ὅτι εἰμποροῦν ἤδη τὸν δώσωσιν ἢ νὰ μὴ τὸν δώσωσι τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχιδικαστοῦ, ἀλλ' ὅτι εἰς ἀγγελεὺς δὲν θέλει πλέον νὰ ἦναι.

Ὁ Νεοκαστελλίας κατώρθωσε τότε νὰ κατισχύσῃ τῶν προκαταλήψεων τοῦ βασιλέως, καὶ προέτεινεν εἰς τὸν Πίττ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ ὑπουργεῖον· ἀλλ' ὁ Πίττ ἤξευρε τὴν δύναμίν του καὶ ἀπέδειξεν ὅτι τὴν ἤξευρε, διότι ἀπῄτησεν, ὡς ὅρον ἀπαραίτητον, ν' ἀποκλεισθῇ ὁ Νεοκαστελλίας ἐντελῶς ἀπὸ τοῦ νέου συνδυασμοῦ. Ὁ δοὺξ πιρισθὲν ἤδη εἰς γελοιώδη ἀληθῶς ἀμηχανίαν ἐστρέφετο ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, φλιαφῶν καὶ κραυγάζων, ζητῶν ἀπὸ ὅλους συμβουλὴν καὶ μηδεμίαν συμβουλὴν ἀκούων. Ἐν τούτοις ἡ σύνοδος ἐπλησίαζεν, ἡ δὲ κοινὴ ἔλαψις δὲν ἠλαττοῦτο. Τίς ἠδύνατο ν' ἀνθέξῃ εἰς τὸν Πίττ καὶ εἰς τὸν Φὸξ ἐν τῇ βουλῇ τῶν κοινοτήτων; Τελευταῖον ὁ δοὺξ, ἀπειλπισθεὶς, ἔδωκε τὴν παραίτησίν του.

Ὁ βασιλεὺς ἐκάλεσε τὸν Φὸξ καὶ παρήγγειλεν αὐτῷ νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ Πίττ; διὰ νὰ συγκροτήσωσι νέον ὑπουργεῖον· ἀλλ' ὁ Πίττ δὲν εἶχε λησμονήσει τὴν παλαιὰν αὐτοῦ ἔριν καὶ ἀπεποιήθη θετικῶς νὰ συμπράξῃ μετὰ τοῦ Φόξ. Ὁ βασιλεὺς ἐτράπη ἤδη πρὸς τὸν δοῦκα Δευονσχιρίας, ὅστις κατώρθωσε νὰ σχηματίσῃ ὑπουργεῖον· καὶ αὐτὸς μὲν ἀνέλαβε τὸ θησαυροφυλάκιον, ὁ δὲ Πίττ ἐγένετο γραμματεὺς τῆς ἐπικρατείας καὶ ἡγεμὼν τῆς βουλῆς, ὁ δὲ Λόρδος Τέμπλης, τοῦ ὁποίου ὁ Πίττ ἐνυμφεύθη πρὸ μικροῦ τὴν ἀδελφὴν, ἀνηγορεύθη ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν. Τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο δὲν ἠδύνατο νὰ διαρκέσῃ πολὺ, διότι ὁ μὲν βασιλεὺς δυσμενῶς διέκειτο πρὸς αὐτὸ, καὶ εἰς αὐτὰ δὲ τὰ συνταγματικὰ κράτη ἀναγκαῖον εἶναι οἱ ὑπουργοὶ ν' ἀπολαμβάνωσι τὴν εὔνοιαν τοῦ βασιλέως, ἡ δὲ βουλὴ, παρὰ τῇ ὁποίᾳ ἴσχυεν ἔτι οὐ μικρὸν ὁ Πέλαμ καὶ ἡ φατρία αὐτῶν, ἀσθενῶς τὸ ὑπεστήριξεν. Εἶναι δὲ ἄξιον σημειώσεως, ὅτι ἡ ἀντιπολίτευσις κατώρθωσε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐκ νέου ἐκλογὴν τινῶν ἐκ τῶν ὑπουργῶν, καὶ ὅτι αὐτὸς ὁ Πίττ μετὰ κόπου ἐξελέγη, διότι τοσαύτη ἦτο ἡ ἀθλιότης τοῦ τότε ἰσχύοντος ἐκλογικοῦ νόμου, ὥστε ἀνὴρ μέγας, ὅστις, μεγάλης ἐπικρεμασθείσης κρίσεως, ὑπὸ τῆς φωνῆς τοῦ ὅλου ἔθνους ἐκλήθη εἰς τὰ πράγματα, ἐκινδύνευσεν ἐν τούτοις, δι' ἀριστοκρατικῆς ῥαδιουργίας, ν' ἀποκλεισθῇ τῆς βουλῆς ἐκείνης, τῆς ὁποίας ἦτο τὸ διαπρεπέστατον ἀγλαΐσμα.

Τὸ σπουδαιότερον γεγονὸς, τὸ συμβὰν ἐπὶ τοῦ ὑπουργείου τούτου, τοῦ μὴ διαρκέσαντος εἰμὴ πέντε μῆνας, εἶναι ἡ δίκη τοῦ Βυγγίου. Ὁ ναύαρχος οὗτος κατεδικάσθη καὶ ἐθανατώθη ἀδίκως. Ἡ προδοσία, ἡ ἀνανδρία, ἡ ἀμάθεια εἶναι βεβαίως ἀξιοτιμώρητοι, ἀλλὰ ὁ Βύγγιος οὐδενὸς τούτων ὑπῆρξεν ἔνοχος. Εἰς τὸν Βύγγιον ἠδύνατο μόνον νὰ ἀποδοθῇ πλάνη κρίσεως, ἐξ ἐκείνων εἰς τὰς ὁποίας πολλάκις περιέπεσον οἱ μέγιστοι τῶν στρατηγῶν, ὁ Φρεδερίκος, ὁ Ναπολέων, ὁ Οὐελιγκτὼν, κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν ὁμολογίαν. Τοιαῦται πλάναι δὲν πρέπει νὰ τιμωρῶνται, διότι ἡ τιμωρία δὲν ἀποτρέπει αὐτὰς, ἀλλὰ τὰς προκαλεῖ ἐξεναντίας. Τῷ ὄντι, ἂν ὑπάρχῃ τι τὸ δυνάμενον νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὸν ἀξιωματικὸν τὴν παράστασιν τῆς ψυχῆς, καθ' ἣν μάλιστα στιγμὴν ἔχει πλείστην αὐτῆς χρείαν, εἶναι ἡ συνείδησις, ὅτι ἂν συμπέσῃ ἡ κρίσις αὐτοῦ νὰ μὴ συμφωνήσῃ μὲ τὴν κρίσιν τῶν ἀνωτέρων αὐτοῦ, θέλει αἰσχρῶς θανατωθῇ. Ὁ Πίττ ἐπολιτεύθη εἰς τὴν περίστασιν ταύτην γενναίως καὶ ἀξιοπρεπῶς, διότι δὲν ἐδίστασε, διακινδυνεύων καὶ τὴν θέσιν αὐτοῦ, καὶ τὴν παρὰ τοῖς πολλοῖς εὔνοιαν, νὰ ὁμιλήσῃ καὶ εἰς τὴν βουλὴν καὶ εἰς τὸν βασιλέα ὑπὲρ τοῦ κατηγορουμένου. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ὑπῆρξεν ἀδυσώπητος. « Ἡ βουλὴ, βασιλεῦ, » εἶπεν ὁ Πίττ, » φαί- » νεται ἀποκλίνουσα πρὸς τὴν ἐπιείκειαν. » « Κύριέ » μου » ἀπήντησεν ὁ βασιλεὺς, « ὑμεῖς μὲ ἐδιδά- » ξατε, ὅτι πρέπει νὰ ζητῶ τὴν γνώμην τοῦ λαοῦ » μου, ὄχι εἰς τὴν βουλὴν, ἀλλὰ εἰς τὸν λαὸν αὐτόν· » ἡ δὲ εὐφυὴς αὕτη ἀπάντησις περιεῖχε μὲν σαρκασμόν τινα, ἀλλ' ἦτο συνάμα καὶ φιλοφρονητικωτάτη διὰ τὸν Πίττ.

Ὁ βασιλεὺς δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπορέῃ τὸν Πίττ, ἀλλὰ τὸν Τέμπλην, τὸν ἐμίσει. Ὁ νέος γραμματεὺς τῆς ἐπικρατείας, ἔλεγεν ἡ Α. Μ., δὲν ἀνέγνωσε μὲν ποτὲ τὸν Οὐάτελον, (ὁ Πίττ τῷ ὄντι οὐδέποτε διεκρίθη ἐπὶ τῇ πολλῇ ἀναγνώσει καὶ μαθήσει) καὶ εἶναι μακρολόγος καὶ κομπώδης, εἶναι ὅμως εὐγενής· ἀλλ' ὁ ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν εἶναι ἀναίσχυντος. Διότι λέγουν, ὅτι ἐπεχείρησέ ποτε νὰ ἀποδείξῃ εἰς τὸν βασιλέα, ὅτι ἡ διαγωγὴ τοῦ ναυάρχου Βυγγίου, παραβαλλομένη μὲ τὴν διαγωγὴν τοῦ βασιλέως αὐτοῦ εἰς ὁμοίαν τινὰ ἄλλην πολεμικὴν περίστασιν, ἦτο ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ ἀθωοτέρα. Τοιαύτη κατάστασις πραγμάτων, δὲν ἠδύνατο νὰ διαρκέσῃ, καὶ κατὰ μῆνα Ἀπρίλιον ὁ Πίττ καὶ ὅλοι αὐτοῦ οἱ φίλοι ἀπελύθησαν τῆς ὑπηρεσίας, προσεκλήθη δὲ πάλιν εἰς τὰ βασίλεια ὁ Νεοκαστελλίας. Ἀλλ' ἡ κοινὴ δυσαρέσκεια δὲν εἶχεν ἔτι ἐκλίπει· εἶχε μὲν ἐλαττωθῇ ὅταν ὁ Πίττ περιῆλθεν εἰς τὰ πράγματα, ἐξηκολούθει ὅμως ὑποθαλπομένη ὑπὸ τὴν σποδὸν, καὶ ἤδη ἐξέλαμψεν αὖθις ἡρλὸξ αὐτῆς. Ἡ ἀξία τῶν δημοσίων γραμματίων ἐξέπεσε. Τὸ δημοτικὸν συμβούλιον τοῦ Λονδίνου συνελθὸν ἀνηγόρευσε τὸν Πίττ πολίτην τῆς πρωτευούσης, καὶ αἱ μέγισται τῶν ἄλλων τοῦ βασιλείου πόλεων ἐμιμήθησαν τὸ παράδειγμα τοῦτο.

Αὕτη ὑπῆρξε κρίσιμος ἐν τῷ βίῳ τοῦ Πίττ σιγμή. Ἦτο τῷ ὄντι κίνδυνος μήπως ὁ ἀγέρωχος καὶ ὀξὺς αὐτὸς ἄνθρωπος, πρὸς ὃν ἡ μὲν αὐλὴ τοσοῦτον δυσμενῶς ἐκολιτεύθη, ὁ δὲ λαὸς τοσοῦτον ἐδείξεν ἐνθουσιασμὸν, ἁρπάσῃ τὸν καιρὸν διὰ νὰ δείξῃ τὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ νὰ κορέσῃ τὴν ὀργήν· καὶ ὁ καιρὸς ἦτο τῇ ἀληθείᾳ ἐπιτήδειος. Οἱ βουλευταὶ πολλῶν ἐπαρχιῶν καὶ μεγάλων πόλεων εἶχον παραγγελθῇ, ὡς προείπομεν, νὰ ἀπαιτήσωσι τὴν ἐξέτασιν τῶν κατὰ τὸ προλαβὸν ἔτος συμβάντων ἀτυχημάτων. Ἡ περὶ τούτου πρότασις ἐγένετο δεκτὴ ὑπὸ τῆς βουλῆς ὁμοφώνως, καὶ ἡ ἀνάκρισις ἤρχισεν ὀλίγας μετὰ τὴν παῦσιν τοῦ Πίττ ἡμέρας. Ὁ Νεοκαστελλίας καὶ οἱ συνυπουργοὶ αὐτοῦ ἐπέτυχον μὲν τὴν ἀπὸ τῆς κατηγορίας ἀπόλυσιν αὐτῶν, ἀλλ' ἡ μειονοψηφία ὑπῆρξε τοσοῦτον μεγάλη, ὥστε δὲν ἐτόλμησαν νὰ ζητήσωσι

καὶ τὴν ἐπιδοκιμασίαν τῆς διαγωγῆς των, καθὼς εἶχον κατ' ἀρχὰς σκοπὸν· τινὲς μάλιστα τῶν πονηροτέρων παρατηρητῶν ἐβεβαίουν, ὅτι ἂν ὁ Πίττ ἤθελε μεταχειρισθῆ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἅπασαν αὐτοῦ τὴν δύναμιν, ἡ ἀνάκρισις ἤθελεν ἐπιφέρει, ἂν ὄχι τὴν εἰς δίκην εἰσαγωγὴν, τοὐλάχιστον τὴν ἐπιτίμησιν τῶν ὑπουργῶν.

Ὁ Πίττ ἀνέδειξεν, εἰς τὴν περίστασιν ταύτην, πλείστην, παρὰ τὸ σύνηθες, πολιτικὴν μετριότητα καὶ σωφροσύνην. Ὑπὸ τῆς πείρας εἶχε διδαχθῆ, ὅτι μόνος δὲν ἠδύνατο νὰ διαφυλάξῃ τὴν ἀρχήν. Διὰ τῆς εὐγλωττίας αὐτοῦ καὶ τῆς παρὰ τοῖς πολλοῖς εὐνοίας, ἐπέτυχε βεβαίως πολλὰ, πλεῖστα πλεονεκτήματα. Οὐ δὲ κοινωνικὸν ἀξίωμα ἔχων, οὐδὲ περιουσίαν, μισούμενος μὲν ὑπὸ τοῦ βασιλέως, καὶ ὑπὸ τῆς ἀριστοκρατίας δὲ μισούμενος, κατώρθωσε νὰ προταγωνιστήσῃ ἐν τῇ πολιτείᾳ, κατώρθωσε νὰ συγκροτήσῃ ὑπουργεῖον καὶ νὰ ἀποκλείσῃ ἀπὸ αὐτοῦ ὅλους τοὺς ἀντιπάλους αὐτοῦ, τόν τε ἐπιφανέστατον εὐπατρίδην τῆς Οὐΐγκιῆς μερίδος (τὸν Νεοκαστελλίας), καὶ τὸν ἐπιτηδειότερον περὶ τὰς βουλευτικὰς συζητήσεις ἄνδρα (τὸν Φόξ). Ἀλλ' ἤδη ἐνόησεν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ προσβῇ περαιτέρω. Βεβαίως ἡ φωνὴ τοῦ λαοῦ δὲν ἦτον ὅλως ἀσήμαντος εἰς τὸ Ἀγγλικὸν πολίτευμα. Ὁ πολιτικὸς ἀνὴρ, ὁ νεμόμενος τὴν εὔνοιαν τοῦ ἔθνους καὶ ἀπὸ τοῦ ἔθνους θαυμαζόμενος, ἠδύνατο νὰ ἀποβῇ φοβερὸς ἡγεμὼν τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἠδύνατο ν' ἀξιωθῇ τιμῶν δημοτικῶν μεγάλων, ἠδύνατο ἴσως, ἐπί τινα χρόνον, καὶ τὴν ἀρχὴν νὰ καταλάβῃ. Ἀλλὰ τοιοῦτος ἦτο ὁ τότε ἐκλογικὸς νόμος, ὥστε ὁ ὑπὸ τοῦ λαοῦ εὐνοούμενος ἄνθρωπος, διὰ τοῦτο καὶ μόνον ὅτι ηὐνοεῖτο ὑπὸ τοῦ λαοῦ, δὲν ἐδύνατο νὰ ἔχῃ πλειονοψηφίαν ἐν τῇ βουλῇ. Ὁ δοὺξ Νεοκαστελλίας, ὅσῳ οὐτιδανὸς καὶ ἂν ἦτο λόγῳ ἠθικῆς, τρόπου καὶ πνεύματος, ἦτο ὅμως οὐδὲν ἧττον ἐχθρὸς ἐπικίνδυνος. Τὸ κοινωνικὸν αὐτοῦ ἀξίωμα, ἡ περιουσία καὶ ἡ ἀναμφισβήτητος βουλευτικὴ ἐπιρροὴ, ἤθελον μόνα ἀρκέσει νὰ καταστήσωσιν αὐτὸν ἰσχυρόν· ἀλλὰ παρεκτὸς τούτου, ἡ Οὐΐγκιὴ ἀριστοκρατία ἐθεώρει αὐτὸν ὡς ἀρχηγόν. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ χρόνον ἦρξεν, ὥστε ἐφαίνετο δίκαιον νὰ ἐξακολουθῇ ἄρχων, λόγῳ παραγραφῆς. Ἡ βουλὴ εἶχεν ἐκλεχθῆ αὐτοῦ ὑπουργοῦντος, ὥστε οἱ πλεῖστοι τῶν βουλευτῶν διὰ συνδρομῆς αὐτοῦ ἐπέτυχον τὴν ἐκλογήν των· καὶ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων δὲ οἱ πλεῖστοι ἦσαν ἐδικοί του ἄνθρωποι.

Ὁ Πίττ ἤθελε νὰ λάβῃ τὴν ἀρχὴν, καὶ ἤθελε νὰ λάβῃ αὐτὴν ὑπὸ εὐγενοῦς καὶ μεγαλόφρονος κινούμενος αἰσθήματος. Ἦτο πατριώτης καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ λόγου· ἠγάπα τὴν Ἀγγλίαν, καθὼς ὁ Θεμιστοκλῆς ἠγάπα τὰς Ἀθήνας, καθὼς ὁ Ῥωμαῖος ἠγάπα τὴν ἑπτάλοφον αὐτοῦ πόλιν. Ἐβλεπε δὲ τὴν πατρίδα αὐτοῦ περιῴδρισθεῖσαν καὶ ἡττηθεῖσαν· ἔβλεπε τὸ ἐθνικὸν πνεῦμα ἐξευτελισθὲν· ἀφ' ἑτέρου ἤξευρε τί ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ τὸ κράτος ἐκεῖνο, ἂν ἐγίνετο ἐνεργὸς χρῆστις τῶν πόρων αὐτοῦ, καὶ ἠσθάνετο, ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ ἄνθρωπος ὁ δυνάμενος νὰ μεταχειρισθῇ τοιουτοτρόπως τοὺς πόρους ἐκείνους. « Μιλόρδε εἶπε πρὸς τὸν δοῦκα Δευονσχιρίας, « εἶμαι βέβαιος, ὅτι ὁ « τόπος αὐτὸς εἰμπορεῖ νὰ σωθῇ, καὶ ὅτι ἐγὼ καὶ μό« νος δύναμαι νὰ τὸν σώσω. »

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπεθύμει νὰ ἄρξῃ καὶ ἠσθάνετο ὅτι μόνα τὰ πλεονεκτήματα αὐτοῦ καὶ ἡ δημοσία πεῖρις δὲν ἤρκουν ὥστε νὰ διαφυλάξῃ τὴν ἀρχὴν, παρὰ τὴν θέλησιν τῆς αὐλῆς καὶ τῆς ἀριστοκρατίας, ἐπεχείρησε νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τοῦ Νεοκαστελλίας.

Ἦτο δὲ καὶ ὁ Νεοκαστελλίας διατεθειμένος εἰς συνδιαλλαγήν· διότι ἐνόησεν, ὅτι ἡ αὐλὴ καὶ ἡ ἀριστοκρατία, ἂν καὶ ἰσχυρόταται, δὲν ἦσαν ὅμως καντοδύναμοι ἐν τῇ πολιτείᾳ. Ἐν καιρῷ εἰρήνης καὶ ἡσυχίας, ἠδύναντο βεβαίως νὰ ἀναδείξωσι καὶ νὰ ὑποστηρίξωσιν ὁποιονδήποτε ἤθελον ὑπουργόν· ἀλλ' ἐν καιρῷ πολέμου, καὶ δυσμενείας κοινῆς, καὶ ταράχου τῶν πνευμάτων, μόνα τὰ ἐρείσματα ἐκεῖνα δὲν ἦταν ἀποχρώντως ἀσφαλῆ. Ἡ βουλὴ δὲν συνέκειτο ἐξ ἀριστοκρατικῶν μόνων στοιχείων, ὁπωσδήποτε δὲ καὶ ἂν ἦναι συγκεκροτημέναι αἱ πολυάριθμοι βουλευτικαὶ συνελεύσεις, τὸ πνεῦμα αὐτῶν εἶναι πάντοτε μέχρι τινὸς δημοτικόν. Ὅταν ἡ συζήτησις ἦναι ἐλευθέρα, ἡ εὐγλωττία εὑρίσκει πάντοτε θαυμαστὰς, ἡ δὲ σύνεσις, ἀνθρώπους πειθομένους. Ὅταν ὁ τόπος ἦναι ἐλεύθερος, οἱ κυβερνῶντες πρέπει πάντοτε νὰ εὐλαβῶνται τὴν γνώμην τῶν κυβερνωμένων.

Ἐντεῦθεν κατήντησαν ἀμοιβαίως ἀναγκαῖοι οἱ δύο ἐκεῖνοι ἄνθρωποι, οἱ τοσοῦτον τοὺς χαρακτῆρας ἀνόμοιοι καὶ πρὸ μικροῦ ἔτι θανάσιμοι διατελέσαντες ἐχθροί. Ὁ Νεοκαστελλίας ἔπεσε κατὰ τὸν Νοέμβριον μῆνα, διότι ἐστερεῖτο τῆς τε εὐνοίας τοῦ κοινοῦ, ἣν ἐνέμετο ὁ Πίττ, καὶ τῆς συνδρομῆς τοῦ Παρλαμέντου, ἣν ὁ Πίττ ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἦτο ἐπιτήδειος νὰ περιποιῆται. Ὁ Πίττ πάλιν ἔπεσε κατὰ Ἀπρίλιον, διότι δὲν εἶχε τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῆς ἐπιῤῥοῆς, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ἀπόκτησιν καὶ τὴν συλλογὴν ὁ Νεοκαστελλίας κατηνάλωσεν ἅπαντα τὸν βίον. Οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἠδύνατο νὰ ἄρξῃ μόνος, ἑκάτερος δὲ ἠδύνατο νὰ καταβάλῃ τὸν ἕτερον. Ἡ ἕνωσις αὐτῶν ἐμελλε νὰ ἀποβῇ ἀκαταγώνιστος.

Ὁ Πίττ λοιπὸν ἀπεφάσισε νὰ φεισθῇ τοῦ ἀρχαίου αὐτοῦ ἀντιπάλου, διότι σκοπὸν εἶχε νὰ συμμαχήσῃ μετ' αὐτοῦ· ἤθελεν ὅμως καὶ νὰ μὴ φανῇ ὅλως ἀνακόλουθος καὶ νὰ σώσῃ τὴν παρὰ τοῖς πολλοῖς εὔνοιαν, ἐπὶ δὲ τούτῳ ἔπραξε μικρόν τι, ἀλλὰ ἔπραξε τὸ μικρὸν τοῦτο εἰς τρόπον μεγάλην προξενήσαν-α ἐντύπωσιν. Προσῆλθε, δηλαδὴ, ἐπὶ τῆς συζητήτεως τῆς γενομένης περὶ τῆς διαγωγῆς τῶν ὑπουργῶν εἰς τὴν βουλὴν, μεθ' ὅλης τῆς ἐπιδεικτικῆς τοῦ ἀῤῥιτικοῦ αὐτοῦ νοσήματος περιβολῆς, ἔχων τοὺς μὲν πόδας σκεπασμένους μὲ φλανέλλας, τοὺς δὲ βραχίονας ἀπὸ ὑποδέσμης ἀνῃρτημένους, καὶ παρέμεινεν εἰς τὴν ἕδραν αὐτοῦ ἀγωνιῶν καὶ ἀπειρηκὼς ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας· καὶ ἐξεφώνησε μὲν ὀλίγας τινὰς πικρὰς καὶ ὀξείας λέξεις, ἐν γένει ὅμως ὑπῆρξεν ἐπιεικὴς καθ' ὅλην τὴν συζήτησιν.

Πρατωθείσης δὲ τῆς ἀνακρίσεως ἄνευ ἐπιδοκιμασίας καὶ ἄνευ ψόγου, τὸ μέγιστον πρὸς τὴν μελετωμένην συμμαχίαν κώλυμα ἐξέλιπε. Πολλὰ ὅμως ὑπελείποντο ἔτι τὰ προσκόμματα. Ὁ βασιλεὺς ἔχαιρε διότι ἀπηλλάγη ἀπὸ τοῦ ἀγερώχου καὶ φιλοδόξου ὑπουργείου, τὸ ὁποῖον ἐπέβλεν αὐτῷ ἡ φωνὴ τοῦ ἔθνους· ὥστε δυςηρεστήθη τὰ μέγιστα, ὅταν ἐνόησεν ὅτι ὁ Νεοκαστελλίας, ὅστις ἐπὶ τριάκοντα ὅλα ἔτη εἶχε λάβει ἀδιάλειπτα τῆς βασιλικῆς εὐνοίας δείγματα, καὶ ἐπισήμως ὑποσχέθη, ὅτι δὲν θέλει πο-έ συμμαχήσει μετὰ τοῦ Πίττ, ἐμελέτα νέαν ἀπιστίαν. Ὅλων τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁ μᾶλλον ἀπολαμβάνων τὴν βασιλικὴν εὔνοιαν ἦτο ὁ Φόξ· καὶ ὁ βασιλεὺς ἐπεθύμει τὸν συνδυασμὸν αὐτοῦ μετὰ τοῦ Νεοκαστελλίας. Ἀλλ' ὁ δοὺξ εἶχεν ἀρκετὴν πονηρίαν, ὥστε νὰ μὴν ἐμπέσῃ εἰς τὴν παγίδα ταύτην. Ὡς ῥήτωρ, ὁ Φὸξ ἠδύνατο βεβαίως νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸ ὑπουργεῖον ἐν τῇ βουλῇ ἐπίσης σχεδὸν ὅσον καὶ ὁ μέγας αὐτοῦ ἀνταγωνιστής· ἀλλὰ ὁ Φὸξ ἦτο εἷς τῶν ἀπεχθεστέρων εἰς τὴν κοινὴν γνώμην τῆς Ἀγγλίας ἀνδρῶν. Ἐκτὸς τούτου, ὁ Νεοκαστελλίας ἔτρεφε πρὸς τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν τὴν παροιμιώδη ἐκείνην τοῦ κεραμέως πρὸς τὸν κεραμέα ζηλοτυπίαν, καὶ τοῦ τέκτονος πρὸς τὸν τέκτονα. Ὁ Φὸξ ἤθελε βεβαίως ἐπιχειρήσει ν' ἀναμιχθῇ εἰς τὸν κλάδον τῆς Κυβερνήσεως, τὸν ὁποῖον ὁ δοὺξ ἐπεθύμει νὰ διαχειρίζηται ὅλως διόλου μόνος, εἰς τὴν ἀγοραπωλησίαν τῶν βουλευτικῶν ψήφων. Ἐνῷ ὁ Πίττ ἐξεναντίας ἦτο ἑτοιμότατος νὰ παραχωρήσῃ τὸ αἰσχρὸν ἐκεῖνο ἔργον εἰς πάντα ὅστις εἶχεν ὄρεξιν νὰ τὸ ἀναλάβῃ.

Ἐπὶ ἕνδεκα ὅλας ἑβδομάδας ἡ Ἀγγλία ἔμεινεν ἄνευ ὑπουργείου, καὶ ἐν τούτοις ἔδρευε μὲν ἡ βουλὴ, βαρὺς δὲ διεξήγετο πόλεμος. Αἱ προκαταλήψεις τοῦ βασιλέως, τὸ μέγα τοῦ Πίττ φρόνημα, ἡ ζηλοτυπία, ἡ κουφότης καὶ ἡ προδοσία τοῦ Νεοκαστελλίας, ἀνέβαλον τὴν παγίωσιν τῶν πραγμάτων. Ὁ Πίττ, γινώσκων καλῶς τὸν δοῦκα, δὲν ἤθελε νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς αὐτὸν πρὶν λάβῃ ἀποχρώσας ἀσφαλείας. Ὁ δοὺξ πάλιν ἦτο τόσον φίλαρχος, ὥστε πολλὴν προθυμίαν νὰ δώσῃ ἀποχρώσας ἀσφαλείας δὲν εἶχεν. Ἐνῷ δὲ διεπραγματεύοντο πρὸς ἀλλήλους, ὁ βασιλεὺς ματαίως ἠγωνίσθη νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ὁριστικὴν αὐτῶν ῥῆξιν ἢ νὰ συγκροτήσῃ ἄνευ αὐτῶν ὑπουργεῖον. Τελευταῖον ἠναγκάσθη νὰ ἐνδώσῃ διὰ τὸ κρίσιμον τῆς περιστάσεως· καὶ ἅμα ἐνδόντος αὐτοῦ, προέκυψε, τελευταῖον, ἀπὸ τοῦ χάους, ἐν ᾧ ἐπὶ τοσούτου χρόνου διάστημα, αἱ φατρίαι ἀνυψοῦντο καὶ κατέπιπτον, συνεδυάζοντο καὶ ἀπεχωρίζοντο, κυβέρνησις ἰσχυρὰ μὲν ἰσωτερικῶς, ἐξωτερικῶς δὲ εὐτυχεστάτη.

Ὁ Νεοκαστελλίας ἔλαβε τὸ θησαυροφυλάκιον· ὁ δὲ Πίττ ἀνηγορεύθη Γραμματεὺς τῆς ἐπικρατείας, προσλαβὼν τὴν τε ἡγεμονίαν τῆς Βουλῆς καὶ τὴν ὑπερτάτην διεύθυνσιν τοῦ πολέμου καὶ τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων. Ὁ Φὸξ ἦτο ὁ μόνος ἄνθρωπος ὅστις ἠδύνατο νὰ προξενήσῃ πολλὴν ζημίαν εἰς τὸ νέον ὑπουργεῖον· ἀλλὰ τοῦτο ἔφραξε τὰ χείλη αὐτοῦ, διορίσαν αὐτὸν γενικὸν τοῦ στραταῦ ταμίαν, δὸν δηλαδὴ αὐτῷ τὴν εὐπροσοδωτέραν τῆς ὅλης κυβερνήσεως θέσιν, ἐνόσῳ διήρκει ὁ πόλεμος οὗτος. Ὁ Φὸξ ἦτο πένης, ἡ δὲ θέσις ἐπαγωγὸς· οὐδὲν ἦττον παράδοξον φαίνεται, ὅτι ἄνθρωπος πρωταγωνιστήσας ἐν τῇ κυβερνήσει τῶν πραγμάτων, καὶ ἄξιος βεβαίως ὢν τοιαύτης τύχης, ἄνθρωπος ὑπουργήσας καὶ δὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἐπιτραπεὶς νὰ συγκροτήσῃ ὑπουργεῖον, ἀντίζηλος δὲ τοῦ Πίττ λογιζόμενος, καὶ ποτε ἐλπίσας νὰ παρευδοκημήσῃ τὸν ἀντίζηλον ἐκεῖνον, συνήνεσεν, ἕνεκα χρηματικοῦ ὠφελήματος, νὰ ἀναλάβῃ θέσιν δευτερεύουσαν καὶ νὰ ψηφίζῃ ἐν σιωπῇ ὑπὲρ τῆς κυβερνήσεως ἐκείνης, εἰς τῆς ὁποίας τὸ ἀνώτατον συμβούλιον δὲν ἐκαλεῖτο.

Τὸ νέον ὑπουργεῖον ἀνέδειξεν ἐκ πρώτης ἀφετηρίας τὴν ῥώμην αὐτοῦ μᾶλλον ἢ τὴν ὀρθὴν κρίσιν. Διότι ἐξέπεμψεν εἰς τὰ Γαλλικὰ παράλια στρατείας, εὐτελῆ ἐπαγαγούσας ἀποτελέσματα. Ὁ ἀγγλικὸς στόλος ἐκυρίευσε τὴν μικρὰν νῆσον Αἴξ, ἠπείλησε τὴν Ῥοχεφορτίαν, ἐπυρπόλησέ τινα πλοῖα εἰς Σαιντ-Μάλον καὶ ἀπήγαγεν ἀπὸ τῶν ὀχυρωμάτων τοῦ Χερβούργου, ὡς τρόπαια, πυροβόλα τινὰ καὶ τινας ὅλμους. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τὸ βασίλειον ἐνεπλήσθη ὑπερηφανείας καὶ ἀγαλλιάσεως, ἕνεκα κατακτήσεων πολὺ ἀξιολογωτέρων. Κατορθώματα ἀλλεπάλληλα, λαμπρὰ βεβαίως καὶ, καθὼς κοινῶς ἐφρονεῖτο, οὐχὶ ἄκαρπα, περικλεέστατον ἀνέδειξαν τὸ ὄνομα τοῦ ὑπουργοῦ, εἰς ὃν ἦτο ἐπιτετραμμένη ἡ τοῦ πολέμου διεξαγωγή. Ἡ ὀλη Ἀμερικανικὴ νῆσος, ἠκαλουμένη Βρεττανικὴ ἄκρα, καθυπετάχθη· ὁ στόλος, εἰς ὃν ἡ αὐλὴ τῆς Οὐερσαλίας ἀνέθετο τὴν ὑπὲρ τῆς Γαλλικῆς Ἀμερικῆς ἄμυναν, κατετροπώθη· αἱ κυριευθεῖσαι σημαῖαι ἐκομίσθησαν ἐν θριάμβῳ εἰς Λονδῖνον, καὶ, κεραυνοβολούντων μὲν τῶν πυροβόλων, κρουόντων δὲ τῶν τυμπάνων, ζητωκραυγοῦντος δὲ πλήθους ἀχανοῦς, ἀνηρτήθησαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Παύλου. Ἀναφοραὶ συγχαρητήριοι συνέῤῥευσαν ἀφ' ὅλων τῶν μεγάλων τῆς Ἀγγλίας πόλεων, ἡ Βουλὴ δὲν συνῆλθον εἰμὴ διὰ νὰ ὁμολογήσῃ χάριτας, νὰ ψηφίσῃ τὴν ἀνέγερσιν μνημείων, καὶ νὰ ἐπιτρέψῃ, μίᾳ φωνῇ, πιστώσεις διπλασίας καὶ ἐπίκεινα τῶν, ὅσαι ποτὲ, ἐπὶ τῶν μεγίστων πολέμων, εἶχον ἐπιτραπῆ.

Ἐν ἀρχῇ τοῦ 1759 ἔτους κατεκτήθη ἡ ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ κειμένη Ἀφρικανικὴ νῆσος Γορέη· μετ' ὀλίγον ἔπεσεν ἡ Γουαδελούπα, ἔπειτα ἡ Τικονδερόγα, ἔπειτα ἡ Νιαγάρα· ἡ ναυτικὴ τοῦ Τουλῶνος μοῖρα, προσθληθεῖσα, κατὰ τὰ Ἱσπανικὰ παράλια, ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Βοσκαουενίου, ἔπαθεν ἦταν ὁλοσχερῆ. Ἀλλὰ τὸ μέγα τοῦ ἔτους ἐκείνου ἆθλον, ὑπῆρξε τὸ τοῦ ναυάρχου Οὐολφίου· ἡ ἀγγελία τοῦ ἐνδόξου αὐτοῦ θανάτου καὶ τῆς ἁλώσεως τῆς Κοεβεκίας ἔφθασεν εἰς Λονδῖνον κατ' αὐτὴν τὴν ἑβδομάδα, καθ' ἣν συνῆλθεν ἡ Βουλή. Τὰ πάντα ἦταν χαρὰ καὶ θρίαμβος· αὐτὸς ὁ φθόνος, αὐτὸ τὸ φατριαστικὸν πνεῦμα ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τὴν πάνδημον ἐκείνην ἐπιδοκιμασίαν. Οὐΐγοι καὶ Τόρεις συνημιλλωντο πρὸς ἀλλήλους, ἀποθαυμάζοντες τὴν μεγαλοφυΐαν καὶ μεγαλουργίαν τοῦ Πίττ. Οὐδεὶς ὡμίλει περὶ τῶν ἄλλων ὑπουργῶν, οὐδεὶς τοὺς ἐνθυμεῖτο. Ἀλλὰ καὶ βουλὴ, καὶ ἔθνος, καὶ ἀποικίαι, καὶ σύμμαχοι, καὶ ἐχθροὶ, εἰς ἐκεῖνον καὶ μόνον εἶχον ἐστραμμένους τοὺς ὀφθαλμούς.

Μόλις ἡ βουλὴ ἐψήφισε τὴν ἀνέγερσιν μνημείου εἰς τὸν Οὐόλφιον, καὶ ἐπῆλθον νέα χαρᾶς εὐαγγελία. Ὁ ἐν Βρέστῃ Γαλλικὸς στόλος, ἀναχθεὶς εἰς τὸ πέλαγος

ναυαρχοῦντος τοῦ Κογφλανίου, κατεδιώχθη ὑπὸ Ἀγγλικῆς μοίρας, ὑπὸ τὸν Ἀουίκιον τεταγμένης. Ὁ Κογφλάνιος ἐζήτησε νὰ σωθῇ, πλησιάζων ὅσον ἔνεστιν εἰς τὴν Γαλλικὴν παραλίαν. Ἡ παραλία ἦτο βραχώδης, ἡ νὺξ σκοτεινή, λυσσώδης δὲ ὁ ἄνεμος καὶ ὁ κλύδων τοῦ κόλπου τῆς Βισκαΐας φοβερός. Ἀλλὰ ὁ Πίττ εἶχεν ἐμφυσήσει εἰς ἅπαντας τοὺς κλάδους τῆς ὑπηρεσίας πνεῦμα πρὸ καιροῦ εἰς αὐτοὺς ἄγνωστον. Οὐδεὶς Ἄγγλος ναυτικὸς ἦτο ἤδη διατεθειμένος νὰ περιπέσῃ εἰς τὴν πλάνην τοῦ Βυγγίου. Ὁ ναύκληρος εἶπεν εἰς τὸν Ἀουίκιον, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπέλθωσι κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἄνευ μεγίστου κινδύνου. « Ἐπράξατε τὸ χρέος σας, ὑποβαλόντες εἰς « ἐμὲ τὴν παρατήρησιν ταύτην » ἀπεκρίθη ὁ ναύαρχος· « ἐγὼ δὲ σᾶς διατάσσω, ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ μου εὐ« θύνῃ, νὰ μὲ φέρετε εἰς τὴν πλευρὰν τῆς Γαλλικῆς « ναυαρχίδος ». Δύο Γαλλικὰ δίκροτα παρεδόθησαν· τέσσαρα ἐξωλοθρεύθησαν, τὰ δὲ λοιπὰ ἐκρύβησαν ἐντὸς τῶν ποταμῶν τῆς Γαλλικῆς Βρετανίας.

Ἐπέστη τὸ 1760 ἔτος, καὶ νέοι καὶ ἀλλεπάλληλοι ἐπῆλθον θρίαμβοι· τὸ Μοντρεάλιον ἐκυριεύθη· ἅπασα ἡ Καναδικὴ καθυπετάχθη· ἅπαντες οἱ Γαλλικοὶ στόλοι ἔπαθον, ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν Ἀμερικῇ, ἀδιαλείπτους συμφοράς. Συγχρόνως δὲ κατωρθοῦντο ἐν τῇ Ἀνατολῇ κατακτήσεις, κατὰ μὲν τὴν ταχύτητα ἐνάμιλλοι τῶν κατακτήσεων τοῦ Κορτεζίου καὶ τοῦ Πιζάρρου, ὑπέρτεροι δὲ αὐτῶν κατὰ τὸ μέγεθος. Ἐν διαστήματι τριῶν ἐτῶν οἱ Ἄγγλοι ἵδρυσαν ἐν τῇ Ἰνδικῇ κράτος μέγα, ὁλοσχερῶς ἀνατρέψαντες τοὺς πρὸ αὐτῶν ἰσχύσαντας αὐτόθι Γάλλους (Ἴδε τὸ περὶ Ἀόρδου Κλίβου ἄρθρον, εἰς τὰ φυλλάδια ΙΣΤ΄. ΙΖ΄. ΙΗ΄, ΙΘ΄. καὶ Κ΄. τῆς Πανδώρας).

Ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ Εὐρώπῃ ἰσχυρότεροι μὲν ἦσαν οἱ ἐχθροὶ τῆς Ἀγγλίας, διότι ἕνα μόνον εἶχεν ἐνταῦθα αὕτη ἀξιόλογον σύμμαχον, τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας, αὐτὸς δὲ προσεβλήθη οὐ μόνον ὑπὸ τῆς Γαλλίας, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας καὶ ὑπὸ τῆς Αὐστρίας· ἀλλ' ἡ μεγαλουργία τοῦ Πίττ ἐνίκησε καὶ ἐν τῇ ἠπείρῳ ἁπάσας τὰς δυσκολίας. Ὅσῳ πικρῶς καὶ ἂν κατεδίκασεν ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος ἄλλοτε τὴν μισθοδοσίαν τῶν ξένων ἡγεμόνων, ἤδη ἐδαπάνησεν εἰς τὴν τοιαύτην μισθοδοσίαν ὅσα χρήματα οὐδεὶς τῶν προκατόχων αὐτοῦ ἐτόλμησε νὰ δαπανήσῃ. Ὁ ῥέκτης καὶ πολυμήχανος ἡγεμὼν τῆς Πρωσσίας ἔλαβε χρηματικὴν συνδρομὴν τοιαύτην, ὥστε κατώρθωσεν ἀπὸ τοῦ ἴσου ν' ἀνταγωνισθῇ πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς αὐτοῦ ἀντιπάλους. Περὶ οὐδενὸς ἀντικειμένου ὁ Πίττ ἐλάλησε ποτὲ μετὰ τοσαύτης θερμότητος καὶ εὐγλωττίας ὅσον περὶ τῆς δυστυχοῦς ἀνάγκης, τοῦ ν' ἀναλαμβάνῃ τὸ Ἀγγλικὸν ἔθνος τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Ἀνοσδερίας. Ἤδη δὲ ἀπεφήνατο, καὶ δικαίως τῇ ἀληθείᾳ, ὅτι εἶναι ἀνάξιον τοῦ Ἀγγλικοῦ ἔθνους ν' ἀρήσῃ τὸν βασιλέα του ν' ἀποβάλῃ τὰ ἠπειρωτικὰ ταῦτα κτήματα, ἕνεκεν Ἀγγλικοῦ συμφέροντος. Ἐβεβαίωσε δὲ τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ, ὅτι δὲν θέλουν παντάπασιν ἐκ τούτου ζημιωθῇ, καὶ ὅτι ἐν τῇ Γερμανίᾳ θέλει κατακτήσει δι' αὐτοὺς τὴν Ἀμερικήν. Οὕτω δὲ πολιτευόμενος, προστεκτήσατο μὲν τὴν εὔνοιαν τοῦ βασιλέως, δὲν ἀπέβαλε δὲ τὴν τοῦ ἔθνους εὔνοιαν. Ἡ ὑπεροχὴ τὴν ὁποίαν ἀπέκτησεν ἐν τῇ βουλῇ, διὰ τὴν εὐγλωττίαν αὐτοῦ, τὴν ἐπιτυχίαν, τὸ μέγα ἀξίωμα, τὸ μέγα φρόνημα καὶ τὸν ἀτρόμητον χαρακτῆρα, ἦτο τοσαύτη, ὥστε κατήντησε νὰ μεταχειρίζεται τὸ σῶμα τοῦτο ὅπως οὐδεὶς ποτε, οὐδὲ πρότερον, οὐδὲ μετέπειτα, τὸ μεταχειρίσθη. Οὐδεὶς ῥήτωρ ἠδύνατο νὰ τολμήσῃ νὰ ἀποδείξῃ αὐτὸν ἀνακόλουθον. Εἷς καὶ μόνος ἐδοκίμασέ ποτε νὰ πράξῃ τοῦτο, καὶ ὁ ἄθλιος, εἰς τοιαύτην, διὰ τὸ ἀγέρωχον τοῦ ὑπουργοῦ ὕβρος, περιέστη ἀμηχανίαν, ὥστε ἐταύλισεν, ἐσιώπησε καὶ ἐκάθησεν.

Τοσοῦτον δ' ἐνεργῶς πολιτευθεὶς καὶ ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ Εὐρώπῃ, ἀναγκαίως ἐπέτυχεν. Ὅταν ἦλθον εἰς τὰ πράγματα, ἡ Ἀνοσδερία ἐκινδύνευε· πρὶν δὲ τρεῖς παρέλθωσι μῆνες, ἔπεσεν ὁλόκληρος εἰς χεῖρας τῶν Γάλλων. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τὰ πράγματα μετέβαλον ὄψιν· οἱ κατακτηταὶ ἐξώσθησαν· συνεκροτήθη στρατὸς συγκείμενος ἐν μέρει ἀπὸ Ἀγγλικῶν, ἐν μέρει ἀπὸ Ἀνοσδερικῶν καὶ ἄλλων Γερμανικῶν ταγμάτων, ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ πρίγκηπος Φερδινάνδου τοῦ Βρυνσβικιοῦ· καὶ οἱ Γάλλοι ἐν ἔτει μὲν 1758 ἡττήθησαν περὶ Κρεφελδίαν, ἐν ἔτει δὲ 1759 ἔπαθον ἔτι ὀλοσχερεστέραν καὶ ἐπονειδιστοτέραν τροπὴν περὶ Μινδένιον.

Ἐν τοσούτῳ δὲ τὸ ἔθνος ἀνεδείκνυεν ἅπαντα τοῦ πλούτου τὰ σημεῖα· οἱ ἔμποροι τοῦ Λονδίνου οὐδέποτε τοσοῦτον ηὐδαιμόνησαν· ἡ ἀκμὴ πολλῶν μεγάλων ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν πόλεων, ἰδίως τῆς Γλασκουΐας, τότε ἤρχισεν, ἡ δὲ λαμπρὰ ἐπιγραφὴ τὴν ὁποίαν φέρει τὸ ἐν τῷ Δημαρχείῳ τοῦ Λονδίνου ἄγαλμα τοῦ Πίττ, ἀνακηρύττει τὴν κοινὴν τῶν ἀστῶν τῆς μεγαλοπόλεως ταύτης γνώμην, ὅτι ἐπὶ τῆς ὑπουργίας αὐτοῦ, τὸ ἐμπόριον « ἐν πολέμῳ καὶ διὰ τοῦ πολέμου « ἠύξησεν. »

Ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι τὰ σημεῖα ταῦτα τῆς ἐπιδόσεως ἦσαν μέχρι τινὸς ἐπίπλαστα. Ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι τινὲς τῶν κατακτήσεων ἐκείνων ἦσαν λαμπραὶ μᾶλλον ἢ χρήσιμοι. Ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ὁ Πίττ περὶ ἐλαχίστου ἐποιεῖτο τὴν δαπάνην τοῦ πολέμου· καὶ ἴσως ὀρθότερον εἶναι νὰ εἴπωμεν, ὅτι ηὔξανε τὴν ἕνεκα τῶν κατορθωμάτων ἐκείνων ἀγαλλίασιν τοῦ ἀνδρὸς, τὸ μέγεθος τῆς δαπάνης τὴν ὁποίαν ἀπῄτουν. Ἐνῷ συνήθως οἱ ὑπουργοὶ ζητοῦν νὰ παραστήσωσι μικρότερα τὰ ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως αὐτῶν γινόμενα ὑπὸ τοῦ ἔθνους ἔξοδα, αὐτὸς ἐξεναντίας ἤθελε νὰ τὰ μεγαλοποιῇ. Διότι ἐγαυρία ἐπὶ ταῖς θυσίαις, τὰς ὁποίας ἡ εὐγλωττία καὶ ἡ ἐπιτυχία του κατέπειθον τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ νὰ καταβάλωσι. Καὶ ὡς ὑπουργὸς δὲ τοῦ πολέμου, δυσκόλως ὁ Πίττ δύναται νὰ θεωρηθῇ ἄξιος ἁπάντων τῶν ἐγκωμίων ὅσα ἐπεσώρευσεν εἰς αὐτὸν τὸ ἔθνος. Τὸ καθ' ἡμᾶς, ἴσως ἕνεκα τῆς ἀμαθείας ἡμῶν, οὐδὲν δυνάμεθα ν' ἀνακαλύψωμεν εἰς τὰς διαταγὰς αὐτοῦ βαθὺ καὶ περιενενοημένον σχέδιον. Πολλαὶ τῶν στρατειῶν αὐτοῦ, ἰδίως αἱ ἐπὶ τὰ Γαλλικὰ παράλια ἐκπεμφθεῖσαι, ἦσαν δαπανηραὶ ἅμα καὶ ἄποροι. Αἱ κατὰ τὴν Ἰνδικὴν γενόμεναι κατακτήσεις ηὔξησαν μὲν τὴν λαμπρότητα τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν οὗτος προέστη τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ δὲν ἐγένοντο κατ' ἐπίνοιαν καὶ ὑπαγόρευσιν αὐτοῦ. Τὸ ἀναμφίβολον εἶναι ὅτι ὁ ἀνὴρ ἦτο φύσει μεγαλουργὸς, τολμηρὸς, πολυμήχανος· καὶ ὅτι ἐκθύμως μὲν εἴχετο τῇ φύσει ταύτῃ, εἰς πάντα δὲ προθύμους συνεργοὺς εἶχε τήν τε περιουσίαν ἔθνους πλουσίου, καὶ τὴν ἀνδρείαν ἔθνους γενναίου.

Ἐν μέρει ὅμως ἀνεδείχθη τῳόντι ἄξιος ὅλων τῶν ἐπευφημιῶν ὅσαι ἀπεδόθησάν ποτε αὐτῷ. Ἡ κατὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον ἐπιτυχία ἴσως ὀφείλεται μᾶλλον εἰς τοὺς χρηματικοὺς πόρους καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἔθνους, ἢ εἰς τὴν ἐπιτηδειότητα τῶν διαταγῶν τοῦ ὑπουργοῦ. Ἀλλ' ὅτι τὸ ἐθνικὸν πνεῦμα εἰς τοιαύτην μετεωρίσθη περιωπὴν, ὅτι οἱ ἐθνικοὶ πόροι μετὰ τοσαύτης ἀπαραδειγματίστου προθυμίας προσεφέρθησαν, τοῦτο ὑπῆρξεν ἀναμφισβητήτως ἔργον τοῦ Πίττ. Τὸ πῦρ τῶν λόγων αὐτοῦ κατέφλιξεν ἅπαν τὸ βασίλειον. Τὸ πῦρ ἐκεῖνο ἐξέκαυσεν ἕνα ἕκαστον τῶν στρατιωτῶν, ὅσοι ὡπλίσθησαν ἐπὶ τὰ τείχη τῆς Κυεβεκίας, ἕνα ἕκαστον τῶν ναυτῶν, ὅσοι ἐτάκησαν τὸν Γαλλικὸν στόλον ἐν μέσῳ τῶν Βρετανικῶν βραχῶν. Ἅμα περιελθὼν εἰς τὰ πράγματα ὁ ὑπουργὸς ἐνεφύσησεν εἰς ἅπαντας τοὺς στρατηγοὺς τοὺς ὁποίους μετεχειρίζετο, τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἀκαθέκτον, καὶ παντοποιὸν, καὶ ἀνένδοτον πνεῦμα. Καὶ ὡς, αὐτὸς, ἦσαν καὶ αὐτοὶ ἤδη ἕτοιμοι νὰ κινδυνεύωσι μὲν τὰ πάντα, ἐπανειλημμένως δὲ ν' ἀναρρίπτωσι τὸν περὶ τῶν ὅλων κύβον, μηδέποτε δὲ νὰ θεωρῶσι τι ὡς ἀποτελεσθὲν, ἐνόσῳ ὑπελίπετο νὰ πράξωσί τι, καὶ νὰ προτιμῶσι τὸ ἀποτυχεῖν τοῦ μὴ τολμῆσαι. Ὁ ὑπουργὸς ἠδύνατο νὰ ρανῇ ἐπιεικὴς πρὸς τὴν θρασύτητα τῆς ἀπερισκεψίας, ἀλλὰ πρὸς τὴν ὑπερβολὴν τῆς περισκέψεως ἦτο ἀδυσώπητος. Εἰς καιροὺς ἄλλους καὶ κατ' ἄλλων ἐγχρῶν ὁ τοιοῦτος τῆς διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου τρόπος ἠδύνατο νὰ ἀποτύχῃ. Ηὐδοκίμησε δὲ διὰ τὴν τότε κατάστασιν τῆς Γαλλικῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ Γαλλικοῦ ἔθνους. Εἰς τοὺς μωροὺς καὶ ῥαδιουργοὺς αὐλικοὺς τῆς Οὐερσαλίας, ὁ ῥηξήγωρ ἐκεῖνος ἀντίπαλος ἐνεπνέησε τρόμον καὶ ἀμηχανίαν. Πανικὸς φόβος διεδόθη εἰς ἁπάσας τῆς κοινωνίας τὰς τάξεις. Οἱ ἐχθροὶ τῆς Ἀγγλίας ἐθεώρησαν ὡς πεπρωμένον τὸ ἀεὶ ποτε ἡττᾶσθαι· ἡ μία νίκη καθήγαγεν οὕτω τὴν ἄλλην, μέχρις οὗ τελευταῖον αἱ διαμαχόμεναι τῶν δύο ἐθνῶν δυνάμεις κατήντησαν νὰ μὴν ἀπαντῶνται εἰμὴ μετὰ θαρρούς μὲν ὑβριστικοῦ ἀφ' ἑνὸς, μετὰ φόβου δὲ ἀνωνύμου ἀφ' ἑτέρου.

(Ἡ συνέχεια εἰς τὸ ἐπόμενον φυλλάδιον).

ΛΗΞΙΣ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΕΚΘΕΣΕΩΣ.

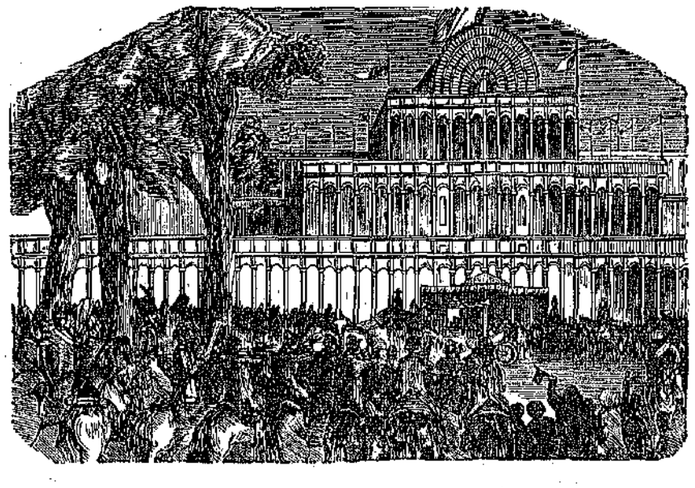

Κρυστάλλινον Παλάτιον

Φίλε !

Ἐξέρχομαι ἀπὸ τὸ κρυστάλλινον παλάτιον, ὅπου ἐκηρύχθη σήμερον ἡ λῆξις τῆς παγκοσμίου ἐκθέσεως. Ἡ τελετὴ ἐγένετο προεδρεύοντος τοῦ πρίγκηπος Ἀλθέρτου, παρεστώτων τῶν βασιλικῶν ἐπιτρόπων καὶ τῶν μελῶν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς, καὶ ἀναγνωσθέντων δύο λόγων, τοῦ μὲν ὑπὸ τοῦ Λόρδου Κάνιγγος, ἐξ ὀνόματος τῶν ἐνόρκων, παρουσιάσαντος καὶ σημείωσιν ἐκείνων πρὸς οὓς ἀπενεμήθησαν βραβεῖα, τοῦ δὲ ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος αὐτοῦ, ἐκφράσαντος εὐχαρίστησιν διὰ τὸ αἴσιον πέρας τῆς ἐκθέσεως. Ἡ

συρροὴ τῶν ἀνθρώπων ἦτο μετρία ἐξ αἰτίας τῆς κακοκαιρίας.

Ἐκ τῶν διανεμηθέντων 164 νομισμάτων ἀ. κλάσεως, 76 μὲν ἐδόθησαν εἰς Ἄγγλους, 56 δὲ εἰς Γάλλους ἐκθέτας, καὶ τὰ λοιπὰ εἰς Πρώσσους, Ἀμερικανοὺς, Αὐστριακοὺς, Τούρκους, Βαυαροὺς, Βέλγους. Ἴσως δὲ καὶ εἰς τινας ἄλλους. Ἡ Ἑλλὰς, εὐδοκιμοῦσα μᾶλλον εἰς ἔριδας πολιτικὰς, καὶ αὐτὰς εὐτελεῖς καὶ ἀνεξίας ἀνδρῶν ἀγαπώντων ἀληθῶς τὴν πατρίδα, ἢ εἰς βιομηχανικὰ ἔργα, ὄχι μόνον τῆς τιμῆς ταύτης δὲν ἠξιώθη, ἀλλ' οὐδὲ ἄπλοῦ ἐπαίνου! Ἀπενεμήθησαν δὲ καὶ πολλὰ βραβεῖα β'. κλάσεως.

Καὶ ταύτας μὲν τὰς τιμὰς ἀπένειμαν οἱ ἐνορκοι· ἡ δὲ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἥτις ἀνέκαθεν ἔχει τὴν συνήθειαν τοῦ νὰ βραβεύῃ μεγαλοπρεπῶς τὴν ἀξίαν καὶ τὰς ὑπηρεσίας τῶν ὑπηκόων της, ἐτίμησεν ἰδίως ὅλους τοὺς συντελέσαντας εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐκθέσεως. Τὸν ἄσημον κηπουρὸν τοῦ δουκὸς Δέβονσιρ Πάξτωνα, τὸν προτείνοντα τὸ τεράστιον σχέδιον τοῦ ὑαλίνου παλατίου, ὠνόμασε βαρονέτον καὶ κατέστησεν ἴσον αὐτοῦ τοῦ κυρίου του· τὸν κατασκευάσαντα τὸ παλάτιον Φῶξ, ὠνόμασεν ἐπίσης βαρονέτον· τὸν συνταγματάρχην Ρέϊδ διώρισε διοικητὴν Μελίτης, καὶ δύω ἄλλους συμπράκτορας, τὸν Κύβιτ καὶ Πλεϊφαίρ ἀνέδειξεν εὐγενεῖς. Ἰδοὺ πῶς ἐννοεῖ τὴν ἀριστοκρατίαν ἡ Ἀγγλία. Τὴν ἀνανεοῖ συνεχῶς ἐγχέουσα αἷμα δημοτικὸν εἰς τὰς φλέβας της, καὶ οὕτως, ἀναβιβάζουσα τὸν λαὸν εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις τῆς κοινωνίας, τὸν καθιστᾷ μέτοχον τῶν τιμῶν τῶν ὁποίων ἀπολαύουσιν αἱ τάξεις αὗται, καὶ ἐμπνέει εἰς αὐτὸν ἔρωτα θερμότατον πρὸς τὰ καθεστῶτα.

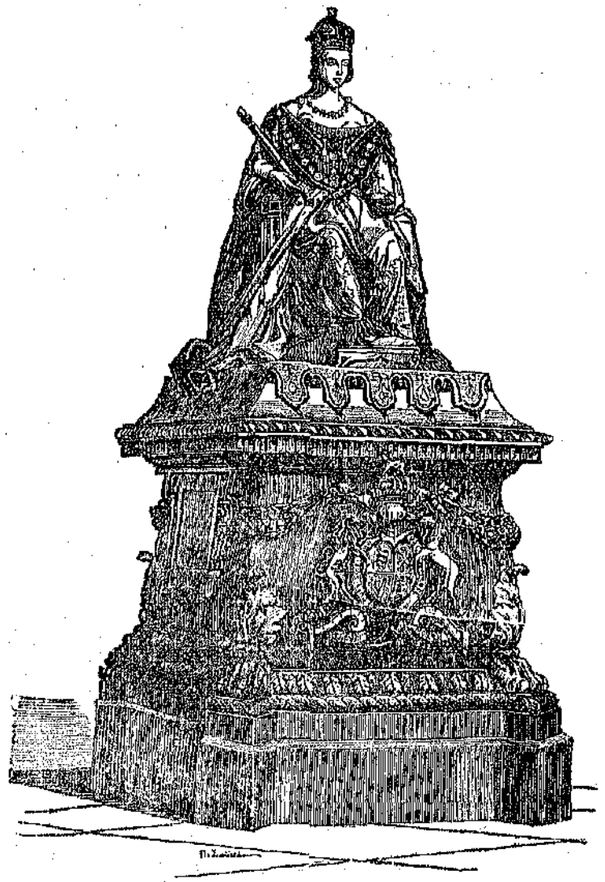

Ἡ Βασίλισσα Βικτωρία.

Σὲ στέλλω τέσσαρα σχεδογραφήματα διὰ τὴν *Πανδώραν*· τὸ ἓν, ζωγραφηθὲν τὴν ἡμέραν τῆς ἐνάρξεως τῆς παγκοσμίου ἐκθέσεως, παριστᾷ, μικροσκοπικῶς μὲν ἀλλ' ἀκριβῶς τὸ κρυστάλλινον παλάτιον, τὸ δὲ, τὸν μέγαν ἐκ λευκοσιδήρου ἀνδριάντα τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας, φιλοτεχνηθέντα περικόμψως ὑπὸ Γάλλου ἐκθέτου, τὸ τρίτον, ἀγγεῖον ἰνδικὸν ὡραιότατον, λεπτοτάτης κατασκευῆς, ἀποδεικνύον ὅτι ἡ τέχνη, ὡς καὶ πάλαι, ἀκμάζει καὶ σήμερον κατὰ τὴν Ἀσίαν, καὶ τὸ τέταρτον, κύπελλον ἐξ ἀχάτου ἐπηργυρωμένου, ἐλέγχον τὴν ἀμίμητον φιλοκαλίαν καὶ ἐπιδεξιότητα τοῦ Γάλλου τεχνίτου Κατ' ἀρχὰς εἶχον συλλάβει τὸν σκοπὸν νὰ σὲ στείλω πολλὰ σχεδογραφήματα ἐκ τῶν ἀντικειμένων καὶ τῶν τεσσάρων κυριωτέρων κλάδων τῆς ἐκθέσεως, τουτέστιν, ἐκ τῶν πρώτων ὑλῶν, τῶν μηχανῶν, τῶν ἐργοχείρων καὶ τῶν καλλιτεχνημάτων, καὶ νὰ προσθέσω, ἐν τῇ ἀμαθίᾳ μου, μετὰ τὰς τόσας καὶ τόσας σοφὰς περιγραφὰς, μικράς τινας ἐπεξηγήσεις· ἀλλ' ἴδον ὅτι ἤθελεν αὐτὸ καταστήσει τὴν *Πανδώραν* ἄλλην ἐφημερίδα τῆς ἐκθέσεως, ἐξ ἐκείνων αἵτινες ὡς μύρμηκες βρύουσιν ὅπου τοῦ Λονδίνου καὶ ἂν ὑπάγῃς, τέρπουσαι μὲν ἴσως τὴν ὅρασιν, διόλου δὲ ἢ μικρὸν πληροφοροῦσαι τὴν περιέργειαν τοῦ φιλομαθοῦς ἀναγνώστου. Διὰ τοὺς τοιούτους ἱστορικοὺς, μὲ εἴπεις ποτὲ ὅτι ἔλεγεν ὁ φιλόσοφος τῆς Φερναίης ὅτι· ils causent de tout mais ils ne traitent de rien. Τῇ ἀληθείᾳ, δὲν ἐπεθύμουν νὰ μ' ἐπενθυμίσῃς καὶ πάλιν τὸ Βολταίρειον τοῦτο. Πρό τινων ἡμερῶν ἐπισκεφθεὶς φίλον μου τινὰ, εὗρον αὐτὸν ἐνασχολούμενον, κατὰ τὸν συρμὸν, εἰς περιγραφὴν τῆς παγκοσμίου ἐκθέσεως. Ἐξεκαρδίσθην ἀπὸ γέλωτα ὅταν ἴδον ὅτι τίτλον τῆς περιγραφῆς του εἶχε τὸ λατινικὸν ἐκεῖνο ῥητὸν τοῦ φίλου μας Σ. . . δι' οὗ πολλάκις μᾶς κατώρθωσιν ἐν Ἀθήναις νὰ ἀνακαγχάσωμεν καὶ μὴ ἔχοντας ὄρεξιν. De omni re exposità et quibusdam aliis. Ἐὰν μὲ δώσῃ ἀντίγραφον, ὡς μὲ ὑπεσχέθη, τῆς περιέργου ταύτης περιγραφῆς του θέλω σὲ τὴν κοινοποιήσει· διότι μεταξὺ πολλῶν ἀλλοκότων παρατηρήσεων, περιέχει καὶ πληροφορίας ἀποδεικνυούσας τὴν ἀκρίβειαν τῶν Ἀγγλων, ἥτις, ὡς γνωστὸν, θεωρεῖται ὡς μεγίστη ἀρετὴ παρ' αὐτοῖς. Δὲν ἀρκεῖται, παραδείγματος χάριν, εἰς μόνην τὴν σημείωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐπισκεφθέντων τὸ παλάτιον, ἀλλὰ διαιρῶν αὐτὸν λέγει, καὶ πόσοι ἄνδρες ἦσαν, καὶ πόσαι γυναῖκες, καὶ πόσα κοράσια, καὶ πόσα μειράκια, ἴσως δὲ καὶ πόσα ὑποδήματα καὶ πόσα σανδάλια. Παρ' ὀλίγον νὰ σχάσῃ ἀπὸ τὸ κακόν του διότι δὲν κατώρθωσε νὰ μετρήσῃ καὶ πόσοι ἐπάτησαν τὸ ἔδαφος τοῦ Ὑδαίου κήπου, τὴν

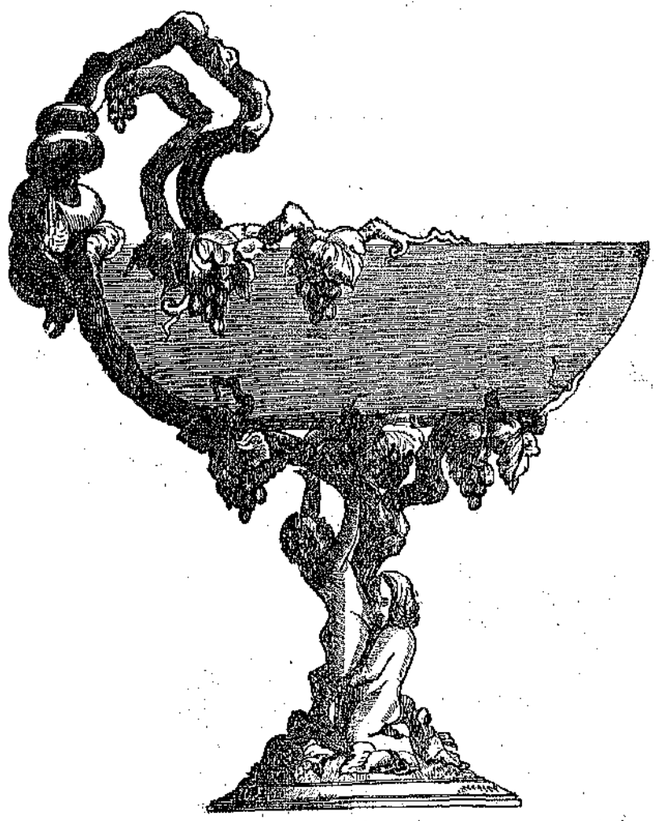

Κύπελλον ἐξ ἀχάτου.

ἡμέραν τῆς ἐνάξεως τῆς ἐκθέσεως! Καὶ ὅμως; δὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἔλλειψίν του αὐτήν, μὲ εἶπεν ὅτι οὐδ' αὐτὴ ἡ ἀριθμητικὴ ὁλόκληρος ἤθελεν ἀρκέσει εἰς τὸ νὰ μετρήσῃ τοὺς Ἄγγλους καὶ τοὺς ξένους εἰς τινες διέτρεξαν τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὸν μεγαλοπρεπῆ κῆπον καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις του! » Βλέπεις, φίλε, ὅτι παρὰ τὰς ὄχθας τῆς θαλερᾶς Ταμίσας, εἶδεν ὁ εὐφυὴς Β ετανός τὰ νάματα τοῦ διαυγοῦς Γάγγου. Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ ἀκριβείας σὲ λεγω ὅτι, ὁσάκις ἐμβοίνων εἰς δημοσίαν ἅμαξαν (omnibus) βλέπω τὸν τρόπον δι' οὗ ἐξελέγχεται μηχανικῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰσερχομένων, μὲ καταβαίνει ἡ ἰδέα

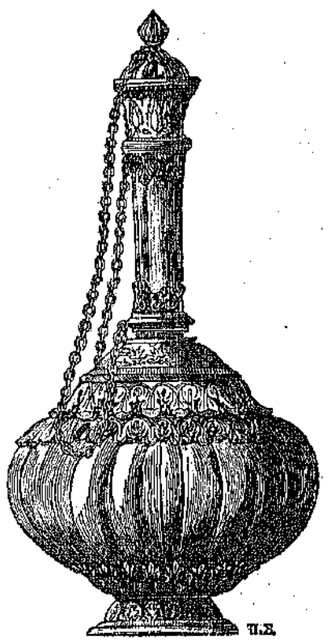

Ἀγγεῖον Ἰνδικόν

ὅτι μετ' οὐ πολὺ θέλει ἐκευρεθῇ καὶ μηχανὴ τὴν ὁποίαν προσκολλῶντες οἱ ξενοδόχοι περὶ τὰς σιαγόνας τῶν γευομένων, θέλουσι καταμετρᾷ δι' αὐτῆς καὶ πόσα γεώμηλα τρώγουσι, καὶ πόσον ζύθον ροφοῦσι καὶ πότον *βασίλειον* καταβρυθίζουσιν, ἢ καὶ πόσας ῥίζας σελίνου τραγανίζουσιν ὁμοῦ μὲ τὸ τυρίον των.

Ἀλλ' ἐπὶ τέλους, φίλε μου, ποῖον τὸ ἐπιμόθιον τῆς παγκοσμίου ταύτης ἐκθέσεως; Ἐνταῦθα, ἄλλοι μὲν λέγουσιν ὅτι ἡ παγκόσμιος ἔκθεσις θέλει ἐπιφέρει καὶ παγκόσμιον εἰρήνην, ἄλλοι δὲ ὅτι οἱ φραγμοὶ τῶν τελωνείων θέλουσι κατεδαφισθῆ, οὗτοι, ὅτι ἡ ἐλευθερία τῆς ἐμπορίας θέλει καταντήσει ἀπεριόριστος, ἐκεῖνοι ὅτι θέλει μεταβάλει τὰς οἰκονομικὰς σχέσεις τῶν ἐθνῶν, καὶ συγκροτήσει ἐξ ὅλων τούτων μίαν καὶ τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν. Τὸ κατ' ἐμὲ, πιθανὸν νὰ γείνωσιν ὅλα ταῦτα τὰ θαύματα, ὅταν ἐπανέλθῃ ἡ ἐποχὴ τῶν θαυμάτων· πρὸς τὸ παρὸν ὅμως βέβαιον εἶναι ὅτι ἐδαπανήθησαν καὶ ὅτι ἐθησαυρίσθησαν ἑκατομμύρια. Βέβαιον εἶναι ἐπίσης ὅτι ποτὲ ζήτημα κοινωνικὸν δὲν ἐφείλκυσε τόσῳ τὴν προσοχὴν τῶν κατοίκων τῶν δύω ἡμισφαιρίων, ὅσῳ ἡ ἔκθεσις τοῦ Λονδίνου, καὶ ὅτι ποτὲ, ἐπ' οὐδεμιᾶς συνόδου, εἰ καὶ πολὺ πλέον εὐαρίθμου τῆς προκειμένης, δὲν ἐπεκράτησε τοσαύτη ἀδιακόπως ἁρμονία ἰδεῶν, σκοπῶν καὶ αἰσθημάτων, καὶ τοσαύτη ἐγκράτεια περὶ ἀντιζηλίας ἰδιωτικὰς τε καὶ ἐθνικάς. Κατὰ τὴν ἔκθεσιν ταύτην συμπαρευρέθησαν καὶ συνηγωνίσθησαν ὅλα σχεδὸν τὰ ἔθνη τῆς γῆς, εἰς αὐτὴν συνέρρευσαν μυριάδες σοφῶν, βιομηχάνων, τεχνητῶν καὶ περιέργων, περὶ αὐτῆς ἔγραψεν ὁ τύπος ὅλης τῆς οἰκουμένης. καὶ ὅμως οὐδεμία ἠγέρθη φωνὴ ἀτερόῤῥυθμος. Ἀξιοσημείωτος ὁμογνωμοσύνη ἐπὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων!

Ἐν Λονδίνῳ

τὴν 3—15—Ὀκτωβρίου 1851. Ν.

ΤΟ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ,

Ἐπὶ τῶν Ἀντωνίνων.

—

Καθὼς ὁ κατ' ἰδίαν ἄνθρωπος, ὁ περιπετὼν εἰς συμφορὰς καὶ ἀτυχίας, πολλὴν εὑρίσκει παρηγορίαν ἐν τῇ ἀποδοχῇ καὶ ἐν τῇ μελέτῃ, ἐὰν ἐφρόντισε νὰ παρασκευάσῃ ἑαυτῷ ἐκ νεότητος τὸ τοιοῦτο καταφύγιον, οὕτω καὶ τὸ πανεπιστήμιον τοῦτο καὶ τὰ πολιτικῶς ταπεινωθέντα ἔθνη, ὅτε, ἐν καιρῷ τῆς ἀκμῆς, δὲν ἐδαπάνησαν ἅπασας αὐτῶν τὰς δυνάμεις εἰς μόνας τὰς ἀνάγκας τοῦ θετικοῦ βίου, ἀλλ' ἐθεράπευσαν ὅσον ἔδει καὶ τὰς τούτας ἐπιστήμας, αἵτινες ἀνελλείπουσαι δὲν εἶναι οὐδὲ πρὸς τοὺς ταπεινοτέρους αὐτῶν κάτρας, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον πρὸς τοὺς εὐφυεστέρους. Ὁ μέγας Βάκων, κατηγορηθείς, κηρυχθείς ἔνοχος, καταδικασθείς, μετ' ὀνείδους μακρυνθεὶς ἀπὸ τοῦ προσώπου τοῦ ἡγεμόνος αὐτοῦ, ἀποκλεισθεὶς ἀπὸ τοῦ ὑπερτάτου τοῦ ἔθνους συνεδρίου, κατάχρεως, ἐστιγματισμένος καὶ κύπτων ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ἐτῶν, τῶν μεριμνῶν καὶ τῶν νοσημάτων, ἦτο ἀείποτε ὁ πολὺς ἐκεῖνος Βάκων, καὶ ἐνησχολήθη περὶ τὴν σύνταξιν καὶ τὴν συμπλήρωσιν συγγραφῶν, αἱ ὁποῖαι, ἐνόσῳ ὑπάρχει νοῦς εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, θέλουν διατηρεῖ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ὅμοιόν τι συνέβη καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν. Ἡττηθεῖσα, ἐκπολιορκηθεῖσα, περιυβρισθεῖσα, ἀποβαλοῦσα πᾶσαν πολιτικὴν δύναμιν, ἠνάγκασεν οὐδὲν ἧττον τοὺς νικητὰς αὐτῆς νὰ κύψωσι τὰς ἀγερώχους αὐτῶν κεφαλὰς ἐνώπιον τῆς σοφίας ἐκείνης καὶ τῆς χάριτος, νὰ ἔρχωνται ἐνταῦθα διὰ νὰ μάθωσι τὸ καλὸν καὶ τὸ ὅσιον, νὰ ἀνεγείρωσιν ἢ νὰ συμπληρώσι τὰ δημόσια αὐτῆς μνημεῖα, νὰ θεωρῶσι τὰ μηδεμίαν πραγματικὴν δύναμιν παρέχοντα ἀξιώματα αὐτῆς ὡς τιμιώτερα τῆς αὐτοκρατορικῆς χλαμύδος, καὶ νὰ προστατεύωσι τὰς σχολὰς αὐτῆς, αἱ ὁποῖαι δὲν παρῆγον μὲν ἤδη βεβαίως οὐδὲ Δημοσθένεις, οὐδὲ Θουκυδίδας, οὐδὲ Αἰσχύλους, ἐξεναντίας πολλάκις, ὡς θέλομεν ἰδεῖ, παρεξετράπησαν εἰς οἰκτρὰ καὶ γελοῖα μελετήματα, ἀλλ' οὐδὲν ἧττον ἐτίμων, καὶ συνετήρουν, καὶ παρεμόθουν τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς πολιᾶς ἐκείνης κεφαλῆς.

Αἱ ἐν Ἀθήναις ἀνώτεραι σχολαὶ δὲν ἔφερον τὸ τοῦ Πανεπιστημίου ὄνομα· δυνάμεθα ὅμως εὐλόγως νὰ ἀποδώσωμεν εἰς αὐτὰς τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην, διότι, μάλιστα καθὼς ὠργανίσθησαν, ἐπὶ Μάρκου Αὐρηλίου, περιελάμβανον ἅπαντα τὸν κύκλον τῶν ἐπιστημῶν. Τὸ πανεπιστήμιον τοῦτο συνέκειτο τότε ἐκ δύο σχολῶν, τῆς Φιλοσοφικῆς καὶ τῆς Σοφιστικῆς. Καὶ ἡ μὲν Φιλοσοφικὴ περιελάμβανεν ἰδίως τὴν διδασκαλίαν τῶν τεσσάρων ἐπισημοτάτων αἱρέσεων, τῶν Στωϊκῶν, τῶν Πλατωνικῶν, τῶν Περιπατητικῶν καὶ τῶν Ἐπικουρείων· ἡ δὲ Σοφιστικὴ, ἰδίως τὴν Ῥητορικὴν καὶ τὴν Πολιτικὴν, ἤτοι τὴν Νομικὴν ἐπιστήμην. Τὰ δὲ κατὰ τὰς Φυσικὰς ἐπιστήμας, τὴν Μαθηματικὴν, τὴν Ἱστορίαν καὶ αὐτὴν τὴν Ἰατρικὴν, ἐν μέρει μὲν ὑπήγοντο εἰς τὴν μίαν σχολὴν, ἐν μέρει δὲ εἰς τὴν ἄλλην. Οἱ ἀνώτεροι καὶ ὑπὸ τοῦ δημοσίου μισθούμενοι *θρόνοι* ἦσαν ἕξ· τέσσαρες εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν σχολὴν, ἀνὰ εἷς δι' ἑκάστην τῶν αἱρέσεων, καὶ δύο εἰς τὴν Σοφιστικήν. Ἐκτὸς ὅμως τούτων, ὑπῆρχον καὶ πολλοὶ, εἰς ἀμφοτέρας τὰς σχολὰς, ἰδιῶται διδάσκαλοι, ἤ, ὡς ἠθέλομεν εἴπει σήμερον, ὑφηγηταί. Καὶ οἱ μὲν *προϊστάμενοι τῶν τεσσάρων* φιλοσοφικῶν αἱρέσεων καθηγηταί, ἐκαλοῦντο ἰδίως *σχόλαρχοι*, οἱ δὲ τῆς Σοφιστικῆς σχολῆς, καθὸ ἐπισημότεροι τῶν ἄλλων, *προεστῶτες τῆς νεότητος*. Ἐπὶ πᾶσιν, τῆς μὲν φιλοσοφικῆς σχολῆς προΐστατο ἄρχων ὀνομαζόμενος *Ἔφορος*, ἐκ δὲ τῶν δύο θρόνων τῆς Σοφιστικῆς, ὁ μὲν, καθὸ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος μισθούμενος, ἔφερε τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ *Βασιλικοῦ θρόνου*, ὁ δὲ, καθὸ ὑπὸ τῆς πόλεως συντηρούμενος, ἐλέγετο *πολιτικὸς θρόνος*· καὶ ὁ τοῦ βασιλικοῦ θρόνου προϊστάμενος, προΐστατο καὶ τῆς ὅλης σοφιστικῆς σχολῆς. Ἰδικῶς δὲ διωρισμένος ἀμφοτέρων τῶν σχολῶν ἄρχων δὲν ἀναφαίνεται.

Ἐν καιρῷ τῆς αὐτονομίας, ὅτε, καὶ κατὰ τὰ λοιπὰ διάφορος ὑπῆρχεν ὁ τῆς δημοσίας παιδεύσεως ὀργανισμὸς, ὁ *διάδοχος* πάσης καθέδρας διωρίζετο, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὑπὸ τοῦ προκατόχου· πολλάκις ὅμως προεχειρίζετο καὶ κατ' ἐκλογὴν τῶν συγκροτούντων πᾶσαν σχολήν. Ὁ δὲ τοιουτοτρόπως διοριζόμενος εἶχε μόνος τὸ δικαίωμα νὰ διδάσκῃ ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ κατεχομένῳ καταστήματι τῆς σχολῆς, τὸ ὁποῖον ὠνομάζετο *διατριβή*. Ἀλλ' οἱ θέλοντες νὰ διδάξωσιν ἰδίᾳ, μὴ ὑποβαλλόμενοι εἰς ἀρχὴν ἀλλοτρίαν, ἠδύναντο ἀκωλύτως νὰ ἱδρύσωσιν οἰκείας σχολάς. Ἡ πόλις τότε δὲν ἀνεμιγνύετο παντάπασιν εἰς ταῦτα πάντα. Καὶ ὅταν, ἐπὶ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, ὅστις δὲν διέκειτο φιλικῶς πρὸς τοὺς φιλοσόφους, ὁ ἐκ Σουνίου Σοφοκλῆς ἐπέτυχε τὴν ἐπικύρωσιν νόμου, δι' οὗ ἀπηγορεύθη, ἐπὶ ποινῇ θανάτου, οἱ ἄνευ τῆς ἀδείας τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου ἵδρυσις ἐκπαιδευτικοῦ καταστήματος, ἀπεδήμησαν ἀπὸ τῆς πόλεως ἅπαντες οἱ φιλόσοφοι καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτῶν, ἰδίᾳ δὲ ὁ Θεόφραστος μετὰ τῶν 2000 αὐτοῦ φοιτητῶν· ὥστε, κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος, ἐπὶ τῇ προτάσει Φίλωνος τοῦ μαθητοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους, ὁ νόμος ἐκεῖνος ἀνεκλήθη, ὁ δὲ πρωτουργὸς αὐτοῦ κατεδικάσθη εἰς χρηματικὴν ποινὴν 5 ταλάντων, ἤτοι 60,000 περίπου σημερινῶν δραχμῶν. Ἀλλ' εἰς τὴν μεταγενεστέραν ἐποχὴν, περὶ ἧς ἰδίως ὁμιλοῦμεν ἐνταῦθα, ἅπαντες οἱ ἀπὸ τοῦ δημοσίου ταμείου μισθούμενοι καθηγηταὶ διωρίζοντο ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος· κατ' ἐξαίρεσιν δὲ μόνον ἀνετίθετο ἐνίοτε ὁ διορισμὸς ἤτοι εἰς τὰς ψήφους τῶν ἀρίστων καὶ πρεσβυτάτων πολιτῶν, ἤτοι καὶ εἰς ἔναμόνον ἐπιφανῆ πολίτην· καθὼς λέγεται, λ.χ., ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἐπέτρεψέ ποτε τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἐφόρου τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς εἰς τὸν περιώνυμον Ἡρώδην τὸν Ἀττικόν.

Ὁ ἐτήσιος μισθὸς ἑκάστου τῶν τεσσάρων σχολάρχων τῆς φιλοσοφίας καὶ τοῦ βασιλικοῦ θρόνου τῆς σοφιστικῆς σχολῆς ἦτο ὡρισμένος εἰς δραχμὰς ἀττικὰς 10,000, ἰσοδυναμούσας μὲ 20,000 περίπου σημερινῶν δραχμῶν· ὁ δὲ πολιτικὸς θρόνος εἶχεν ἐτήσιον μισθὸν ἓν τάλαντον, ἤτοι περὶ τὰς 12,000 ἡμετέρων δραχμῶν. Ἀλλ' ὁ μισθὸς οὗτος, καί τοι ὄχι μικρὸς, δὲν ἦτον ἡ μόνη ἀμοιβὴ τὴν ὁποίαν οἱ σοφοὶ ἐκεῖνοι ἄνδρες ἐλάμβανον διὰ τοὺς κόπους αὐτῶν. Ἐκτὸς τῆς *ἀτελείας*, τὴν ὁποίαν οἱ καθηγηταὶ αὐτοδικαίως ἐνέμοντο, ἐπορίζοντο καὶ ἀπὸ τῶν διδάκτρων τῶν πολυαρίθμων αὐτῶν φοιτητῶν, ποσὰ πολλάκις ὑπέρογκα. Ὁ Ἀττικὸς ἐπλήρωσεν εἰς τὸν Σκοπελιανὸν διὰ τὴν περὶ τοὺς αὐτοσχεδίους λόγους ἐκπαίδευσιν τοῦ υἱοῦ του Ἡρώδου, 30 τάλαντα, ἤτοι 360,000 σημερινῶν δραχμῶν. Ὁ δὲ Ἐφέσιος Δαμιανὸς, διὰ νὰ λάβῃ τὴν ἄδειαν νὰ ἀκούσῃ τὰ μαθήματα τοῦ Ἀριστείδου καὶ τοῦ Ἀδριανοῦ, κατέβαλεν εἰς ἕκαστον αὐτῶν ἀνὰ 10,000 δραχμῶν Ἀττικῶν. Καὶ ταῦτα μὲν ἦσαν βεβαίως ἐξαιρέσεις· ἀλλὰ ὡς μετριώτατα ἀναφέρονται τὰ δίδακτρα τοῦ Πρόκλου τοῦ Ναυκρατίτου· καὶ ἐντούτοις τὰ δίδακτρα ταῦτα συνεποσοῦντο εἰς 100 δραχμὰς ἀττικὰς δι' ὅλην τὴν σειρὰν τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ· τὸ δὲ ποσὸν τοῦτο, συνδυαζόμενον μὲ τὸ μέγα τῶν ὁμιλητῶν πλῆθος, τὸ ὁποῖον εἶχον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ διδάσκαλοι ἐκεῖνοι, μαρτυρεῖ, ὅτι συνήθως οὗτοι ἀπελάμβανον ἀπὸ τῶν διδάκτρων ποσὸν τοὐλάχιστον ἴσον τοῦ ἐτησίου μισθοῦ.

Καθὼς συμβαίνει καὶ σήμερον παρ' ἡμῖν, πολλάκις οἱ καθηγηταὶ συνεξεπλήρουν, μετὰ τῆς διδασκαλίας, καὶ ἄλλην δημόσιον ὑπηρεσίαν. Ἀλλὰ μέχρι τοῦδε δὲν ἠκούσαμεν παραδίδοντας ἐν τῷ ἡμετέρῳ Πανεπιστημείῳ, εἰμὴ δικαστάς τινας, καὶ δικηγόρους, καὶ τινας ἀνωτέρους τῶν ὑπουργείων ἢ ἄλλων ἀρχῶν ὑπαλλήλους· ἅπαξ δὲ μόνον συνέπεσεν ὁ ὑπουργὸς τῆς δικαιοσύνης νὰ ἐκπληροῖ καὶ τὰ τοῦ καθηγητοῦ ἔργα.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ὅμως, τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, τοσοῦτον ἐτελειώθη ὁ συνδυασμὸς αὐτὸς τῶν ὑπηρεσιῶν, ὥστε καὶ ὁ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ὑπουργὸς, ἦτο καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου, ἢ μᾶλλον ὁ προϊστάμενος τοῦ βασιλικοῦ θρόνου τῆς σοφιστικῆς σχολῆς ἦτο συγχρόνως καὶ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ὑπουργὸς, ὡς ἠθέλομεν εἴπει σήμερον. Τοῦτο συνέβη ἰδίως εἰς τὸν Ἐφέσιον Λολλιανὸν, ὅστις, ἐπὶ βασιλέως Ἀδριανοῦ, προέστη μὲν τοῦ ἐν Ἀθήναις σοφιστικοῦ θρόνου, προέστη δὲ, ὡς λέγει ὁ Φιλόστρατος, καὶ τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων, στρατηγήσας τὴν ἐπὶ τῶν ὅπλων στρατηγίαν. Μὴ φοβεῖσθε ὅμως, διότι ἡ πολιτεία ἤδη μήτε ὑπὸ τοῦ μεγάλου Βασιλέως ἠπειλεῖτο, μήτε κατὰ τῆς Σικελίας ἐξέπεμπε στόλους, μήτε πρὸς τὴν Σπάρτην ἤριζεν· ὅθεν ἡ ἐπὶ τῶν ὅπλων ἀρχὴ ἐνησχολεῖτο περὶ τὸ εἰρηνικώτατον ἔργον τῆς προμηθείας τοῦ ἀναγκαίου εἰς τὴν ἀγορὰν σίτου. Εἶναι ἀληθὲς, ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο ἐνίοτε δὲν ἦτον ὅλως διόλου ἀκίνδυνον. Ἡ Ἀττικὴ διετέλεσε πάντοτε λυπρὰ καὶ ἀνίκανος νὰ ἐπαρκῇ εἰς τὴν διατροφὴν τῶν τότε μάλιστα πολυαρίθμων αὐτῆς κατοίκων. Ὁ σῖτος κατήρχετο ἐνταῦθα ἀπὸ Βοσπόρου, ἀπὸ Θεσσαλίας, ἀπὸ Εὐβοίας· πολλάκις ὅμως συνέπιπτε νὰ μὴ φθάσῃ ἐν καιρῷ, καὶ τότε οἱ λιμοκτονοῦντες Ἀθηναῖοι ἀπέβαινον ἐχθροὶ τοῦ ἐπὶ τῶν ὅπλων στρατηγοῦ, τῇ ἀληθείᾳ, ὄχι ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνοι τῶν Περσῶν καὶ τῶν Σπαρτιατῶν. Ἡ ἱστορία τοῦ Λολλιανοῦ ἀποδεικνύει τοῦτο. Αἱ Ἀθῆναι ἔπαθον ἐπὶ τῆς στρατηγίας αὐτοῦ σπάνιν τροφῶν· ὁ λαὸς ὥρμησε μετὰ θορύβου εἰς τὰ ἀρτοπωλεῖα, καὶ ἠπείλησε νὰ λιθοβολήσῃ τὸν δυστυχῆ στρατηγὸν, ὅτε κατ' εὐτυχίαν ὁ κυνικὸς φιλόσοφος Παγκράτιος, ἐλθὼν εἰς βοήθειαν αὐτοῦ, ἀνέβη εἰς τὸ βῆμα καὶ εἶπεν· « Ἄνδρες » Ἀθηναῖοι, Λολλιανὸς οὐκ ἔστιν ἀρτοπώλης, ἀλλὰ » λογοπώλης. » Διὰ δὲ τοῦ παιγνίου τούτου τοσαύτην εὐθυμίαν ἐπροξένησεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὥστε ἀρῆκαν κατὰ γῆς τοὺς λίθους, τοὺς ὁποίους ἤδη ἐκράτουν ἀνὰ χεῖρας. Τελευταῖον εἰςέπλευσεν ἐκ Θεσσαλίας σῖτος· ἀλλὰ τότε προέκυψε νέα δυσκολία. Τὸ πλῆθος ἐτρίβετο κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὑπὸ τοῦ δημοσίου, τὸ δὲ δημόσιον ταμεῖον δὲν εἶχεν ὀβολόν. Ὅθεν ὁ Λολλιανὸς, ἀναπληρῶν τὴν κενίαν τοῦ πολιτικοῦ ὑπουργήματος διὰ τῆς εὐπορίας τῆς διδακαλικῆς αὐτοῦ ἕδρας, ἐπέτρεψεν ἔρανον εἰς τοὺς μαθητὰς, καὶ, συλλέξας οὕτω χρήματα ἀρκετὰ, ἐτροφοδότησε τοὺς πεινῶντας Ἀθηναίους, τῶν ὁποίων ἡ εὐγνωμοσύνη ἤγειρεν αὐτῷ εἰκόνας δύω, μίαν ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἑτέραν δὲ ἐν τῷ ἄλσει τῷ μικρῷ. Ἐπεκύρωσε δὲ τὴν εὐγνωμοσύνην ταύτην καὶ ὁ Ἄρειος Πάγος, ὁμολογήσας, διὰ ψηφίσματος, χάριτας εἰς τὸν ῥήτορα Λ. Ἐγνάτ. Οὐήκτωρα Λολλιανὸν, ἕνεκα τῆς ὑπὲρ τῆς πόλεως τοσαύτης κηδεμονίας.

Καὶ ἐπειδὴ ἤρχισα ὁμιλῶν περὶ τοῦ Λολλιανοῦ, καλὸν εἶναι νὰ ἐπιφέρω καὶ ἄλλα τινὰ τῆς εὐγλωττίας αὐτοῦ δείγματα, διὰ νὰ λάβωσιν οἱ ἀναγνῶσται τῆς Πανδώρας ἔννοιάν τινα, τοῦ τίς ἦτο ἡ περὶ τοὺς λόγους δεινότης τῶν διδασκάλων αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι τοσοῦτον ἐθαυμάζοντο κατὰ τὴν παρηκμακυῖαν ἐκείνην ἐποχήν.

Ἡ θεραπεία τὴν ὁποίαν ὁ καθηγητὴς οὗτος ἐπιφερεν εἰς τὴν ἀμηχανίαν τοῦ δημοσίου ταμείου, δὲν ἦτο, φυσικῷ λόγῳ, εἰμὴ προσωρινή. Ὅθεν οἱ Ἀθηναῖοι ἀπεφάσισαν νὰ ἐκποιήσωσι τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, ὅσας οἱ Ῥωμαῖοι, χαριζόμενοι εἰς τὸ μέγα τῆς πόλεως ὄνομα, εἶχον ἐπιτρέψει αὐτῇ νὰ νέμεται. Τῶν δὲ νήσων τούτων μία ἦτο καὶ ἡ Δῆλος, ἥτις, κατὰ τὸν μῦθον, ἄλλοτέ ποτε δὲν ἵστατο ἐδραία, ἀλλ' ἐφέρετο τῇδε κἀκεῖσε. Ὁ Λολλιανὸς λοιπὸν, ἀντιλέγων εἰς τὴν περὶ ἐκποιήσεως ἐκείνην κρότασιν, ἀνέκραξεν, ἐν τῇ ὁρμῇ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ αὐτοῦ, « Λῦσον, » ὦ Πόσειδον, τὴν ἐπὶ Δήλῳ χάριν· συγχώρησον » αὐτῇ πωλουμένῃ φυγεῖν. » Ἀλλ' ἰδοὺ καὶ ἕτερον τῆς εὐφραδείας τοῦ ἀνδρὸς κειμήλιον, τὸ ὁποῖον διέσωσεν ἡμῖν ὁ ἱστοριογράφος τῶν Σοφιστῶν Φιλόστρατος. Ἔθος τότε ἐπεκράτει νὰ δημηγορῶσι περὶ ἱστορικῶν ἀντικειμένων· πρὸ καιροῦ παρεληλυθότων, ὁπότε ὁ παρὼν βίος ἦτο τοσοῦτον ἄθλιος, ὥστε ἠναγκάζοντο νὰ ζητῶσιν ἀφορμὰς λόγων ἐν τῷ παρελθόντι. Ὁ Λολλιανὸς, ἀκολουθῶν τὸ ἔθος τοῦτο, ἐλαβέ ποτε ὡς θέμα, καθὸ συγγενὴ ἴσως εἰς τὴν συμβᾶσαν, ἐπὶ τῆς στρατηγίας αὐτοῦ, σιτοδείαν, ἐν Ἀθήναις, τὴν κατὰ τοῦ Λεπτίνου κατηγορίαν, πρὸς ὃν καὶ ὁ γνωστὸς τοῦ Δημοσθένους λόγος, περὶ τοῦ νόμου ἀμηδένα ἀτελῆ εἶναι, » ὡς ἐκ τοῦ ὁποίου δυσαρεστηθεὶς ὁ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης νεμόμενος τὴν ἀτέλειαν ταύτην ἄρχων τοῦ Βοσπόρου, ἔμελλε ν' ἀπαγορεύσῃ τὴν ἐκεῖθεν ἀποστολὴν σίτου εἰς Ἀθήνας. Λέγει δὲ ὁ Λολλιανὸς ἐν τῇ δημηγορίᾳ ἐκείνῃ. « Κλείεται τὸ στόμα τοῦ Βοσπόρου· καὶ τὰς Ἀ- « θηναίων τροφὰς ὀλίγαι κωλύουσι συλλαβαί. Καὶ « ταυτὸν δύναται Λύσανδρος ναυμαχῶν καὶ Λεκτί- » νης νομοθετῶν; »

Ἀλλ' αἱ βεβιασμέναι αὗται μεταφοραὶ καὶ τῶν λέξεων ἀντιθέσεις θέλουσι βεβαίως θεωρηθῇ ἔργα ῥητορικῆς καὶ λογικῆς θαυμαστὰ, παραβαλλόμενα πρὸς τὸ ἀριστούργημα τοῦ Ἀθηναίου Σεκούνδου (καὶ τὸ ὄνομα, καθὼς βλέπετε, τοῦ ἀνδρὸς ἦτο χαριέστατον), ὅστις διετέλεσε πρὸς τοῖς ἄλλοις διδάσκαλος τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ. Ὁ Φιλόστρατος ἱστορεῖ, ὅτι πολλοὶ αὐτοῦ λόγοι ἦταν μνήμης ἄξιοι, μάλιστα ὅμως ὁ περὶ τῆς ἀκολούθου ὁποθέσεως. « Ὁ ἄρξας στάσεως ἀποθνησκέτω, « καὶ ὁ παῦσας στάσιν ἐχέτω δωρεάν. Ὁ αὐτὸς καὶ « ἄρξας καὶ παύσας, αἰτεῖ τὴν δωρεάν. » Ὁ Σι- » κοῦνδος ἔλυσε τὸ ζήτημα διὰ βραχέων. « Οὐκοῦν, » ἔφη, τί πρότερον; τὸ κινῆσαι στάσιν· τί δεύτερον; » τὸ παῦσαι. Δοὺς οὖν ἐφ' οἷς ἠδίκεις τιμωρίαν, τὴν « ἐφ' οἷς πεποίηκας δωρεὰν, λάβε. »

Ἄλλος ὀνομαστὸς διδάσκαλος τοῦ ἐν Ἀθήναις θρόνου ὑπῆρξεν ὁ Ἀδριανὸς ὁ Τύριος, τοῦ ὁποίου προαναφέραμεν ἤδη τὸ ὄνομα. Αὐτὸς ἐκάλει τὸν Ἡρώδην βασιλεα τῶν λόγων, ὁ δὲ Ἡρώδης, ἀκούσας αὐτὸν νέον ἔτι ὄντα, ἐνεθάρρυνε τὸν νεανίαν, εἰπών, ὅτι οἱ λόγοι του ὁμοιάζουσι μὲ σπαραγματα κολοσσοῦ. Καὶ ἂν πιστεύσωμεν τὸν Φιλόστρατον, ἡ κρίσις αὕτη περιεῖχε τὴν ἀπλῆν ἔννοιαν, τοῦ νὰ διορθώσῃ τὸν ῥήτορα ἀκυνάρτητον ὄντα, καὶ νὰ ἐπαινέσῃ αὐτὸν, ὡς μεγαλόφωνον καὶ μεγαλογνώμονα. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι ὁ Ἀδριανὸς ἦτο μέγας οἰηματίας. Ὅταν κατὰ πρῶτον προσῆλθεν εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις θρόνον, ἐπροοιμίασεν ὁμιλήσας, ὄχι περὶ τῆς σοφίας τῆς πόλεως ἐκείνης, ὡς ἦτο φυσικώτατον, ἀλλὰ περὶ τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ σοφίας· καὶ ἤρχισεν οὕτω. « Πάλιν ἐκ » Φοινίκης γράμματα », διότι, ὡς προείπομεν, ἦτο Τύριος ὁ ἄνθρωπος. Ὁ ὄγκος οὗτος ἐπεφαίνετο καὶ καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸ σχῆμα. Ὁ Ἀδριανὸς ἤρχετο εἰς τὰς παραδόσεις ἐπὶ ὀχήματος ἀργυροχαλίνου, περιβεβλημένος ἐσθῆτα πολυτελῆ καὶ φέρων εἰς τὰς χεῖρας λίθους βαρυτίμους. Φαίνεται δὲ, ὅτι ἑτραγῳδει μᾶλλον ἢ ἐλάλει, διότι, κατὰ τὸν βιογράφον, οἱ ἄνθρωποι ἠκροῶντο αὐτοῦ « ὥςπερ εὐστομούσης ἀηδό- » νος, τὴν εὐγλωττίαν ἐκπληττόμενοι, καὶ τὸ σχῆμα, » καὶ τὸ εὔστροφον τοῦ φθέγματος, καὶ τοὺς πεζῆτε » ξὺν ᾠδῇ ῥυθμούς. »

Ἀλλὰ καθ' ὅλα ταῦτα ὑπερέβαλεν αὐτὸν ὁ Πολέμων, ὅστις κατήγετο ἐκ Λαοδικείας τῆς ἐν Καρίᾳ, καὶ δὲν φαίνεται μὲν διδάξας ἐν Ἀθήναις. πολλὴν ὅμως εἶχε σχέσιν πρὸς τοὺς ἐνταῦθα λογίους, καὶ μάλιστα πρὸς τὸν Ἡρώδην τὸν Ἀττικόν. Λέγουν ὅτι ὁ κρότος τῆς γλώσσης αὐτοῦ ἦτο θαυμάσιος, ὅτι τοσαύτη ἦτο ἡ ζέουσα ἐν αὐτῷ ὁρμὴ, ὥστε ἀνεπήδα τοῦ θρόνου περὶ τὰς ἀκμὰς τῶν ὑποθέσεων, καὶ ὅτε ἀπετόρνευε περίοδον, μετὰ μειδιάματος ἔφερεν ἕκαστον αὐτῆς κῶλον, ἐνδεικνύμενος πολὺ τὸ ἀλύπως φράζειν· πολλάκις δ' ἔκρουε τὴν γῆν μὲ τοὺς πόδας του οὐδὲν ὀλιγώτερον τοῦ ἡρωϊκοῦ ἵππου. Καὶ ὅταν ἤρχιζε νὰ δημηγορῇ, τρεῖς ἡμέραι μόλις ἐξήρκουν εἰς κένωσιν τοῦ Ὠκεανοῦ τῶν λόγων του, ἐξ ὧν τὴν μὲν πρώτην οἱ ἀκροαταὶ ἐπεχείρουν νὰ κρίνωσιν αὐτὸν, τὴν δὲ δευτέραν καὶ ἄκοντες τὸν ἠγάπων, τὴν δὲ τρίτην, τὸν ἐθαύμαζον. Ὁ Ἡρώδης ὁ Ἀττικὸς, ὅστις ἀληθῶς εὐηργέτησε τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' εἶχε τὴν ἀδυναμίαν νὰ αὐτοσχεδιάζῃ, τοσοῦτον ἐθαύμασέ ποτε τὸν Πολέμωνα, διὰ μίαν τοιαύτην, ἐν Σμύρνῃ γενομένην, τριήμερον δημηγορίαν, ὥστε ἐπεμψεν αὐτῷ μισθὸν τῆς ἀκροάσεως 15 μυριάδας δραχμῶν, τὰς ὁποίας ὁ Πολέμων ἀπεποιήθη! Ἴσως νομίζετε, διότι ὑπέλαβεν ὑπερβολικὴν τὴν ἀμοιβήν· ἀπατᾶσθε μεγάλως· ὁ Νεῖλος ἐκεῖνος τῶν λόγων ἐθεώρησε τὴν ἀμοιβὴν ταύτην μετριωτέραν τοῦ δικαίου, καὶ ἀπῄτησε καὶ ἔλαβε 25 μυριάδας, ὅπερ ἐστὶ 500,000 περίπου ἡμετέρων δραχμῶν! Τοσοῦτον δὲ τράμον ἐποιήσεν εἰς τὸν Ἡρώδην, ἡ εὐγλωττία, λέγει ὁ Φιλόστρατος, ἡμεῖς δὲ ὑποπτεύομεν ὅτι καὶ ἡ πλεονεξία τοῦ Πολέμωνος, ὥστε ὁ ἄνθρωπος ἔφυγε διὰ νυκτὸς ἀπὸ τὴν Σμύρνην, διὰ νὰ μὴ ἀναγκασθῇ νὰ τὸν θαυμάσῃ καὶ δεύτερον· ἡ δὲ σκιὰ αὐτοῦ τὸν κατεδίωκεν δι' ὅλης του τῆς ζωῆς, καὶ ὁσάκις ἠδοκίμει, » τὸν Πολέμωνα, ἔλεγε, ν' ἀκούσετε, καὶ νὰ ἴδητε τί εστι ῥήτωρ ». Εἰς τὰ μεγάλα δὲ Ὀλύμπια, ἀνακηρυχθεὶς ποτε ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος συμπάσης « ἄλλος Δημοσθένης », δὲν ἐτυφλώθη ὑπὸ τοῦ ἐπαίνου ἐκείνου, ὅστις ἐνέφαινεν ὄχι βεβαίως τὴν ἀξίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ τῆς τότε Ἑλλάδος τὴν ἀπειροκαλίαν· καὶ ἀπήντησεν « ἤδη γὰρ ὡς ὁ Φρύξ », ἐννοῶν . . . τὸν Πολέμωνα! — Ἀπέθανε δὲ ὁ Πολέμων, ὅπως ἔζησε, δηλαδὴ φλυαρῶν. Διότι βιβλιοῦσιν, ὅτι ἐτάφη ζῶν, καὶ, κατακλιθεὶς ἤδη εἰς τὸ σῆμα, ἐφώναζε πρὸς τοὺς συγκλείοντας αὐτὸ, « ἔπαγε, ἔπαγε, μὴ γὰρ ἴδοι » με σιωπῶντα ἥλιος. »

Ὅσῳ ὅμως γελοῖος καὶ ἂν ἦτο ὁ Πολέμων, ἄλλοι ἦσαν γελοιωδέστεροι αὐτοῦ. Εἰς τὴν Σμύρνην ὑπῆρχε τότε νίος τις Οὔαρος καλούμενος, πάμπλουτος καὶ διεφθαρμένος, τὸν ὁποῖον οἱ κόλακες εἶχον πείσει, ὅτι εἶναι τῶν καλῶν κάλλιστος, καὶ τῶν παλαιστῶν γενναιότατος καὶ τεχνικώτατος, καὶ τῶν σοφιστῶν σοφιστικώτατος. Οἱ δανειζόμενοι παρ' αὐτοῦ γρήματα, ἀνελάμβανον τὴν ὑποχρέωσιν, ἐκτὸς τῆς πληρωμῆς τοῦ τόκου, νὰ ἀκούωσι καὶ νὰ ἐπαινῶσι τὰς ῥητορικὰς αὐτοῦ μελέτας. Εἷς δὲ τῶν δανεισθέντων ἦτο καὶ ὁ Πολέμων, νέος ἔτι ὤν· καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐξεπλήρου τὴν ἑτέραν τῶν ὑποχρεώσεων, δὲν ἐφοίτα, δηλαδὴ, τακτικῶς εἰς τὰς ἀκροάσεις, ὁ Οὔαρος ἠπείλει αὐτὸν τύπους, ἤτοι ἠπείλει νὰ κινήσῃ κατ' αὐτοῦ ἀγωγὴν περὶ πληρωμῆς τοῦ χρέους. Οἱ φίλοι τοῦ Πολέμωνος παρετήρησαν εἰς αὐτὸν, ὅτι κακῶς πράττει παροξύνων τὸν μωρὸν ἐκεῖνον νεανίαν, ἐνῷ δι' ἑνὸς ἐπινεύματος, ἠδύνατο νὰ ἐξακολουθῇ ὠφελούμενος ἀπὸ αὐτοῦ. Ἀπεφάσισε λοιπὸν ὁ Πελέμων νὰ ὑπάγῃ εἰς μίαν ἀκρόασίν του. Ἀλλ' ἡ ἡμέρα παρῆλθε, καὶ ἡ νὺξ ἐπλησίαζε, καὶ οὐδεὶς ὄρμος ἐφαίνετο τοῦ λόγου, γέμοντος ἐν τούτοις σολοικισμῶν, καὶ βαρβαρισμῶν, καὶ ἀντιφάσεων· ὥστε ὁ Πολέμων, ἀναπηδήσας καὶ προτείνων τὰς χεῖρας, « Οὔαρε, εἶπε, φέρε τοὺς τύπους. »

Ἠδυνάμην νὰ σᾶς διηγηθῶ καὶ περὶ τῶν ἐν Ἀθήναις σοφιστῶν πολλὰ ὅμοια ἢ παρόμοια. Ἀλλὰ μὴ ταράττωμεν πλειότερον τὴν τέφραν αὐτῶν, μὴ διασύρωμεν τὴν μνήμην, μὴ ἐμπαίζωμεν τὰ ὀνόματα· διότι, ἂν ὄχι ἄλλο, εἰς αὐτοὺς ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος ἡ διατήρησις τῆς γλώσσης ἐκείνης, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ μία τῶν δύο ἀγκυρῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων σαλεῦον τὸ ἔθνος, ἐσώθη κατὰ τὴν ἐπελθοῦσαν βραδύτερον μεγάλην τρικυμίαν.

Κ. Π.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ.

—o—

Τὸ περὶ πολιτικῆς οἰκονομίας σύγγραμμα τοῦ Κ. Ι. Σούτζου, περὶ οὗ διελάβομεν ἐν τῷ ΛΣΤ' ἀριθμῷ τῆς Πανδώρας ἐγένετο ἀντικείμενον μακρᾶς καὶ λυπηρᾶς λογομαχίας· εἷς τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου προσέβαλεν αὐτὸ διὰ τῶν ἐφημερίδων μετὰ θερμοτέρου ζήλου ἢ ὅσος ἀνήκει εἰς τὰς εἰρηνικὰς φιλολογικὰς συζητήσεις, ψέγων πικρῶς τήν τε γλῶσσαν, καὶ τὴν ἐν τῷ προοιμίῳ φιλοσοφικὴν προεισαγωγὴν, καὶ τὰς ἐν τῷ συγγράμματι περιεχομένας οἰκονομικὰς ἀρχὰς καὶ τὴν αὐτῶν ἔκθεσιν.

Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον οὐδεὶς ἀπήντησεν, ἢ μᾶλλον

ἀπήντησεν ὁμόφωνος καὶ κοινὴ γνώμη, διότι εἶναι παγίως γνωστὸν ὅτι ὀλίγοι γράφουσι τὴν ἑλληνικὴν μετὰ τόσης χάριτος καὶ φιλοκαλίας ὡς ὁ Κ. Σοῦτζος, ὅτι ἡ φράσις του ἔχουσα ἐντελῶς ἑλληνικὴν τὴν στροφὴν, εἶναι συγχρόνως ζωηρὰ, εἰκονικὴ, κεχρωματισμένη, καὶ ὅτι τὸ σύγγραμμά του εἶναι ὡς φιλολογικὸν προϊὸν τὰ μάλιστα ἀξιοσύστατον διὰ τὴν καλλιέπειάν του.

Ὡς δὲ πρὸς τοῦ προοιμίου τὰς φιλοσοφικὰς καὶ ἱστορικὰς θεωρίας ἀπήντησε τινὰς λέξεις ὁ Κ. Σοῦτζος, ἴσως ἐκ περισσοῦ καὶ αὐτὰς, διότι οὐδεὶς ἀπροκατάληπτος ἀναγνώστης ἐδίστασε περὶ τῆς ὀρθότητος τῶν γραφομένων του, ὑπὲρ ὧν ἔχει συμφωνοῦντας τοὺς δοκιμωτέρους τῶν συγγραφέων.

Ὡς πρὸς τὸ τρίτον τέλος, τὴν κυρίως ὕλην τοῦ συγγράμματος, τὸ μέρος τὸ περιέχον τὰς οἰκονομικὰς δόξας τοῦ συγγραφέως, ὁ Κ. Σοῦτζος, εἰ καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ τὸ εἴπῃ, ἐσκέφθη ὅμως, ὡς φαίνεται, ὅτι ὅπως καταβῇ εἰς ὃ προκαλεῖται ᾄδιον, ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ὡς σπουδαῖον ἀντίπαλον ὁμότεχνόν του τινὰ, ὃν νὰ ἐννοῇ καὶ ὑφ' οὗ νὰ ἐννοῆται. Διὰ τοῦτο ἀπεσύρθη τοῦ ἀγῶνος ἐν τῇ πεποιθήσει περὶ τῶν ἰδίων ἀρχῶν, ἐπιφυλαχθεὶς, εἶπε, νὰ παραδεχθῇ πᾶσαν ἄλλην ὑγειεστέραν, ἣν ἡ μεμψιμοίρως καὶ ἀθρόως κατ' αὐτοῦ φερομένη ἐπέκρισις ἤθελε τῷ ἀνακαλύψει. Ἀλλὰ τὸ κατατεθὲν τῆς ἀμύνης ὅπλον ἀνέλαβεν ὁ νέος διδάκτωρ τῆς νομικῆς Κ. Τιμολέων Φιλήμων, ὃν μετὰ χαρᾶς βλέπομεν ἀποδυθέντα εἰς τὴν φιλολογικὴν πάλην, διότι τὰ προοίμια αὐτοῦ οἰωνίζουσιν εὔρωστον ἀθλητήν. Εἰς τὰ μακρὰ ἄρθρα δι' ὧν ὑπερασπίζεται τὰ προσβαλλόμενα τοῦ βιβλίου χωρία, ἄξιον ἐπαίνου παρατηρεῖται ὕφος, ἐλέγχον κάλαμον νευρώδη ἤδη καὶ ἠσκημένον, προσέτι δὲ λογικὴ ἰσχυρὰ, καὶ γνῶσις ἀκριβὴς τοῦ ἀντικειμένου περὶ οὗ πραγματεύεται. Ἡ ἀφορμὴ αὕτη ἦτον ἕρμαιον εἰς τὸν Κ. Τιμολέοντα Φιλήμονα, ὅπως δώσῃ εἰς τὸ δημόσιον προφανὲς δεῖγμα τῆς ἱκανότητός του, καὶ δὲν φαίνεται παράδοξον ἂν ὁ τόσον διακεκριμένως τὰς σπουδὰς αὐτοῦ περατώσας διδάκτωρ, ἐπιτυχέστερος φαίνεται εἰς τὴν συζήτησιν ἐτιστήμης ἣν ἀρτίως ἐμελέτησεν ὑπὸ ὁδηγὸν ἔμπειρον καὶ πεπαιδευμένον, ἀπὸ τὸν ἀντίπαλον αὐτοῦ καθηγητὴν, οὗ ἄλλος εἶναι ὁ εἰδικὸς κλάδος, καὶ ὅστις πιθανῶς ὀλίγον ἐνέκυψεν εἰς ταύτην τὴν ἐπιστήμην. Ἡ παρέμβασις δ' αὕτη τιμᾷ καὶ τὰ εὐγνωμοσύνης αἰσθήματα τοῦ νέου καὶ πεπαιδευμένου διδάκτορος, διότι τὸν καθηγητὴν αὐτοῦ, παρ' οὗ ὁμολογεῖ καὶ ἀποδεικνύει ὅτι πολλὰ ὠφελήθη δὲν ἀνέσχετο νὰ ἴδῃ προσβαλλόμενον ἀδίκως, κατὰ τὴν κρίσιν του κῶν, καὶ ὅπως δή ποτε μεταξὺ τῶν δύω ἀνταγωνιστῶν προσκτήθη εἰς τὸ μέρος οὐχὶ τοῦ ἐπιτιθεμένου, ἀλλὰ τοῦ ἀμυνομένου.

ΛΥΣΙΣ ΑΙΝΙΓΜΑΤΟΣ.

Διελθὼν τὸ ὑπ' ἀριθμ. 39, τῆς α'. ἀρξαμένου, φυλλάδιον τοῦ ὑπερτέρου παντὸς ἐπαίνου περιοδικοῦ, συγγράμματος ἡ *Πανδώρα*, ἀνέγνωσα σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ ἐν αὐτῷ *Αἴνιγμα*, ἐκ τῆς λύσεως τοῦ ὁποίου, ἐξάγω, ὅτι ἡ Μ ἦνται μητρυιὰ τῆς Α. καὶ ἰδοὺ πως.

Ἄνθρωπός τις, ἔχων θυγατέρα τὴν Α., γεννηθεῖσαν ἐκ πρώτου γάμου εἴκοσιν ἡμέρας μετὰ τὴν Μ., χηρεύσας ἦλθεν εἰς δεύτερον γάμον μετὰ τῆς Μ.

Ὅθεν ἡ Μ. ἔσχε πενθερὰν μὲν τὴν Β. κατ' ὑπόθεσιν, μάμμην τῆς Α. πρὸς πατέρα (ὅστις κατὰ συνέπειαν ἔσχε πενθερὰν τὴν μητέρα τῆς Μ.) σύζυγον δὲ τὸν πατέρα τῆς Α. (υἱὸν τῆς μάμμης τῆς Β.) καὶ προγονὴν, τὴν Α., οὖσαν κατὰ εἴκοσιν ἡμέρας κατέραν τῆς μητρυιᾶς της Μ. Τοιαύτην ἄρα συγγένειαν ἔσχον μεταξὺ των αἱ ΚΚ. Μ. καὶ Α., ἣν εἰς παιδαγωγὸς Χ. Δ. ἠδυνήθη, κατὰ τὴν πεποιθησίν του, νὰ ἐννοήσῃ, εἰς πεῖσμα τοῦ πνευματώδους Κόμητος Ν. τοῦ αἰνίγματος.

Χριστόδ. Δημητριάδης,
νῦν Ἐπαρχ. Δημοδ. Καταβύτου

ΑΙΝΙΓΜΑ.

Δυώ τινες μὲ συνιστῶσιν, εἷς λεπτὸς καὶ εἷς ὀγκώδης,
Ἕνας βοῦς καὶ εἷς ἰχθύς.
Καὶ ἐντούτοις εἶμαι ἵππος, ἄγριος καὶ θηριώδης,
Πήγασος εἰμ' ἀληθής.

Π. Σ. Τ.

ΝΕΟΣ ΠΛΑΝΗΤΗΣ.

Ὁ διευθυντὴς τοῦ ἐν Νεαπόλει ἀστεροσκοπείου, Κ. Γάσπαρης, ὅστις ἀνεκάλυψε τὸν τελευταῖον μικρὸν πλανήτην, ὠνόμασεν αὐτὸν *Εὐνομίαν*. Ἀνήκει δὲ εἰς τοὺς καλουμένους ἀστεροειδεῖς, τηλεσκοπικοὺς, ἢ ὑπερζωδιακούς.

Ὁ Κέπλερος, ὅστις κατεδείκνυεν ἓν χάσμα μεταξὺ τοῦ Ἄρεως καὶ τοῦ Διός, ἤθελε βεβαίως ἀμφιβάλλει ἂν ἔζη, ὅτι, ἀνθ' ἑνὸς πλανήτου οὗτινος τὴν ἔλλειψιν προϊδεν ὁ μέγας ἐκεῖνος νοῦς, ἀνεκαλύφθησαν ἑκατὸν πέντε ἔκτοτε.

Γνωστὸν εἶναι τὸ ὑπερήφανον ἐκεῖνο λόγιον τοῦ Κεπλέρου· α' Ἤδη κύβος ἀνέῤῥηξατε· δημοσιεύω τὸ βιβλίον μου, τοῦτο θέλει ἀναγνωσθῇ ὑπὸ τῆς παρούσης γενιᾶς ἢ τῶν ἐπερχομένων· ἀλλ' ἀδιάφορον. Ἂς ἀναμένῃ ἀναγνώστας. Μήπως καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς δὲν ἀνέμενεν ἓξ χιλιάδας ἐτῶν θαυμαστὴν τῶν ἔργων αὐτοῦ!»

Αἱ προῤῥήσεις αὗται ἐπληρώθησαν μετὰ δύω ὁλοκλήρους ἑκατονταετηρίδας. Τὴν 1 Ἰανουαρίου 1801. ὁ ἔνδοξος Πιάτσης ἀνεκάλυψε τὴν *Δήμητραν*, τὸ 1802 ὁ Ὄλβερς εἶδε τὴν *Ἀθηνᾶν*, καὶ μετὰ πέντε ἔτη τὴν Ἑστίαν. Ὁ δὲ Ἁρδηγκ ἀνεκάλυψε τὸ 1804 τὴν *Ἥραν*.

Ἐντὸς λοιπῶν ἓξ ἐτῶν τέσσαρες πλανῆται προστέθησαν εἰς τοὺς γνωστούς. Ἔκτοτε οὐδεμία πλανήτου ἀνακάλυψις ἐγένετο μέχρι τοῦ 1845 ὅτε ὁ Κ. Ἐγκης παρετήρησε τὴν *Ἀστραίαν*. Μετὰ δὲ τὸ ἔτος τοῦτο πέντε ἔτι πλανῆται ἀνεκαλύφθησαν, ἡ *Ἶρις*, ἡ *Χλωρὶς*, ἡ *Ἥβη*, ἡ *Ὑγεία*, ἡ *Μῆτις*, ἡ *Παρθενόπη*, ἡ *Κλειὼ* ἡ *Βικτώρια*, ἡ *Εἰρήνη*, ἡ *Ἠγερία* καὶ ἡ *Εὐνομία*